

రుక్మాంగదచరిత్రము.

లేక

వీ కా ద శీ మ హా త్మ్య ము.

ఇది

బళ్ళారి జిల్లా బళ్ళారి డి. మునుస్వామి కోర్టు వకీలుగానుండి

కీ. శ్రీ. బ్ర. శ్రీకాళాచలం శ్రీనివాసరావుచే

రచియింపబడిన

పు రాణ క థ.

ఇది వారిజ్యేష్ఠపుత్రుడగు కే. శత్రుఘ్నరావుచే

ప్రకటింపబడియె-

రెండవ కూర్పు.

1920.

Registered Copy-Right.

నం 1—4—0.

పాటెం. 0—1—0.

894.8132
SR1-R

రుక్మాంగదచరిత్రము.

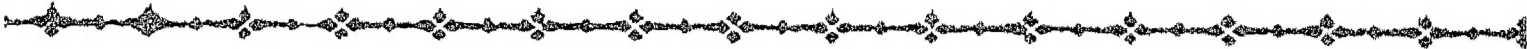
ప్రతి
సాక్షి

నాంది

సిద్ధాంతసూత్రము

శా|| శ్రీరామా మహిమందాలా న్య సరస శ్రీరాగ సంయుక్తరజైః
నీరేజాసన పాకశాసన సురాని కస్తుతి మించును:-
శ్రీరక్తాంగద ముఖ్యభక్త చిత్రైః చైల్యాదహరగాఢ బెంచుచు
తీతాం భోనిధి శాయిచారునిదు నతీశాయురా రోగ్యముల్||

గీ|| మహిత కొలచలా న్వయమల్లినాథ
సూరివంశోద్భవంజయి ధూరిల్లి
పరుడుఁగానుండు శ్రీ శ్రీనివాసగుకవి
చేనెని నాటకంబును వాసిమీఱ||

Songs, Errata, Title page & wrapper are
printed at K. R. Press Madras,
Others at Vani Vilasa Press, Bellary.

శుద్ధా శుద్ధ పత్ర క.

పుట.	పంక్తి.	ఆశుద్ధము.	శుద్ధము.
3	17	బ్రాహ్మచరితము.	బ్రాహ్మచరితము.
,,	19	పుస్తకము.	పుస్తకము.
,,	22	,,	,,
4	2	,,	,,
5	1	వందనంబులాచరించి.	వందనంబులాచరించి.
8	15	తపోకార్యంబులు.	తపోకార్యంబులు.
12	2	ఆలుమగండ్లకు.	ఆలుమగలకు.
,,	24	విడుపుడు.	విడుపుడు.
13	16	యవచారంబునర్చిన.	యవచారంబునర్చిన.
14	19	కునుకొని.	కునుగొని.
18	14	తత్సహాయంబున.	తత్సహాయంబున.
19	1	నువవశించి.	నువవశించి.
,,	15	నిషేధేశుండు.	నిషేధేశుండు.
,,	21	సంతానంబు లేమి, పెక్కు.	సంతానంబు లేమి, పెక్కు.
21	2	సలుపయాజ్ఞాబం.	సలుపనాజ్ఞాబం.
22	1	వారికెల్లరుకు.	వారికెల్లరుకు.
24	11	శౌండర్యస్త్రీ.	శౌండర్యస్త్రీ.
,,	15	పదవివంది.	పదవివంది.
25	17	కూర్చుని.	కూర్చుండి.
,,	23	పాతవారు.	పాతవారు.
,,	24	రును.	రును.

పుట.	పంక్తి	అనుదీక్షము.	శుద్ధము.
27	3	గర్వి చెద.	గర్వి చెద.
27	7	నాగ.	నాగ.
27	9	విసేనాదని.	విసేనాదని.
28	6	చేకటిరాగి.	చేకటిరాగి.
29	2	చాళి మోస గాత.	చాళి మోస గాత.
31	14	యనారాగి.	యనారాగి.
31	17	ప్రేమంబుక.	ప్రేమంబుక.
33.	24	యనారాగి.	యనారాగి.
34	3	యనారాగి.	యనారాగి.
34	24	యెట్టి కేళి.	యెట్టి కేళి.
35	8	యనారాగి.	యనారాగి.
35	12	యెట్టి కేళి.	యెట్టి కేళి.
36	16	యెట్టి కేళి.	యెట్టి కేళి.
36	20	తన దారి తీసుకోయె.	తన దారి తీసుకోయె.
37	9	మర్యాదంబు.	మర్యాదంబు.
37	14	గాఢము.	గాఢము.
37	16	యెట్టి కేళి.	యెట్టి కేళి.
40	1	కరిగించు.	కరిగించు.
41	11	ప్రేమంబుక.	ప్రేమంబుక.
41	13	భద్రంబుకాన.	భద్రంబుకాన.
41	14	మయిగు.	మయిగు.
42	13	మనసయె.	మనసయె.
43	12	కారణభూతుడగు.	కారణభూతుడగు.
46	17	కరుణాగనుమ.	కరుణాగనుమ.
47	14	ఈకళాపికలాప.	ఈకళాపికలాప.
48	23	భూతలంబు జేరి.	భూతలంబు జేరి.

శ్లోకం.	పంక్తి.	అనుష్టుపము.	శ్లోకము.
49	16	మొంటరి.	మొంటరి.
51	22	చంద్రికాసమహాసా.	చంద్రికాసమహాసా.
52	4	నశ్చ.	దత్త.
52	12	వాగురులకు.	వాగురులకు.
53	9	మానీనీమన.	మానీనీమన.
54	11	ప్రమా.	ప్రమా.
54	19	మొంటరి.	మొంటరి.
55	9	ఒకరికుపుగారు.	ఒకరికుపుగారు.
55	9	నాగరికత.	నాగరికత.
56	23	నీలారాలకా.	నీలారాలకా.
56	9	నాపుత్రుడును.	నాపుత్రుడును.
57	13	నీవిరి.	నీవిరి.
57	4	నాగురులకు.	నాగురులకు.
59	23	నాగురులు.	నాగురులు.
60	1	నాగురులకు.	నాగురులకు.
60	8	నాగురులు.	నాగురులు.
61	5	నాగురులు.	నాగురులు.
61	9	నాగురులు.	నాగురులు.
61	4	నాగురులు.	నాగురులు.
62	10	నాగురులు.	నాగురులు.
67	19	నాగురులు.	నాగురులు.
70	13	నాగురులు.	నాగురులు.
70	20	నాగురులు.	నాగురులు.
71	25	నాగురులు.	నాగురులు.
72	13	నాగురులు.	నాగురులు.
72	16	నాగురులు.	నాగురులు.

శ్రుతి.	సం.క్ర.	అనుధము.	శుద్ధము.
११	18	వాడిశరము.	వాడిశరము.
73	11	యిరువురికి.	యిరువురికి.
76	1	నేలబడ నేల.	నేలబడ నేల.
११	2	గాదొఱగుచు.	గాదొఱగుచు.
75	23	కన్నీరుదొరగుచు,	కన్నీరుదొఱగుచు.
76	7	దల్లిట.	దల్లిడ.
११	18	కఱగుచున్నది.	కరగుచున్నది.
77	11	బిలసి.	బిలసి.
78	10	అలశ్యంబు.	అలశ్యంబు.
११	19	లడప.	లడప.
११	20	కరవారము.	కరవాలము.
११	23	వాడికరవారము.	వాడికరవాలము.
79	14	తఱుగ.	తఱుగ.
81	4	దుస్ప.	దుష్ప.
११	17	వాక్షతి.	వాక్షతి.
82	8	మృతికి నెదరు.	మృతి నెదరు.
83	11	నక్కటక.	నక్కటిక.
84	19	మునిరాక్షతి.	మునిరాక్షతి.
85	9	శిరముదఱుగ.	శిరముదఱుగ.
११	16	దుర్గణ.	దుర్గుణ.

— (*) ఆ రో ప ప్రా వీ ణ్య ము (*) —

సీ॥ పున్నాగచిత్రాగములను భేదింపఁగ,
గండ్రగొడ్డలిగాఁదె, కలికిపలుకు ।

ఆగమతత్వ విద్యాచంద్రికనుగప్పు,
కాలమేఘముకాదె, కాంతకౌప్పు ।

ప్రాజ్ఞన్యకృతపుణ్య పశ్యతోహరములై,
పరిణమించునుగాదె తరుణికనులు ।

నిశ్చలహృదయాంబు నిధినిఁగదల్చెడు,
మారుతాకృతికాఁదె, మగువలెగువ ॥

భక్త్యాతాపనజన ధైర్యపర్వతముల ।

పాలిఁపిధారల తివలభావహావ ।

విభ్రమవిలాస వీరవిభవగతులు ।

కానఁబయనఘ్నవదలు మాకాంతయిపుడు ॥

ఈ ద్యమెట్టి కామకలాకాశల్యము గలవానిమనస్సునైనను మర
ల్పజాలినననుట, యతిశయోక్తి కాదు. మఱియు, నిచటననుస్తవస్తు
వర్తిసావయవరూపకాలంకారస్వరూపమగు నారోపణము, కడుంగడుఁ
బ్రశంసనీయము.

— (*) సంగ్రహనైపుణి (*) —

సీ॥ జలజాతగర్భుని చదువులకునుఁదోడు,
నిర్జరాదుకుఁ బెన్నిధులవీడు ।

సీరథిమునిఁగెడు ధారణికినినాన,
ప్రదశారిహృదయ నిస్త్రింశనఖుఁడు ।

భూనభంబులదప్పు మేనఁగొల్పినవాఁడు,
రాజులరక్త తర్పణపరుఁడు ।

దశశిరోధికి విపద్దశఁగూర్చుదైవంబు,
రేవతిదేవికి భావజుండు ॥

అసుర కాంత శీలాగ్ని వార్చుఘనుఁడు ।
 తురగఖురఘట్ట తా నేక దురితచయుఁడు ।
 పంచతత్వావిశిష్ట కప్రణవవాసి ।
 గాసునిగ్రహచుఁ దానదాధరణినన్ను ॥

కట్టకడకుఁ బదిపద్యములచేనైన, వర్ణింపకతీరని భగవద్దశావ
 తారముల నొక్కపద్యముచే నిచట మిక్కిలిచక్కగా వర్ణించి, వి
 తనపసాటిలేని సంగ్రహనైపుణ్యమును గనఁబఱచియున్నాఁడు.

ఇతియకాదీగ్రంథమునం దచ్చటచ్చట, సందర్భోచితములై,
 ముద్దులఘూబఁగట్టు లోకోక్తులును, శబ్దాలంకారాదులచే నొప్పాగురస
 వంతములగు పద్యములును, విరివిగాఁగిన్నట్టిచున్నవి. కాని వానినన్ని
 టిని నిచ్చటఁ బొందుపఱుపవలెనన్న, నేను గార్యాంతరాయత్త మాన
 నుఁడనగుటచేతను, వ్యాసమువిస్తారమగునను భీటవల్లను, సాకల్యముగ
 నిరూపింపక దిక్ష్వాతప్రదర్శనమొనర్చితిని. వెండియు, బ్రాచీనవాటక
 లక్షణములననుసరించి, వ్రాసిన నొకటి నాటక సమ్యక్ కవిరుచింపకుండు
 టచేఁ బ్రదర్శనయోగ్యములు కానేరవలెయొంది, కవియిచట వానినంత
 గాఁ బాటింపఁజాలె. సర్వజ్ఞు మొకరినొప్పుగాగు గతక నచట
 నచటఁ గొన్ని నెఱుఁగులు గిన్నెట్లుచుండెనను, “ గచ్ఛి శిష్టలనంక్వాపి ”
 యనునార్యోక్తి ననుసరించి, గుణగ్రహణపాఠములగు పండితులు పురో
 భాగిత్వము నవలంబింపకుండురుగాత. ఇట్లుభాషాయోషాపూరితననూ
 నాలంకారధూషితనుగాఁజేసి, జగద్విఖ్యాతినిగాంచి, యశశ్శరీరముచే
 మనియంప మనకవిముక్తామణి యుత్పత్తికిఁ గారణభూతముగు కోల
 చలవంశము పుడమి నాచంద్రతారారాముగ నర్థిల్లుగాతమని సర్వస్వ
 దునిఁ బొరింబొరిఁబ్రార్థించుచు నీవ్యాసమునింతటితో నిరమించెద.

ఇట్లున్నవించు సుధీజనవిధేయుఁడు,

రావాడి వెంకటరామశాస్త్రి,

తెలుఁగు పండితుఁడు,

మునిసిపల్ హైస్కూలు, బళ్ళారి.

౧౨

ప్రథమాంకము.

ప్రథమరంగము.

రుక్మాంగదుఁడు - సర్వోత్తమాచార్యు - నారాయణభట్టాచార్యుఁ-
వనపాలకులు (విదిశాపురోపవనము దేవాలయముసరస్సు)

రుక్మాంగదుఁడు దేవపూజసలుపుచుండును.

రుక్మా॥ క॥ నారాయణ భువనావన!
పారాయణ పరమపురుష పరపారగతా!
వారణరక్షణ దురితని!
వారణచణచరణ నీకు వందనమిదేద౯॥

(అ ను చు వ ం ద స ం వి డి.)

దండకము. — ఓమద్రమామానినీ మానసాంభోజమిత్రా, మదోన్మత్త
దైతేయవంశాటవీవీతిహూత్రా । నిరాఘాటనీరంధ్రజీమూత సం
ఘాతనీకాశతేజోరుగాత్రా । ధరిత్రీకళత్రా, దయాన్నిగ్ధశోభా
యమానోరునేత్రా । గిరీశాజశక్రామరస్తుత్యచారిత్ర । సర్వా
ఘనస్థిలవిత్త్రా । పవిత్రా, పునర్జన్మపాథోధినిర్మగ్న దీనావనాయా
నపాత్రా । సువిజ్ఞానపాత్రా । విహంగేశపత్రా । విశుత్తారిజైత్రా ।
అసద్వల్లవీయావనోద్యానచైత్రా । సుపర్వేశదుర్వార గర్వో
గ్రసంఘాతజీమూతసంఘాత సంత్రస్తగోవ్యాతకత్రాతరూపాంచి

తాంగుష్ఠ దేశస్థగాత్రా యశోదాదయాపుత్ర, నీచితచారిత్రముకా
స్తోత్రముకదేయ బ్రహ్మేశ్వరాహీశ దేవాదులుకా జాలరస్థుకా
ననుకబోలు దీనుండెటుల్పేర్చునో తండ్రి, నీదిచ్చదేశాంబునకా
వీశమైయుండు నిరేడులోకంబులుకాగాదె, గాయత్రీ నీపాదరూపం
బుగాదే, మహాదేవ । వారాన్నిధియోగనిద్రానుసంధానమో
దంబునన్నీవు నారాయణాకారతకదాల్చి రాజింపవేదేవ, మున్నీ
నవై వేదముల్నాల్గు రక్షింపవే, కూర్మమై కుంభినిధంబు మున్నీటి
లోదేల్పువే, కోలమైకుంభినికాగాచి హేమాక్షునికాగుల్పువే, నార
సింహాకృతికా బూని దైతేయునికాగుల్చి ప్రహ్లాదునికా నిర్భరాహ్లా
దునికాజేయవే, పాట్టివై యాబలికామెట్టవే, జానుదగ్గు వ్రండవై భూమి
పాలాళినికాజంపవే, రాముండైభీమసంగ్రామమం దానుహారావణకా
లోకవిద్రావణుకా ముంపవే, రేవతీ కాముండై బోవ వేయాదనాళికా,
భువికాబుద్ధుండై దేవసంరక్షణాబద్ధుండై లోకసంబంధసంబుద్ధిమై
యాసురస్త్రీలకుకళిలభంగంబుకాగావింపవే, కల్కివైమధ్యులకాబులగ
నకా జంపవే, దేవదేవాః ననుకగావవే, శిష్టరక్షావనా, దుష్టశిక్షా
చణా, ఘోరసంసారనీరాకరోత్తారకా, క్రూరనక్తంచరవ్రాతర్గ
ర్వ నిర్వాపకా, ధర్మవిస్తారకా, సౌఖ్యసంధాయకా, మోక్షలక్ష్మీ
మనోనాయకా, గానమోదాత్మకా, దీనసంరక్షకా, కుండలీతల్పకా,
భక్తసంకల్పకా, బ్రహ్మరుద్రానిలాదిత్యసంస్తుత్యపానా, సురేశ్వారిత
శ్రీద, మానీంద్రహృన్తోద, నీపాదముల్ నమ్మితికా బోవుమా మాధ
వా మౌక్తకదక, మౌక్తకదక, మౌక్తకదక.

దేవా- చరాచర ప్రపంచంబున భవద్వ్యతిరీక్తంబగు వస్తువు
అవమాత్రమైనఁ గానరాదుగదా. వేదాంతవేద్యాః తావకపాదారవింద
సంస్కరణంబుగదా మరితనివారణంబై తత్త్వవిజ్ఞాన ఘంటాపథంబున
మునిరాజ్ఞీకాయంబును కైవల్యోన్మాదంబుజేర్చును. యోగిజనవాగ్దే
యాః అమయంబగు భవన్నామధేయ స్కరణానందరోమాంచితకాయ

నిభాసితమునిని కాయమును ముక్తిరమాధారేయులకై జేయఁబూను
నీ యప్రమేయ మహిమాతీశయఁబు వర్ణింపనలవియకా ? గదాధరాః
నీకథానుధారసభా గాఢురీణాయమాన మానసులకు సుత్యపిఠుభ్రష్ట
భావ మహిమంబు మహనీయంబుగ సిద్ధించునుగదా. కంసారీః మాత్య
గర్భాంభకూపతతులమునిఁగి సంసారావర్తగర్తంబునకై బర్కిభమిరిచి
రుష్టరామరణాది దుర్దశలపాలై దరిదాపుఁగానక తిరుగునరులు తావకీన
నామధ్యానసలిలధౌత మహాకలుషజాలురై ముక్తికామినీ పరిణయానతి
దము నందుదురుగాదే?

॥శ్రీ॥ సంసారచక్రచంక్రమణార్తినరులకే దేవునిపదసేవ దిట్టఁపునావః
భవజరామరణాది బంధ బాధితులకే దేవునామము ముక్తిదేవశఙ్ఖు ।
దైతేయకుల పర్వతంబులకేదేవు దర్శనంబగు వజ్రధారసమము
విపులాఘసందోహ విసినదావంబార్పఁ జాలునెవ్వనికీర్తిజాలమహిమః

॥గీ॥ వేదవేదాంగవేదాంతవేద్యుడెవఁడు ?
మహితమాయాసమావృతమహిమఁడెవఁడు ।
ఆదిమధ్యాంతఁహితుడై యన్నియగుచు ।
నెవఁడువిలసిల్లు వానినే నెంతుమదినిఁ

(అనుచు జాఁగిలిమొక్కికూర్చుని).

అచార్యులవారు ఇఁకఁబుష్పార్చనకుఁ బ్రారంభింతము.

సర్వో॥—మహారాజా- కానిష్టు- (భట్టాచార్యునుఁజూచి) భట్టాచార్యు
లవారూ; విష్ణుసాహస్రనామావళి పుస్తకముఁదెచ్చినారా?

భట్టాచార్యు.—అయ్యో, మీరుతెచ్చియుందురని నేనుపేక్షించితి.

సర్వోత్తమా.—మీరుతెత్తురని నేఁడే వదలితి.

భట్టా.—అయ్యో, పుస్తకముఁదెచ్చువంతు మీదెయ్యం నేనెఱుఁగెను
నని తలంచితిరి? ఇదిజ్ఞానశూన్యతకాదా.

రుక్మాంగదః—ఆచార్యులవారూ! మీరేల కలహించెదరు? ఇదిగో నా
పుస్తకమిచ్చెద- పుచ్చుకొనుఁడు.

భట్టాచార్యుఁడు—(అందికొని)- (సహస్రనామావళిఁ బ్రాగంభించును)
(రుక్మాంగదుఁడు కమలార్చనజేయుచుండును అపుడు రెండు కమల
ములు తక్కువపడును)

రుక్మాంగదుఁడు—ఏమియవ్వుతంబు? పూజకునిన్నయొకటి, నేఁడు రెండు
పూలు తక్కువపడుటకుఁ గారణంబేమియుండును? సాహస్రకమల
సారసంబని యెన్నికఁగన్న సరోవరలక్ష్మికి నిటు కుందురా నేల? ఇది
చోరకృత్యంబని నేన మ్మెద.

భట్టాచార్యులు.—భూపాలాగ్రణే, ప్రతం- పుష్పం- ఫలం- తోయం”
అనియున్నది- పుష్పములు లేనిచో జలముతో నర్ఘ్యమిడఁదగును.

సర్వోత్తమా—ఆచార్యులవారు- ఏమిమాటలాడెదరు? నీచోన్నతపదవు
లనాలోచించిక దా మాటలాడవలెను, ఏమియులేని దరిద్రులకాశ్లో
కార్థమన్వయించునుగాని యిట్టి సంపత్సార్వభౌములకు నదియన్వ
యించునా? సహజకమలములు లేనియెడల సువర్ణకమలములచే
ఊమన్నారాయణ పాదపూజసంపదనగును.

రుక్మాంగదుఁడు.—ఆచార్యులవారూ- అటులనే సువర్ణకమలములచే
సుపర్ణవాహనునిఁబూజించెద.

భట్టాచార్యుఁడు—అటులనేకానిండు, (అనుచు మిగలినరెండు నానుము
లుచ్చరించును).

రుక్మాంగదుఁడు—(పూజించి మంగళహారతిచేసి)

పృథ్వివృత్తము. నమామియదునాయకం । నవఘనాభనీలాంగకం
నమామిగరుడధ్వజం । నరమృగేంద్రరూపాత్మకం
నమామిపురుషోత్తమం । నగవిపక్షసంరక్షకం
నమామినరకాంతకం । నతజ్ఞానాఘనిర్మూలకం॥

(అనుచుఁబునర్వందనంబులాచిరించి విప్రవగులకుఁదాంబూలదక్షిణలిచ్చి)

విప్రవరులారా. తాముగృహంబులకు వెళ్ళుఁడు.

విప్రులు—చిత్తము. (విప్రులు నిష్క్రమింతురు).

రుక్మాంగదుఁడు.—ఏవరురా యిచటనుండువనపాలకులు?

వనపాలకులు.—మహాప్రభూ వచ్చితిమి.

రుక్మాంగదుఁడు.—ఓరీ నిన్నటిదినంబున నారాయణారాధనకు నొక పుష్పంబు తక్కువపడెను నేఁడు రెండుతక్కువాయెను. కారణం జేమి? ఈవనంబెవరో చోరులుప్రవేశించి కమలములు మోంగ లించుచున్న వారనితోఁచెడు.

వనపాలకుఁడు.— మహాప్రభూ: రేలుంబవలు కంటికివత్తి నిడుకొని కట్టుకావలిగఁ గాసారంబుగాచుచున్నాము. ఇందెవఁడు నడుగిడిన జాడకానరాదు.

రుక్మాంగదుఁడు.—ఓరీ బుద్ధిహీనులారా? చోరులెవరో ప్రవేశింతుర నుటకు సందియంబులేదు ఈరాత్రి వారిజాడ నెఱింగిపట్టి తేకున్న మిము వధింపనాజ్ఞ యొసంగెద వెళ్లుఁడు.

(కావలివారు చిత్తమనుచు వెళ్లుదురు.)

నిష్క్రమము.

ద్వి తీ య ర ం గ ము.

—శ్లో(౦)—

కావలివారు, విశ్వావసుఁడను గంధర్వుఁడు.

—* పీ థి *—

కామపాలుఁడు.—ఓరీ పంచవదనా? జనులు సంచరించుతలమిది గుంపు నంబడి వీఁడుతప్పించుకొనిపోవును సుమా హెచ్చరిక.

పంచవదన. — నిజము వీనిరెట్టలుపిటిచి వీపునఁగట్టి తీసుకొనిపోవుదము.

విశ్వావసుఁడు. — అధికారులారా! నన్నే బాధనిడకుడి. నేఁదప్పించుకొని పలుగిడునట్టి దోహినికాను. మీరాజుగరసకువచ్చెదను. ఇది నా గ్రహచారబలము.

చ॥ ముదముని యీరసావలయముకొ గనవచ్చితినేల? వచ్చి న
ముదమున నీవనంబుగన మానసమందున నెన్న నేల? కా
రదనవసారభమ్మిచట రాజులజేసెనదేల? యేల నే
హృదయమునకొదలంచితిని యింపనిదానిగ్రహింప నక్కటా॥

భటవరులారా నేనన్నిటఁజెడితిని-నియత్పదవిఁగోల్పోయి విపదబ్ధిని మునింగితి.

॥సీ॥ భేచరత్వముమాని భూచరత్వముఁబూని నీచవృత్తినిఁజిక్కిపోమనఁగ
జానవారులఁగేరి మానవాళినిఁజేడి మానసియంబని మనుదునెటుల?
నవసుధారుచివీడి చవిలేనికడివేడి భువి నెటుజీవింతుఁ బోలుననుచు?
కులవిద్యనానుచు ఖలవిద్య నేర్చుచు నిలనుండ మానమెటుగలుగునకట?

॥గీ॥ పాకశాసన, పావక, పాశి, పవన,
ముఖ్య దిక్పాలతరులకు మ్రొక్కుకరము
లెటుల భూభారముగ నేలు కటిలస్పృశుల
గాంచిమోడ్చును? కష్టసంకటము గాదె॥

హా! నేనెంతచింతించిన నేమిప్రయోజనము రానున్నది రాక
మానునా?

కావలివారు. — ఏమయా? పెండ్లినడకలునడచెదవు. త్వరగనడవుము.

అనుచుఁబిలిచికొనిపోవుదురు.

నిష్కరిమము.

తృ తీ య ర ం గ ము.

రాజాస్థానము.

రుక్మాంగదుఁడు. విశారదుఁడు (మంత్రీ). విశ్వాననుఁడు. వనపాలకులు-

రుక్మాంగదుఁడు — విశారదా? ఇప్పుడు రెండుదినంబులనుండి నామనంబు
సకించుకైచను హర్షంబు లేదయ్యె.

విశారద — మహాప్రభూ? కారణంబేమి?

రుక్మాంగ — ఏమని తెలుపుచును?

చ|| కమలసహస్రమొక్కొకటిగాను దటాకమునందుఁబగ్గిగా
నమరదుసంతసంబు హృదయంబునకుకొ, మురవైరిసేవ లో
పముగలుగంగ నెవ్వఁడొకొపాయక యొక్కొకసారసంబుని
త్యముగొనిపోవుఁజౌర్యమున నద్భుతమిద్ది యమాత్యపుంగవా॥

విశారద — సారసంబులిటు తగ్గుకారణంబున నా- సరసీరుహాక్షుని
విపక్షక్షపాచరక్షమాభృత్సహస్రాక్షుని అఘమదగజహర్యక్షుని
త్రిభువనరక్షుని పాదసేవకున్యూనత కలిగినది ఏమిసేయుదు.
(కావలివారు- విశ్వావసునిఁబట్టికొనివచ్చి యాస్థానముననిలిపి
రాజునకుఁమొక్కి)

కావలివారు — మహాప్రభూ? తనుదేవపూజకులోపము మాయుగర
సేవకునపాయము గలుగ నెంచిన కలుషాత్తకుఁడు వీఁడేను వీఁడైం
ద్రజాల విద్యానైపుణిలిమించి గగననూర్గమున వనమునదిగి వనజం
బుల నపహరించుచున్నవాఁడు- వీనికిఁదగిన శిక్షయొనర్పకున్న
మముఁబోలు సేవకుల ప్రాణములకు నిత్యగండమైయుండును-

రుక్మాంగదుఁడు — (విశ్వావసునెగాదిగఁజూచి) ఓరీ నీవెవఁడవు? ఏకా
రణంబున నాయుపవనంబుఁజొచ్చి వారిజంబులనపహరించితివి? నిజ
ముపలికి ప్రాణంబుఁగాపాడికొనుము.

విశ్వావసుఁడు — సార్వభౌమా?

ఉ॥ సర్వజనానురంజనము, సామనిరూపితతత్వసార, మా
ఖర్వసుపర్వమానససుఖంబగు పర్వము, వాగ్విధూమణీ॥
పూర్వపయోధరామృతయు, పూర్వభవార్జితపుణ్యపాకమై
పర్వఫలమ్మ, గానము, శుభమ్మగుమాకదిజన్మమూలమై॥

భూమిపాలా- నేనుగంధర్వుఁడను భూలోకావలోకనోత్సకుఁడనై
దివ్యవిమాన సాహాయ్యమునభువికిఁదిగితిని- ఇచటమలయమరు
దుచ్చలిత పద్మసీతలంబుగాంచితి- తత్సరసీసరోజాతసారసారభాతి
శయమునకు ముదితహృదయుఁడనైతి- తత్పరిగ్రహణంబుఁగోరి
యొకపుష్పంబు చౌర్యంబునఁగొని పోవయత్నించుచుండ నీభటులు
ననుఁబట్టి దివ్యవిమానంబుగాల్చి ననునీసరసకునీడ్చికొనివచ్చిరి. ఇది
యనావృత్తాంతంబు-

రుక్మాంగదుఁడు—(దిగ్గునసింహాసనంబుదిగి వ్యసనమభినయించి) హా
నే నెంతపాతకిని-

మ॥ క్రతుకర్తృంబులు, కాననాంతరతపోకార్యంబులున్, నిష్ఠురా
తతకష్టవ్రతదేవతార్చనలు, భూదైవోత్తమారాధనల్,
సతతంచేరికిఁదృప్తిగాను సలుపఁలక్ష్యంబుగానెంతురా
క్రతుభగ్వంశజుడైన యీశునునకుఁగష్టంబులన్బెట్టితిన్ ॥

(నిట్టూర్పులువిడుచుచు) అకటా? అవిద్యాజనితములగు నరిషడ్వర్గ
మునకుఁలోఁబడి భవజరామరణములకుఁజిక్కి తమ్ముతామెలుం
గని శరీరధారు లే మహాపురుషచరణారాధనచే దురితార్ణవతార
ణుని సృష్టికారణుని త్రిమన్నారాయణుని శ్రేయఃపదప్రాప్తిఁ
గోరుదురో యట్టిచుహునుభావులే కట్టెదుటసాక్షాత్కరింపనట్టి
వారిని శిరసావహించిపూజించి వారియాశీర్వచనంబులందకవారిన్
గట్టికొట్టి కష్టములన్బెట్టిన ననుబోలు మూఢునిజన్మంబు వ్యర్థంబు.

అయ్యో? ఏనుహానుహుల, యేదివ్యపురుషుల, కరుణాకటాక్షసీక్షణం
బులందాగోరి వారితృప్తికై నిత్యకర్తానుష్ఠానపరులై పంచమహా
యజ్ఞంబులుగావించి, యజ్ఞ, వాజపేయ పౌండరీకాది సవసంబులు
సేయుదుగో యట్టిదేవులు మహానుభావులు దుర్జనదుర్దశనీయులు
తామై దర్శనంబు చ్చియుండ నట్టివారినిఁ దిరస్కరించి పరిభవించి
బంధించియుంచిన నేనెంతటిఘోరకలుషాత్మకుఁడనో తెలియదు?
నేనేమిసేయుదు? ఈదురితంబు నెటులీగుదు? (విశ్వావసునింజూచి)
మహానుభావా- నాతప్పుపైరింపుము- ననుదండింపుము- నాశరీరము
నీయధీనము.

విశ్వావసు--సార్వభౌమా, నీగుండేమంతును లేదు; నీభటులొనర్చినశిష్ట
నీయదికాదు. ఇంతకు శిభులుతామైయొనరించినవారుకారు సేవ
కులైనవారు న్వామికార్యముల జాగరూకతఁగలిగియుంట సహజము
రుక్మాంగకుఁడు--గంధర్వోత్తమా! అటుతలఁచితిరేని నాప్రణామం
బులుగొని నన్నాశీర్వాదించి పోయెదరనివేఁడెద.

విశ్వా॥--నృపాలా- నేఁబోవుటెటుల? నాదివ్యవిమానంబులుఁగాల్చిరి.
రుక్మా॥--(హాయినివెనుకనుభినయించుచు) మహానుభావా! ఏమిసేయుదు
ఈవిషయంబున నాకేమియఁదోఁపదు.

విశ్వావ॥--భూమిపాళా! ఇంద్రులకు నాకొకసమపాయంబు దోఁచుచున్న
యది. ఈపురుషున నేమానవుఁడైనను మున్నరాత్రిఫలాహారంబుఁగొని
నిన్నంతయు నుపవాసంబునఁజిపించి నేఁడుప్రాతఃకాలంబున నా
హారంబుఁగొనియుండినచో నట్టివాఁడు తనచేనార్జింపఁబడిన యీత్ర
దినపుణ్యఫలంబు నాకు ధారవోసెనేనిఁ దత్పుణ్యఫలంబున నే
నివికేగ శక్తుఁడనగుదు.

రుక్మాంగ--(అచ్చేగువంది) (మంత్రనిఁజూచి) విశారదా! అట్టివాఁడు
మనపురియందెన్నఁడైనదొరకునా?

విశారదఁడు — సార్వభౌమా! విచారిం చెద (భటులనుజూచి) భటులారా; ఈదిప్యపురుషునిచే నుడువంబడినట్టి మానవుఁడెవఁడయిననుండినఁ బిలిచికొనిరండు. చక్కఁగానరయుఁడు.

దుక్కాం! — (విశ్వావసుఁజూచి) మహానుభావా? అట్టిమానవుఁడు దొర కునంతఁబడు మీ సేవకుఁడొనరించు సపర్యలనందుచు నాగృహంబున సుఖంబుగనుందురని పార్థివఁడ.

విశ్వాః॥ — నృపాలా? నీయిష్టానుసారంబుగానిమ్ము.

దుక్కాం! — అటులైనరండు.

నిష్క-మము.

తు రీ య ర ం గ ము.

— (0) —

చాకలదుర్గి, దుర్గఁడు, మారమ్మ, భటులు.

దుర్గఁడు — ఏమే ఈపాడుగుడిలో నేల కూడులేక పడితివే? నీకైనెదకి వేసరితి. ఒక మాట యాడినందుకింతకొపమేలనే? నీవిటులైన సంసారమెటులగును? రమ్మ బసకు వెళ్లుదము.

దుర్గి — పో-పో. ఇచ్చట కేలవచ్చితివి? సంసారముచేయను ఆముసలి ముండ నీతల్లియున్నదియే.

దుర్గఁడు — అయ్యో! ఆచూడుకాళ్ళముదసలి యేమిచేయును? నిన్న మనగాడిద రంగఁడు తప్పించుకొనిపోయియుండెను. దానిని వెదకు టకుఁబోయి ముండ్లకంపలోఁబడి కష్టపడినది.

దుర్గి — ఆముండకటులనే కావలెను.

దుర్గండు — ఆ మెయేమిచేయును నీకుమంచిది చెప్పును.

దుర్గి — ఆ మెమంచులు నేనినిన సంసారమిదివలకే పాపాశోవుచుండెను.

దుర్గండు — ఏ మేయటమాటలాడెదవు? సంసారము పాడుచేయటకేనా
చేతనున్న కాసంతయునిచ్చి మాకుఁబెండ్లి చేసినది?

దుర్గి — పెండ్లి చేసినదో - విడుగు చేసినదో నాకుఁ దెలియదు. ఎటువయిన
బిల్లలనుగనుమని నన్ను బాధించుచున్నది. కాలాచేతా మెత్తుచున్నది

దుర్గండు — చూడవే మాయవ్వుకు సంసారముపై నెంతయాశ - బిల్లల
నుగని యిల్లుపెరిపమని పలికినది. అందులోఁదప్పేమి?

దుర్గి — ఆమెదేమితప్పులేదు. నిన్నుకట్టుకొన్నది నాదితప్పు.

దుర్గండు — ఎవరిదయినను దప్పుగాని రమ్మ - ఇంటికిఁబోదము. రంగయ
శెట్టిగారింటిలో పెండిలియట. బట్టలకుఁదొందర పెట్టుచున్నారు.

దుర్గి — ఎవరయినను తొందరపెట్టనీ. ఆముండ్రబడికి యింటిలోనుండు
వలకు నేఁగాలిడను - వేతేయిల్లుచూచి కాపురముండునెడల వచ్చెదను
లేకున్న యీదేవుఁడే మగఁడని యిచటనేపడిచచ్చెదను.

దుర్గండు — వలదే నామాటవిను. పెండ్లికిఁజేసినయప్పులెంచినవిమ్మట
వేతే యిల్లుచేసెదను రెండుదినములెటులైన సైచికొనియుండుము.

దుర్గి — ఆరెండుదినము లీగుడిలోనేయుండెద.

(మారవ్వున వేశము.)

మారవ్వు — (ఎగాదిగఁజూచి) ముసలిమందనుగుడిసెలో దిగఁగలకే
గుడిలోఁ బెండ్లాముతో ముచ్చటలాడవచ్చితివా? పరాయిది యింటి
దాయెను - ఇంటితల్లివేతాయెను - పాపికాలము. ఓ చందాలు
దా; ఇచటికేలనచ్చితివి? దానిమోముఁజూడక యొకగడియయైన
నిలువఁజాలవా? దానికాళ్ళమీదఁబడి తలపై నెక్కించుకొని యూరే
గింపులుచేసికొమ్ము.

దుర్గి—(కోపమున లేచి) ముసలిముండా; యిట్టిమాటలాడి ఆముగం
డ్లను వేట్వాటుచేయనున్నావా? నీవు వాయుత్త, వుకావు నాపానము
పాలిమిత్తివి. కావుననే నీవున్నచోటనేనుండను. నాకుపిష్టమైన
నిచ్చి చంపెదవు.

మారమ్మ—(కోపమున) ముండా- విషమిచ్చి కోడలిని పంపుటకు నే నీతన్ని
వంటిదాననుగాను, బహుదార్తి కురాలను.

దుర్గి—నీ దరుమము పిల్లలనుకనుమని నాకుజెప్పినపుడే తెలిసెను. మా
యమ్మ కులములోఁబుట్టిన పిల్లకైనపిట్టిబుద్ధిరాదు. మాయంటఁబుట్టిన
గాడివకైనను చెడ్డబుద్ధిరాదు. నీవుచెడ్డకాన్పులు గనినదానవనికదా
నీతోసంబంధముచేయను నాయంటివారను మానపడిరి. నీది నీవు తెలు
సుకొని మాటలాడుము. హెచ్చరిక.

మారమ్మ—గాడిదముండా; నానడత నెంచెదవా? నీతల నెండ్రుకలు
కత్తరించెద. హెచ్చరికలంజా (అనుచు దుర్గి నిద్రన్న బోవును)

(భటుఁడు ప్రవేశము)

భటుడు—మీ రెవరి చలనింతగ తైర చేయుచున్నారు?

దుర్గఁడు—(భయపడి) అయ్యా, మేముచాకలివాండ్రము (దుర్గినిఁజూపి)
ఇదినాభార్య, (మారమ్మనుఁజూపి) ఇదినాతల్లి- అత్త కోడండ్రుమొన్న
సాయంకాలము తగవులాడిరి. ఇదియిల్లువిడిచి గుడిచేరినది. నిన్నం
తముఁగటిక యుపవాసముచేసినది. ఇపుడించుకొట్టెముక్క కొటికి
నది. ఇంటికిరమ్మంటేరాదు మరల మాయమ్మతోఁ గొట్టాడుచున్నది

భటులు... (ఒకరి మొగమొకరుచూచి సంతోషమభినయించుచు) మీరం
దలు మారాజువద్దకురావలెను. రాజుగారు దీనిని విచారించురు.

దుర్గఁడు—అయ్యా మారాజులారా గద్దలముచేయక యింటికిఁబో
దుము. దయచేసిమమ్మవిడువుడు.

మారి — అయ్యలారా: మీబట్టలు నెల యూరకయ్యది కెనము. మమ్మవిశు
వుడు. ఈముండనుండి మాకిన్ని కష్టములువచ్చెను.

దుర్గి — అయ్యా, ఈముసలిముండ యింతచేసినది. దానినిగొనిపోయి
కొఱత వేయుడు.

మారి — వయసుముండా: వయసుముండను నిన్నువదలి ముసలిదానిని
నన్నేలపట్టుకొనిపోదురు.

భటులు — మీరందఱు రాజువద్దకురండు. రాజు మీయుదంతము విచా
రించును (అనుచుబట్టుకొనిపోదురు)

నిష్క్రమము.

* పంచమరంగము. *

రుక్మాంగదుడు, విశ్వావసుడు, విశారదుడు, భటులు,

చాకలివాండ్లు. నాథదుడు.

అస్థానము.

రుక్మాంగదుడు — సచివవర్యా: ఈఘనునిచే నుడువంబడినట్టి మానవుఁ
డొక్కడైనను మనపట్టణంబున మౌరకండయ్యెఁగాఁబోలు. వెదకంబో
యిన మనభటులు వేళయయినను రాకయున్నవారు. అయ్యో:
ఈమహామహునకెంత యపచారంమొనర్చినవారమైతిమి.

విశారదుడు — మహాప్రభూ: తామొనర్చిన యపచారంబిందెద్దియును
లేదు. తెలియక మీసేవకులుచేసిన కర్తవ్యంబు మిషుఁడెందడు.
అటుచెందినను మీపశ్చాత్తాపము తత్ఫలం బపనయించును.

విశ్వావసుఁడు— నృపాలా నీవుచింతిల్లకు- ఇంద్రదేతప్పును లేదు. నీసేవ
కులు తమకువిధించినపనిని నెరవేర్చినారు.

చ|| తమకువిధించినట్టిపని ధర్మము సేయుట సేవకౌకికా.

క్రమమిదియందుఁజేసి, మఱిగర్జునుగాదిచేయనంచుఁగా

ర్యమునఁదలంచు భృత్యుఁడు ధరాతలమందున నింద్యుఁడౌగనా?

యమరు నెచుట్టివానికి నిహంబునమేలాను మీఁదు ముక్తియు॥

రుక్మాంగఁడు—గంధర్వోత్తమా, కావుననే యిప్పునిసేవకునియందు

ధర్మముస్థాపించును. భూపతియందు భూరిపాతకముస్థాపించును.

విశ్వావసుఁడు—నృపాలా: చోరులనుబట్టి శిక్షించుట రాజులకుధర్మ
మేగదా: ఇకనీతప్పిందేమున్నది?

(ప్రవేశము, భటులు, చాకలివారిండ్లు)

భటుఁడొకఁడు— రుక్మాంగదభూపాలా, దండము. ఈపట్టణమంతయు
జలగడిగితిమి తమచేసుడుపంబడినట్టి వాఁడెవఁడును దొరకఁడాయె.
ఎవనినడగినను మూడుమారులు భుజించి మఱియొకతూరి
భుజించుటకు సిద్ధపడియుండినట్టివారుగాని కటికయుపవాసంబు
చేసినవారొకరును లేరు. ఈచాకలి దుర్గి, అత్తతోను మగనితోను
మొన్నరాత్రి కొట్లాడి పస్తుగ మనయూరివెలుపటి దేవాలయము
లో దేవుఁడాయని పడియుండినదట. నిన్నంతయు నుపవాసంబున
నున్నది నేడుదయమున యీదుర్గఁడు కనుకొని పామునిలు
పుట్టకై రొట్టెముకగ్రయిచ్చెనట. దానినిఁగొఱుకీసిరుఁద్రావినదట.

విశారదుఁడు—దుర్గా: ఇదినిజమేనా?

దుర్గఁడు—దేవరా. నిజము. నాదితప్పు. ఇప్పుడు నన్నుమన్నించితిరేన్ని
ముందునేనెన్నఁడు దానినిఁదన్నను.

మారమ్మ—అయ్యా: పేదలమ్మ ముసలిముండను. నేను తెలిసే తెలియక
యొకమాటయంటిని. ఇప్పటికోడండ్రు యంతటిగాత్యకోరులని
నాకు, దెలియదాయెను- అటు తెలిసియుండిన, గోడ లింటికివచ్చిన
దినమే విషముతీసుకొని చచ్చుచుంటిని.

దుర్గి—స్వామీ: నేనీయింటిలో కాలుంచినదినమునుండి యీమారమ్మ
నాయత్త నాపాలిటిమారమ్మయై నన్నుబాధించుచున్నది. ఎటుల
నైన పైనపైన పిల్లలను కనుమంటున్నది.

విశారదుడు—అమ్మా- మీయింటికోట్లాటతీర్పను నిన్నచటికి రప్పించ
లేదు- ఈభటులునుడివినరీతి నీవుమొన్నటిరాత్రినుండి యుపవాస
ము చేసినది నిజమేనా?

దుర్గి—సామీ- నిజము- నిజము- తప్పాయెను. ముందటుచేయను.

రుక్మా—ఏమమ్మా : నీవు నిన్నటిదినంబున, జేసిన యుపవాసఫలంబు
నిచ్చెదవా? నీవుకోరినంతథనంబిచ్చెద.

దుర్గి—(వెనుకముందుజూచి) స్వామీ: నావద్ద నేఫలమునులేదే? నేనే
మి యమ్మదును?

రుక్మా—అఫలము నీకగవడునదికాదు.

దుర్గి—సామీ: నాకగవడనిఫలంబు నేనెటులమ్మదును?

రుక్మా—అమ్మా: నీవిచ్చుటకు సమ్మతించినజాలు. చేతినుండి యెత్తియివ్వ
నక్కరలేదు.

దుర్గి—సామీ: అటులనైన మనసార నేసమ్మతించినాను.

రుక్మా—(విశ్వావసుజూచి) మహానుభావా: ఈస్త్రీప్రయంబును
గొని నన్నాశీర్వదింపనగును.

విశ్వావసు—(లేచి) మంచిది- (అనుచుదుర్గివద్దకుబోవును. దుర్గి భీతిల్లి
దూరముపోవును)

దుర్గి—అయ్యో! నేజాకలిని. నాసరసకురాకు.

మారమ్మ — దుర్గి- అటులనకు. అతడు దేవుడు.

దుర్గి—దేవుడుగానీ దయ్యముగానీ మొగవాడుకాడా? మగడుకాని
మగవానివద్ద నే నెటునిలుతును? నీకుగల యలవాటు నాకులేదు.

రుక్మా— అమ్మా- నీవొనరించినపుణ్యంబీ మహానుభావునకిచ్చితినిని
నీరతనిచేతిలో విడువుము.

(భటులునీటిచెంబునిత్తురు)

దుర్గి—(చెంబందుకొని) “నాపుణ్యమునీకురాని” యని గంధర్వనిచేతి
లో నీళ్లుపోయును.

రుక్మా—భటులారా- ఈచాకలికోరినంత ధనమిచ్చులాగున భాండా
గా రాధిపతికిఁ దెలుపుము.

మారమ్మ—మనిసి మోయునంతనా? నాగాడిదరంగడు మోయునంతనా?

రుక్మా—ఎంతయైనను దీసుకొనిపోడి.

దుర్గి—(అత్తనుఁజూచి) ఆదినాసొమ్ము నీవేలమాటలాడెదవు? అందులో
నీకొకకాపైన నేనివ్వను.

మారమ్మ... నేనేమి- నీవేమి- ఇద్దఱునొకటేకదా? ఏమోకోపమువచ్చి
నపు డొకమాట పెద్దదానననియంటే దానినిమనసులోఁ జెట్టుకొం
టారా?

దుర్గి—అవును- నీవుమళ్ళివి- డుడ్డువచ్చునని మంచిమాటలాడెదవు.

(అనుచు నిష్క్రమింతురు)

విశ్వావసుడు—నృపాలా- ఈచాకలినిన్నటిసంబునఁ జేసిన యుపకాశ
ఫలంబు నాయందంకురించి నాభుజములకుఁ జొక్కలుగట్టినట్టయినది
ఇక నేబోయివచ్చెద.

రుక్మా—గంధర్వోత్తమా- పందనంబడెన (నమస్కరించును)

విశ్వావసుః—

చం॥ సకలకళాకళాపములు చారుతరంబుగ నీవు పొందుచున్
బ్రకటమహోజ్వలుండవయి సాగ్నిడవై ప్రబలారిసామజ
ప్రకరమృగేంద్రభీకరతఁ బ్రాభవమంతుచుఁ బుణ్యలోకపా
లండను క్రిభవోన్నతి నిలాతలమెల్ల జయించి యేలునా॥

(అచుచు నాశీర్వదించి నిష్క్రమించును)

రుక్మాంగదుఁడు—(విశ్వావసునిజూచి) విశారదా— ఇదియెమియచ్చితము?
సకలదైవోవాసన లాచరించినను మాపురయిండుండు చాకలిచేసి
నంత పుణ్యము నేనొనర్పవైతినిగదా.

విశారద—సార్వభౌమా! నిన్న నేకాదళి కదా అదినమున నుపవాసం
బుచేసిన నపరిమితపుణ్యంబు గలుగునని నాకుఁ దోచెడు.

(నారదునిప్రవేశము)

(అందఱు దిగ్గున లేచి సాష్టాంగదండప్రణామంబులాచరింతురు)

రుక్మాంగ డ॥ నీరజగర్భమాక్తికమ! నీకునమస్కృతి, జ్ఞానరక్షణ
దార! భవత్పదంబులకుదండము, మానిజనాభివంద్య! జో
హరు, కృపాసుధాంబునిధి! యంజలి, దేవమునీశ్వరా! నమ
స్కారము, నారదా! నయవిశారద! మౌక్తికీతిఁగావుమా ననున్

నార॥ మ॥ నృపకంఠీరస! నీకునేమమె? భవానీజానిసంసేవ ని
ష్కృపటాంతఃకరణంబునన్ సలుపుచే? సంకర్షణారాధనా
నిపుణత్వంబున మించుచే? యవనినిన్ నీతిన్ బ్రపాలింతువే?
తిపుఘామీశభరాధరావధివిదారీ! భద్రమే సర్వమున్?

రుక్మాంగదుఁడు—మునివర్యా— భవదీయాశీర్వాద ఫలంబున మాకేమియుం
గొఱంతలేదు. త్రైమమునమనిన వారము, మహానుభావా— మీకింక
యం దా కంఠాని సేవానిరతుడై పారిని దురితశుండాలహానిని

నరవిందసహస్రసంబుల నర్చించుచుంటండనుకుఁజెలిసిన యుదంతము గదా. సారశాకరమునందప్పుక సారససహస్రం బెల్లకాలంబున నుంట సర్వలెటింగినవిషయము. అట్టికొలనులోఁ గమలములొ కటి రెండు తగ్గుచుండెను. తత్కారణంబుఁ గనిపెట్టఁగావలివారి కాజ్ఞయొసంగితి, విశ్వావసుండను గంధర్వపతి రాత్రీసమయమున వచ్చి శతపత్రమ్మలాక్కొకటి తీయుచుండ మత్సేవకులా ఘనుని వి మానంబుఁగాల్చి యతనికబట్టి తెచ్చిరి. ఆమహానుభావుని యుదంతంబువిని యతనికబూజించి పంప యత్నించితి. విమానహీనుడై తాఁబోవ నలవికాదని నుడివెను. అందులకై నేను జింతించుచుండ నాగంధర్వపతి నిన్నటిదినంబునం దుపవాసంబుననున్న మానవుని పుణ్యంబుఁ దనకునివ్వఁబడెనేనిఁ దత్పుణ్యబలంబునఁ దా నివికీఁబోనగున ని పలికెను. అట్టిమానవుఁడు పురియందెప్పుడైన నున్న వాఁడానుని వెదకింప నొకచాకలిదొరికెను. ఆచాకలి తనయుపవాసఫలం బాగంధర్వపతికి నివేదింప నతఁడు తత్సహాయంబున దివికెగెను ఇదియడ్డు తావహమైనది. చాకలి పుణ్యంబు నాకులేవాయెఁగదా యని చింతిం చెద, మునివర్యా- ఈమహిమయేమియుండును?

వారదులు—సార్వభౌమాః హరివాసరఫలంబిది. ఆహరిదినోపవాసం బు దేవానీకమనోవికాసంబు. భక్తజననిశ్రేయసంబు. ఆ హరివ తరహస్యంబు వరాహపురాణభూషణంబై భాసిల్లుచున్నయది.

గుక్కాంగ—నారదా- బ్రహ్మవిద్యావిశారదా- విమలశిఙ్గానవిద్యా ప్ర మోదా- నివారితాఖిలభవభేదా- మీదివ్యపాదంబుఁబట్టి వేఁడి కొనియెద. ఈహరివాసరప్రతంబు మున్నెవరిచే నాచరింపఁబడియో? ఆవ్రతవిధానంబెద్ది?

వారదుఁడు—సార్వభౌమా- ఈవ్రతమహిమం బలివిచిత్రంబు. మున్ను సర్వ సర్వంసహకాంత ప్రళయసాగరమగ్నయై మూర్ఛిర్న శుక్ల

యేకాదశీదిసంబున నుపవశించి యీవ్రతంబు సలిపినకారణంబునఁ గదా ఊహించేనుద్ధరింపఁబడెను. పుష్య శుద్ధ మందీయేకాదశీవ్రతంబనుష్ఠించికదా మున్నింద్రుండుగోల్పోయిన తనవైభవంబు సముద్రమథనకారణంబున నార్జించెను. నృపాలా- వీరసేనుడను మహారాజు సంవత్సరమిశ్వరకుమారుల నేవురఁజంపిన విషవధపాతకంబు మాఘ శుద్ధ మునందీవ్రతంబు సలిపికదా తొలఁగించికొనెను. సార్వభౌమా- కింపురుషవర్షంబునఁ బాశశస్యక్షమా పాలకుండు పిరోధివర్గంబుచేత రాజ్యంబుఁగోలుపోయి వసిష్ఠముని బోధితుడై ఫాల్గుణ శుద్ధ మందీవ్రతంబాచరించిగదా మత్తారాతి రాజన్యకంధరముల సంగరసీమలొనఱకి శాంతస్వాంతుడై విలసిల్లెను. చక్రవర్తి- పూర్వకాలంబున హగ్యశ్వచుహారాజు పుత్రార్థము నరణ్యమున ఘోరతపంబుసలుప శీహరివాత్రాత్కరించి చైత్ర శుద్ధ మందీవ్రతంబుసలుపుచుని బోధింప నాహర్యశ్వుండి మహావ్రతంబుసలిపి యుగ్రశ్వుడను చక్రవర్తినిఁగనియెను పూర్వంబున నిషిడేశుండు, పునుపత్యవాచచే ఘోరతపముఁజేయ యాజ్ఞవల్క్య మహాయోగివచ్చి వైశాఖ శుద్ధ మందీహరివాసర వ్రతమాచరింపుమనిబోధింప నతఁడీవ్రతంబుసలిపి నిర్దళితఖలుని బలవదరివీరవనదవానలుని నలునిఁ గనియెనుగదా ఐహీపాలా- దశరథభూవిభుఁడీవ్రతంబు జ్యేష్ఠ శుద్ధ మంగాచరించి సజ్జనతాధీనుల, దుష్టదానవభిదాసంధానుల, సూనులఁగాంచి ప్రమోదమందెను, సార్వభౌమా! మున్నువసుదేవుండు వంశవధాన సంతానంబులేమి, పెక్కువ్రతములు సలుపుచు మద్బోధితండయి యాషాఢ శుద్ధ మందీవ్రతంబు సలిపి తాపసమానసోద్యావనవర్తిష్టుని, దానవజీవన ధననిరాకరిష్టుని, రమాకుచమండల సంచరిష్టుని, కృష్ణునిఁగని నిర్భరాహ్లాదపరవ శుండయ్యెను. అవనిపాలా! శ్రావణ శుద్ధ మందీవ్రతంబాచరించి నృగుమసీవతి రాజ్యరమావైభవంబునందె, రాజోత్తమా! కాశి

రాజు మున్ను తనరాజ్యంబుఁగోల్పోయి గంధమాదనమున నుంచు
రించుచు సరమునీశ్వరబోధితుఁడై భాద్రపద శుద్ధ మందీప్రతంబు
సలిపి గరమప్రమోదమున రాజ్యవిభవంబును ముక్తికవ్యకాలలా
మపరిణయానందంబునుఁగాంచెను, భూపాలా! భద్రాశ్వవర్షంబున
భద్రాశ్వుఁడనురాజు తనపూర్వజన్మంబున శూద్రుఁడై తనయేలిక
యాశ్వయుజశుద్ధ మందీప్రతంబుసలుప గానినాలోకించినఫలముచే
ముక్తివరాగోహను పరియించి పునర్జన్మంబున రాజ్యరమావధూటి
కివరుఁడై కార్తిక శుద్ధ మందాప్రతంబుసలిపి నిరసాయసాయజ్య
పదంబందె- సార్వభౌమా! హరివాసరఫలంబిట్టిది, ఈప్రతము రోగ
భవభయాపహ్రితతి లవిత్రము, రస లలసాకళత్ర శోభనచారిత్ర
ము, త్రిజగత్పవిత్రము, దివ్యనులీపాత్రము, ఇట్టిప్రతదీక్షఁబూని ఫలా
హారవృత్తిని దశమీగాతియుండి సరాహారవృత్తిని నేకాదఁదినంబెల్ల
ముఁగితియుండై పుష్పలోయంబుల చారయణునకు నగ్న్యించిచ్చి
పూజి దిహరిభజనాతత్పరుఁడై ద్వాదశీదినంబున బ్రాహ్మణోత్తము
కుఁ బూజి భూయః దిబహువిధభోజనాదులఁ బారణజేయించి తాభు
జించి పఁతెల్ల శారీరకధాశ్రవణానందత నుండు, పాశుజునకు ముక్తి
కర అలూమలకంబుగనుండును. రుక్మాంగదా! ఈహరివి సర్వప్రతం
బీవాచరించి శాశ్వతసుఖంబందుము. నేఁబోయివచ్చెద.

రుక్మాంగ॥ ఉ॥ చేసెదవందనంబు సరసీరుహగర్భకుమార! నే, నిరా
యాసముగాను ఆహరిపదాంబుజమందను మార్గమయ్యెఁగ్రీ
వాసునివాసరప్రతము వాసిగఁజేయఁగనెన్నఁడేని, నే
చేసరఁ దద్వ్రతంబునుభవిత బ్రజలెల్లకునల్పఁజూచెదఁ

భారదుఁడు — సార్వభౌమా! డేనుముగనుండుము, నేఁబోయివచ్చెద,

కుక్కారంగడు — (విశారదునిఁజూచి) విశారదాః ఈహారివాసరవ్రత
మహిమవింతికదాః మనదేశమెల్లడ నీవ్రతంబుసలుప యాజ్ఞబం
పుము. ఎవరేనిదప్పిరేని వారికిఁగతినదండనయ్యని చాటింపుము.
విశారదుడు — మహాప్రభూ- చిత్తము.

(నిష్క్రమము).

ద్వితీయా జ్ఞము.

ప్రథమరంగము

యమదూతలు, చండ, ప్రచండ, ఉద్దండ.

“ వినుపీఠి ”

చండ — ఓరీ ప్రచండోద్దండులారాః నాకేమియుఁబని తోపకయున్న
ది ఏమిసేయుచును?

ప్రచండ — హాయిగ నిద్రబొమ్మ. మితిమీరి తిండితినుము.

ఉద్దండ — ప్రచండాః ఏమిమాటలాడెదవు- ఎల్లకాలంబు పనిచేయునల
వాటుఁగలవారికి నూరకుంటచేటుగదా- పనిచేయువారికి నిదుర
పట్టునా?

చండ — నిజము- ఉద్దండా- నిజముపలికితివి? పనిలేక తిండిరుచించునా?

ప్రచండ — నాకుఁబని లేనిది బాగుగ నేయున్నదిగాని, నిన్న యావిష్టుదూ
త నాచెంపకుఁగొట్టినదెబ్బనొప్పిబలమయినది. నలుగురిలో నాకది
యవమానకరముగనున్నది.

ఉద్దండ — అవమానమేల? ఆచెంపపెట్టు నీకొకనికిమాత్రమయియుండెన
నదియవమానమని చెప్పనగు. యమకింకరులని పేరుపెట్టుకొనిన

వారి కెల్లరుకుఁ జెంపపెట్టులగుదులు తాత్పర్యే వాఁతగనుండు నజ
నూన మె చటినుండివచ్చును?

చండ—మీకందఱికి దెబ్బలయినది, ఎప్పుడేగాని యావిష్టుదూతలు
నన్నంటిరా?

ప్రచండ—నిజము- ఆడుదానిం బలెఁబిరికివై నారాయణ నా మన్నరణ
చేయుచు వారి పాదములమీద సిగ్గువీడిపడితివి. అట్టిపనిమానుండి
యగుచా?

చండ—ఆపనిమీచేతఁగాదు దెబ్బలుతినుపని నాచేతఁగాదు.

ఉద్దండ—మిత్రులారా. మాపట్టణమంతయుఁ బాడుపడినట్టున్నది.
క్రొత్తజీవులు మనపురికి రాకపోయిననుఁబోనిమ్ము మనముదెచ్చియుం
చిన పాతివారునైతము యమకింకరులను పడఁదన్ని విష్ణులొకం
బునకువెళ్ళినారు. మనచిత్రగుప్తులవారు పోయినవారెవరని పిఛా
రించుచున్నారుగాని క్రొత్తజీవుల పుస్తుకమెఱుత్తరు. మనదొర
గారు సభకునైతమురారు.

చండోడు—నిజము- నిజము ద్విజులయింట వీడిమట్టుగానుండు పాపి
జీవులనేకులు జ్వలనజ్వాలలలోనుండి ధూమమార్గంబునఁ దప్పించి
కొనిపోయిరి. దేవాలయార్థికారులు, భార్యనునదిలినవారు, అన్య
తముపలుకువారు, ఋణముదీర్పనివారు, గోవిప్రహంతలు, పరదా
రనిందకులు, రాజద్రోహులు, భ్రాతృద్రోహులు, లంచములు
దినువారు, న్యాయముదీర్పనివారు, నరకశతంబులఁబడి బాధపడు
చుండిరి కదా. వారందఱెటులనో తప్పించుకొని వెళ్ళిపోయినారు.

ప్రచండ—ఇటులగుటకుఁ గారణమేమో తెలియదు.

ఉద్దండ—ఆకారణంబుతెలిసికొని రావలెననికదా మనరాజునేడు
బ్రహ్మవద్దకు సత్యలోకంబునకు వెళ్ళుచున్నాడు.

చండు—ఏమీ. మన గాఢ సత్యలోకంబునకు వెళ్లుచున్నవాడా? అటు
లయిన మనముఁబోయి యా లోకంబుఁజూచివత్తము.

ప్రచండ—మన రాజు మముఁబోలువారిని సత్యలోకమునకుఁబిలిచి కొని
పోవువా? చాలు చాలు. మనయిండ్లకుఁబోయి బాగుగఁదిని హాయిగఁ
బండుకొందము రండు.

(నిష్క్రమము).

ద్వితీయా జ గ ము.

ద్వితీయరంగము- సత్యలోకము.

బ్రహ్మ, నారదుఁడు, యముఁడు మోహిని.

బ్రహ్మ—(నారదునిఁజూచి)- నారదా : అనేకకోటివత్సరంబులుగ
మానవకోటిని సృష్టించుచున్నాను- ఆదిమసృష్టికిఁ బ్రకృతిపురుష
తత్వంబులెటు మూలకారణంబులయ్యెనో యారీతి మానవసృష్టికి
స్త్రీపురుషరూపంబులు కారణంబయ్యెను. అందు సౌందర్యపరిమితికి
పురుషప్రపంచంబునఁ బంచాయుధుండుతగునని సంతసించితి. అటు
లనే స్త్రీసౌందర్యపరిమితి యంతయనిలక్ష్యముగనుంటకు రంభాద్య
స్వరసలను రతిని సృంజించితినిఁ గాని సృష్టినైపుణియం దంతటి హే
చ్చుపొగడికకు వారు తగినవారు కారు. స్త్రీసౌందర్యపరిణామంబిం
త యంతకంటె హేచ్చులేదని స్థాపించుటకై యొకరూపవతిని సృ
జింప యత్నించితిని. ఈవిషయంబున నీయభిప్రాయంబేమి?

నారదుఁడు—జనకా : ప్రళయకాలంబున సర్వప్రపంచతత్వంబులు తన
యుదరమునందిడుకొని నారాయణాభిదానంబున వెలుగు నిత్యస్వ

కూపుని నాభికమలమున నిచ్చామాత్రమునఁబొడమి. సృష్టినిర్మాణ
మునకు గురునికాగని విజ్ఞానభద్రుఁడవైన నీవీరీతి ననుబ్రశ్నించుట
యత్యద్భుతంబుగనున్న యది నీకుఁదెలియని విషయంబునాకుఁదెలి
యువా? అయిననుమిముఁబోలు పూజనీయులడిగినపుడు నేనూరకుం
టతగదు. అట్టిస్త్రీరత్నంబును సృజించుటచే బ్రపంచంబునకుఁ జేటు
పచ్చుఁగాని మేలురాదు. మున్ను సుందోపసుందులను దానవులు
సోదరులయి, పిదప, మానినికేఁగాను వైకులయి పాఠాంబులు త్యజిం
చిరి. స్త్రీలయందు పురుషులనాకర్షించు మోహపాశంబున్నది.
అందులోకైకసుందరిని, లలితలావణ్య లక్ష్మణయుతనుఁజూచినఁ బురు
షులనేకులు తల్లభ్యమునకై పాఠాంబులైనద్యజింతురు. కావున
నంతఃసింహదర్శస్త్రీ సృష్టి తగదని నాకుఁదోఁచెడు

బ్రహ్మ—నారదా! నీపలికిన పలుకులర్థంబులు. అయినను ధర్మరూపం
బనియు నధర్మరూపంబనియు ధర్మాధర్మోభయరూపంబనియును మూ
డురూపములు నూనవులయందు సృష్ట్యాదిని నేగల్పించినాడను.
కేవలధర్మస్వరూపులను స్త్రీమాయజయింపదు. వారుకైవల్య పది
వినందిసుఖింతురు. ధర్మాధర్మస్వరూపులను స్త్రీమాయయొక వేళ
జయించినను దుదకదిక్షీణించును. అట్టివారికి స్వర్గాదిలోక సుఖంబు
గలుగు. కేవలధర్మ స్వరూపులను మాత్రము స్త్రీమాయ, పూర్ణ
ముగజయించి వారినిఁ గేవలపాపకర్తృంబులకుదించును. అట్టివారు
నరకకూపములంబడి పొర్లుదురు. నైసర్గికసృష్టియందే యీగుణా
వగుణంబు లేర్పడినవిగాన నిపుడవి హెచ్చుతక్కులగుటకుఁ గారణంబు
లులేవు. మానవుఁడు విజ్ఞానంబుచే సుకర్తలొనరించుటకును,
సుకర్తములొనరించి విజ్ఞానంబు దెచ్చుకొనుటకును వానికి బుద్ధిసా
హాయ్యకారిగానుండును. ఆబుద్ధిని నుపయుక్తంబుఁ జేసికొనెనేనిఁ
జెడఁడు. (యముసిప్రవేశము).

యముఁడు॥ కం॥ అభివందనములు సలిపెద

త్రిభువనసంస్తుత్య, భారతీపతి, సచ్చి

ద్విభవాస్పద, విబుధాళి

శుభకర, మోచరణములకు, శుద్ధచరిత్రా

దేవా: నిజభక్తలోకార్తిహరణంబులు, త్రిభువనభరణంబులు, భయరోగాబ్ధితరణంబులు, జగదుపకరణంబులు, యోగీంద్రమానసాభరణంబులు- రక్తకమలారుణంబులు నగు మీచరణంబులకు నమస్కరించెద. (నమస్కరించి) (నారదునింజూచి) జ్ఞానవిశారదా, మునిలోకమానసామోదములు, నిరస్తభక్తభేదములు, జితకలుషవిషాదంబులు, భవపాశచ్ఛేదములునగు తావకపాదములకు వందనంబొనర్చెద. (అనుచునతులొనరించును).

బ్రహ్మ॥ ఉ॥ భద్రమెనీకు దండధర, భద్రమెనీదగు రాజ్యలక్ష్మయిన్,
భద్రమె నీయమాత్యులును, భద్రమె నీభటవర్గమెల్ల, ని
ర్దిద్రతదండనీతి యవినీతుల మర్త్యులపాటుసేయుచే ?
క్షుద్రులు దైత్యులేరు నీను సొంపఁజేయఁగా రణాననిన్ ?

యముఁడు—సరసీరుహగర్భా! తావకాశీర్వాదఫలంబున మాజ్ఞేయంబునకే కొఱంతయును లేదు.

బ్రహ్మ—కృతాంతా: అటులైన నీవుదు రాజ్యంబువదలి యిచటికిరాఁగతంబేమి?

యముఁడు—భారతీవల్లభా: రాజ్యంబునందుండి నేఁజేయఁదగినపనియేమియు లేదు. పనిలేక యూఱకతూర్పునియుండఁజాలక భవద్ధర్మసంబునకైవచ్చితి.

బ్రహ్మ—ఏమీ! సమవర్తి! ఎడతెగక రేలుంబవల్లుచేసినను పనిసమయముండలేదే? ఇపుడు పనిలేమికిఁ గారణంబేమి?

యముఁడు—దేవా: కారణంబునాకును దెలియదు. మర్త్యలోకంబునుండి యొక జీవితైవను నాపురిఁజేరఁడు- పాతపారుసైత మొకఁఁడు నిలువక విష్ణులోకంబునకు వెళ్ళిరి. కావుననే నాకును జితగుప్తులకును నాభటవర్గమునకు నేమియుఁబనిలేదు.

బ్రహ్మ—ఏమీ! ఏమీ! ఎట్టేట్టా: మర్త్యలోకంబుననుండి యొకపాపి
జేపియైన నీహోరికి కారణంబెనా? (నారదునింజూచి) కుమారా
ఇన్వార్తయద్భుతావహముగదా? దీనికిఁ గారణమేముండును?

నారదు—జనకా: తమచేబలుకంబడిన యధర్మస్వరూపంబులును ధర్మా
ధర్మోభయస్వరూపంబులును ధర్మస్వరూపములుగా మాటినవి.

బ్రహ్మ—అటుమాటుటకుఁ గారణంబేమి?

నారదు—జనకా:

ఉ॥ భంగవిహీనైత్య కలభంగుని మానిమనోంబుజాత సా
ర్థంగుని, పక్షిరాజకతురంగుని, ముక్తిరమానుసంగునిన్,
మంగళ మూర్తినిన్, హరిని, మానసపీఠమునందునిల్పి రు
క్మాంగదుడన్ విభుండు వనమాలివ్రతంబును సల్పుచుండెడున్॥

తండ్రీ! హరిహాసర వ్రతంబునకు భంగమురానియ్యక రుక్మాంగద
చక్రవర్తియును తేజనులును సల్పుచుండు కారణంబున వారు తమ
యధర్మస్వరూపంబులు జ్వలనజ్వాలలంబడిన యింధనములమాడ్కి
దహించి విజ్ఞానస్వరూపంబుఁబూని వైకుంఠ వాసులగుచున్నవారు.
భూలోకంబున జనులాచరించు పుణ్యకర్తఫలంబున వారితండ్రితాత
లు సైతమీదండధరునిన్ దండించి విష్ణులోకంబుఁ జేరుదురు.

బ్రహ్మ—నారదా: ఇట్లులైన భూజనులెల్లరు విష్ణుసాయుజ్యపదవినం
బుదురు, నాకు పునస్సృష్టియను కష్టతమంబగు పనిపడును. కావున
వాన్మహోత్తముని వ్రతంబునకు భంగంబుగల్గింప యత్నించెద
(దండధరునింజూచి) దండధరా! నీలోకంబుజేరి సుఖంబుననుండుము.
(నారదునింజూచి) నారదా! నీవును త్రిజగంబులు సంచరించి
యచ్చటచ్చటజరుగు వినోదంబులు చూచిరమ్ము.

(నారద యములు నిష్క్రమింతురు).

మదీప్సి తంబుఁ గొనసాగింపనేఁడు సమయంబు తటస్థించె. చక్కఁగ నాలోచించి త్రిలోకైక సుందరిని నొక మానిసిసి సృజించి తన్నూ లంబున కుక్తాంగదుని వ్రతభంగంబుఁగల్పించెద. నా రులుగ దా పురుష హృదయాంతర్గత కైర్యధరాధర సవిధారలు. కాన నిపుడే యట్టి సుందరిని సృజించెద. (అనుచునించుక యున్న లిత నేత్రుఁడైనలిచి).

ఉ॥ సోగమెటుంగు తేజమున సోయగిమందిన పూవుఁడీగయో
నాగ వెలుంగుచుక బురుషనాగకులాంకుశమై చెలంగుచుక
వా గమృతంబుఁ జిల్కుచును, వారీజపత్ర విశాలలోచనా!
వేగమెరావె మోహిని, నవీనవిలాసవయో విసోదనీ॥

(మోహిని ప్రవేశము).

మోహిని—(బ్రహ్మ దేవునకు నమస్కరించి)

ఉ॥ అంబురుహాసనా! సుమహిమాంబునిధాన, శ్రీతాళిపాతనా,
అంబురుహాక్ష సూన, చతురానన, దీనజనావనా, సృజిం
పం బనియేమినన్నిటు ప్రపంచమున? గృహబల్కి కావుహ,
సంబరమొప్ప సల్పెదను సాహసమెల్లను వెచ్చఁబెట్టుచుక॥

యతిజన సేవ్యమానా- పరమాత్మా! నన్ను సృజింపఁబనియేమి? పని
వినియెద తెలుపుము.

బ్రహ్మ— మోహినీ- సౌందర్యలావణ్యవాహినీ- ప్రత్యగశతపత్ర
గోహినీ- నీనుండియొక మహాతాగర్భంబు కాఁదగియున్నది. విడి
శాపురంబునేలు కుక్తాంగదచక్రవర్తి యతిధృతివలంబించి హరి
వాసరవ్రతంబు సలుపుచున్నవాఁడు. ఆతనికొగూడి తదాష్ట్రజనులు
పైతమావ్రతంబాచరించి విష్ణులోకంబునకుఁ బోవుచు పురు ఇట్లు
లగుటచే యమలోకంబు పాడుపడినది. మర్యాది విష్ణులోకంబు

జేరు కారణంబున వారికిఁ బునర్జన్మంబు లేకపోవును. దానిచేఁగా
లాంతరమున భూలోకంబునైతిమి పాదుపడి మరల నేస్మృతికిఁ
బ్రారంభించు కాలంబువచ్చును. కావున నీవెటులయిన నాథరా
వరుని ధైర్యకవచంబుచింపి హరివా సరవ్రతదీక్ష ముఱచులాగొన
రింపుము.

సీ! కలికి! నీ విడి కొప్పుకప్పు చీకటిఁగప్పి యా నృపాలుని భానమడఁగఁబ్రొక్కు
బాల! నీ నిమవాలు మీలుఁబాలెడుమాపు టంపరస్పృశధైర్య మవియఁదేల్పు
సాశీకవదన! మృతాశనాశకరోగ్ర పాశంబులనువానిఁ బట్టికట్టు
చక్రకాకస్తనీ! చక్రవర్తులకటిచక్రదాసుగ నేయి చక్రవర్తిఁ

గీ! జిగురువాతెఱ ముసిముసినగవు తేఱ
వ్రతమువెతఁగాఁగ నీమతి యతిశయింప
సరసిజానన! ముంపుమా సౌర్వభౌము
సరససౌందర్యలావణ్య సాగరమునః

కామినీ- మత్తగజగామినీ- ఈపని యల్పమనియెన్నకు. వైశమ్య
భూలోకఘ్ననకుఁజని యెటులనయిన నాన్యపాలునిఁ గని మటుమా
యలచే వానిని నీసోహృదువు వలలోఁగొని నన్ను ముదబ్ధిలోఁ
దేల్పుము.

మోహిని — తండ్రీ! నీపనిఁగొని యొకమనుజుని నావశునిగఁజేసికొనుట
సాకొకపెద్దపనియని నేఁదలఁపను. అయిన నిష్పని కలుసమూఱం
బని నేఁజింతించెద.

బ్రహ్మ — మోహినీ ఇప్పునిదైవశక్తియు గావున నీకేషాపంబునుగా
దు. సమ్మము.

మోహిని — జనకా! అటులయిన నేఁబోయివచ్చెద.

బ్రహ్మ — కూతురా- నీకుఁదోడ్పాటుగఁ జేలులను గొందఱిని నీవెట్ల
భిలిచికొనిపొమ్ము.

మోహిని—తండ్రీ- మంచిది పోయివచ్చెద వందనంబులానరెచ్చెద.

బ్రహ్మ—బిడ్డా- నీకు శుభమగుగాత.

(మోహిని నిష్క్రమము).

ఈమోహిని నేడలఁచినంతపనిఁ జేయును. అయినను దానికిసా
హాయ్యముగ మారుని, మలయమారుతుని, శీతకరునిఁ బంపవలెను.
పంపెద.

(నిష్క్రమము)

ద్వి తి యా జ్ఞ ముం

తృతీయరంగము.

ఓ హ రి క థ

శ్లోకం॥ శుక్లాంబరధరంవిష్ణుం- శశివర్ణం చతుర్భుజం.

ప్రసన్నవదనం ధ్యామే త్వర్వ విఘ్నోపశాంతయే॥

అగజాననపద్మార్కం గజాననమహర్నిశం॥

అనేకదంతంభక్తానా మేకదంతముపాస్తవే॥

మ॥ జలరూపాయ, చరాచరాత్తకజగత్సంస్థాయ, లక్ష్మీమహీ
లలనేశాయ, కరాళకాళియఘనాలాస్యాయ, దేవోత్తమా
య, లయోత్పత్తివివర్జితాయ, సుజనాయతాంతరంగాయ, క
వలకారుణ్య కటాక్ష వీక్షణపరీవాహాయ, తుభ్యంనమః॥

(వరాహపురాణములోనిది)

జ్ఞానానందస్వరూపుఁడును ననంతకల్యాణగుణపరిపూర్ణుఁడును నగు
నారాయణుండు భుజగేంద్రుశయ్యపైఁ బరచించి తనపూర్వావతార
చరిత్రలందలంచుచు యోగనిద్రానుభవకేళినుండ నతనివాభిరంధ్రాంత
రంబునుండి యొక్కకవలంబుద్భవించె. ఆపద్మమున జగత్సృష్టికారణం
డుగు బ్రహ్మజనించె. అతనికర్ణరంధ్రములనుండి దశదిశలు కన్యాకారంబు
లుదాల్చిపుట్టిరి. దశదిశాకన్యకలు దశమీదినంబుననుద్భవించిరి కావున
నాదశమీదినంబు పుణ్యదినంబై ప్రసిద్ధికెక్కెను. ఆకమలోద్భవుఁడు
యోగనిద్రావరతనున్న నారాయణునిఁజూచి యారీతివేఁడికొనెనట.

క॥ పారిధిశయాన, లెమ్మ

నీరజదశనయన నీవు నిద్దురజేంబక

చారియుఁదోపదు సృష్టికి

నారాయణ నాదు పొందనమ్ములుగొనుమా॥

ఈరీతి భారతీపతినుతింప దుర్వారకలుషజిష్టుడైన విష్ణువు మేల్కొ
ని యజునిఁగాంచివత్సా! ననుమేల్కొనక జేసిన కారణంబేమనియదుగ
విధాత పలికినవిధంబెద్దియనిన.

ఉ॥ పాహి యశోనికాయ, నిరపాయ శుభోదయ, విస్ఫుగద్దయా,

పాహి మునీంద్రగేయ, యహిసాంచితశయ్య, యజేయకాయ, యో

శ్రీహరి! సర్వలోకములు చెల్వువహించెను నీదుబాధయుక

గేహముగాఁగ, దాహ్యామిది కేవలశూన్యతఁ దోచునిత్రుతి॥

శ్రీమన్నారాయణా! నీవుజాగరూకతఁదాల్చి యనేకావతారంబులెన్ని
లోకంబునుద్ధరింపుమని బ్రహ్మ వేఁడందనయునివిసయాలాపంబులకు మెచ్చి
యఖిలలోకైకవర్ధిష్టుఁడు విష్ణువై జనించెను. ఆమహావిష్ణువు జన్మది
నంబు ద్వాదశికావున యా దినంబు పుణ్యకదినంబై ప్రసిద్ధికెక్కెను.
అఱుఁడునిజవాక్యనైపుణిచే శ్రీమన్నారాయణునినుతించుచుండ నశనిశరీ

కాంతర్గత ప్రాణవాయువు నిర్గమించి బాహ్యప్రపంచంజెల్ల భీకరా
కారతవ్యాపింప విధాతగాంచి యోప్రభంజరా! నీవు విత్తాధికారివైనకల
శుభములకాలవాలమై నాయువ్యాధికారిగ నుండుమని వరమిచ్చెను.
ఆదినం బే కాదశికావున నడి సకలశుభావహాదినమయ్యెను. ఈత్ర
దినంబులు నారాయణావతారోదయ శుభదినంబులుగావున నాది
నంబులందు సకలవిషయములను మఱచి శ్రీమన్నారాయణారాధనా
పదులై యుండవలెను. అట్టియా రాధనకుఁ జిత్తశుద్ధి యవశ్యకంబు.
చిత్తశుద్ధికి శారీరశుద్ధి ముఖ్యకారణంబుకావున మానవుఁడు స్నానా
హారవిహారాదుల జాగరూకతఁగలిగి శారీరశుద్ధి నార్జింపవలెను. తచ్చు
ద్ధికి నుపవాసంబు ముఖ్యసాధనంబు. ఏలయన మనము దినదినముఁ గొనెడి
యాహారంబు విధ్యుక్త పరిమితికిఁ మించియుండుకారణంబున జత
రాగ్నిచేఁ బచనంబుఁగాక స్వల్పమాత్ర మనారోగ్యపదార్థంబు దిన
దినంబు నిలిచియుండును. ఆ యశుద్ధపదార్థం బుపవాసమ్మునఁ గల్పకున్న
యనారోగ్యము హెచ్చయి జ్వరాదిబాధలకు దేహముగుఱియగును.
కావున ప్రాజ్ఞుల హరివాసరములం దుపవసించినచో నైహికపార
మార్తిక సుఖంబులు మానవులకుఁగలుగుననివచ్చిరి. ఇట్టి హరివాసర
ప్రతంబు సలిపిననరులనేకులు చిరకాలంబీ ప్రాప్తంచకసుఖంబులనుభ
వించి మోక్షంబునందిరనుటకుఁ బౌరాణికదృష్టాంతంబు లనేకంబులు
న్నవి, అందుననొక కథ యీరాత్రికాలక్షేపంబునకై యేర్పఱిచితిని.

పాట.

(గేయము) యశోవిశాలుఁడు విశాలపురపతి విశేషధార్మికుఁడు |
జుశస్తగుణగణ పరీతహృదయుఁడు ప్రాజ్ఞుఁడుధరలోక |
బృహదశ్వుండని పేరుపొందిన సహనాధీశుండు |
అహరహమాహరి సేవమఱవని విహితాచారుండు ||

కాంతామతియను కాంతఁగూడుచు సంతసంబుగాంచి;

కంతుజనకుని సేవనుండె ని! రంతరంబునందు॥౩॥

భాసురమునిజన పాలకుఁడగు దూ! ర్వాసంహొకదినము!

వాసిగధరణీపాలునిసరసకు వచ్చెనురభసముగ॥౪॥

ఈరీతి బృహదశ్వుఁడు తనకాంతయగు కాంతామతి సహితఁడైకంతు
జనకునికొలుపున స్వాంతమిడి నిరంతరము సంతసించుచుండెను. ఒకా
నొకదినమున దూర్వానుండు భూలోకసంచారంబుసేయుచు సమస్త
రాజులనుఁ బరీక్షింపయత్నించినవాఁడై సర్వ సర్వంసహాస్థిశుల సరస
కుంజని వారినపర్యవసందియు వారియందు వైభవాధికులమనుగర్వం
బుఁగాంచెను. ఎట్టివారికిని నీగర్వంబు సహజముగనుండుననుట కొ
ళ్లయపకథయున్నది.

సీ॥ సతులలో సౌందర్యవతిని నేననిసత్య! భామగర్వించెను భావమునను
అక్షిణ వటుబలాద్యక్షుఁడనేనని! పక్షి రాజహమించె భావమునను
విష్టుభక్తిని గానవిద్యను హెచ్చని! గర్వించెఁజెలరేగి కలహమాని
స్వరశాస్త్రమందున సరిలేదుతనకని! తుంబురుండుమదించె సంబరమున॥

గీ॥ వారిజాతాయతాక్షుఁడు వీరిగర్వ
భంగమొకరింప మదిసెన్న భవ్యునుచు
నంతనారదతుంబురు లధికకలహ
మూనివచ్చిరి హరిసన్నిధానమునను॥

అకాలంబున సత్యభామ తానతిసౌందర్యవతియనియును గావుననే తన
పతి సదాకాలంబు తన్నెడఁబాయకుండుననియును తా వేపప్రవతయని
యును మనమునభావించి మారజనకునితో ముచ్చటలాడుచుండెను. గరు
త్తుంతుఁడెదుటనిలచి ముజ్జగంబుల బొజ్జలోమోయువెన్నునిఁదా వెన్ను

పై నిడుకొని యీ రేనులోకంబులు సలీలగా సంచరించు తనసామర్థ్యం
బునకు సంతసించుచుండెను. అట్టితఱి నారదతుంబురులువచ్చి శ్రీహరికి
నమనఁ—ించి మహానుభావా! దేవదేవా! గానవిద్యలో మాయరువురికిని
గలహంబు తలస్థించినది. గానలోలుడవగు నినుఁదప్ప మఱియెవరును
మాపాండిత్యతారతమ్యంబుఁ దెలుపఁజాలరు. కావున మముఁబరీక్షించి
యెవరు హెచ్చుపాండిత్యముగలవారని నిర్ధరింపుమా యనిజేడఁ బర
మాత్ముఁడిదియ వీరందఱి గర్వాపహరణమునకు సమయమని మది నెన్ని
నారదతుంబురులఁజూచి తాపసోత్తములారా! మీవివాదంబుఁ దీర్పనే
శక్తుఁడనుగాను. గంధమాదనపర్వతంబు నందాంజనేయు లున్నవారు.
వారుగాని మఱియేరు మీమీగానవిద్యానిపుణతఁగనఁజాలరని నెలు
విచ్చెను. నారదతుంబురులదివిని దేవా? మమునీరీతి హేళనసేయనేలకే
కేవలవానరుఁడెటు మావిద్యగ్రహింపఁగలఁడని బదులిడ శ్రీహరి పలికిన
విధంబెద్దియన, తాపసోత్తములారా! మీరటుసందియింపకుఁడు. వానరుఁ
డైనను గానవిద్యా నిపుఁడుఁడనిపలుక నారదతుంబురులువిని దేవా!
అతఁడిచటికి వచ్చుకొను. పట్టియనిన జగన్నాటకసూత్రధారియగు
శ్రీహరి గరుత్మంతునిఁజూచి సుపగ్ధాః నీవువైశమ్మనఁజని యాంజనేయునిఁ
బిలిచికొనిరమ్మని యానతిచ్చెను. గరుత్మంతుఁడదివిని మహాప్రభూః
ఇపుడేపట్టి తెచ్చెద.

కం॥ వచ్చెదనిపుడే కపివరుఁ

దచ్చెద నిమిషంబులోనఁ దేకువహెచ్చెన్,

సచ్చరితా! పనివినియెద

నచ్చుగనని గరుఁడుఁడరిగ నటపిస్తలికిన్॥

అటుపక్షి రాజు గంధమాదనంబుచేరి యచటఁదనవాలమే కోటగఁగట్టి
కొని బాహ్యేంద్రియములఁ బాఱుదోలి యంతరేంద్రియముల నిర్వం
ధించి

గీ॥ రామ రఘురామ శ్రీరామ రామ రామ
జానకీరామ జయరామ సద్గుణాభి
రామ రాఘవ దశరథ రామ యశోద
పరమపురుషునిఁ బొడంగ వెంట్రొక్కి రాజా॥

అటుగాంచి, యన్తుహనుభావని మహిమాతీశయంబుఁ గనఁగలేక కేవల కపిసూత్రుఁడని తలంచి, ఓరీ వానరా! ఓరీ తెరువరా! అన్ను. శ్రీహరి నిన్నుఁబిలుచుచున్న వాఁడు. దేగ మైరమ్మని గొప్పచి పలికెనుగాని, యాదివ్యపురుషుఁడు రామనామస్తరణానందిల్చునట్టై వేదాంత ప్రపంచంబు గనక, ఐనక, మోక్షమపడిన చెట్టుఁబలెనుండెను. అప్పుడా సుపక్షేసుండు ధౌరా! యాకపిగర్వము! పిలిచిననుఁజూడక పోరెత్తుయింపినను గనక శ్రీహరియాగని సరకు సేయక యున్న వాఁడు. వీనికి పుని శాస్త్ర నియమ తప్పదని మది నెంచి వక్షాధారచుంబోలు గోభ్యతాను, ముక్కురొను, రామభక్తుని వాలంబుగీటి పొడనుచునుండ సన్తుహాశ్చర్యుడై వాలంబై యొకదెబ్బఁదీయఁ బడురాజు గొట్టుకొనిపోయి శ్రీహరి చరిణంబులపైఁ బడి మహానుభావా! నాపాణింబులుదక్కెను. నాగర్విభంగహూయెను. ఆసుహాస్త్తుండు కేవలవానరుఁడుగాదు. మీరే యవతార మెత్తి యాకపి రూపంబుఁ గాల్చితిరని నేనమ్మెద. కాదేని వాలము నించుక వివలించిన తోడన నాపాణింబిటు తల్లడిల్లి నేబడనేల యనిపలుక శ్రీహరి గరుత్మాతుని యూటడించి సువర్ణా! నీ వాకపివరుని నేలని పనిచేతివి యని యడుగ మీమానతి రమ్మని పిలిచెతినని గరుండుఁడు మూడుపలికెనట. అప్పుడు నారాయణుండు వైనతేయా! ఈతూరి ఇరలఁబోయి ప్రాణములు నిన్నుఁబిలిచిఁకొనిరమ్మనిరని పలికినచో నిను మన్నించి యాంజనేయుండు వచ్చును త్వదలో బిలుచుకొనిరమ్మని పంప ఖగేశ్వరుండు పోలగాయనాన చిత్తుడై భయగ్రస్తమానసవృత్తి నవలంబించి యెట్టి కేలకు ధైర్యంబవలం బించి యంజనానందమున జేరి మహాత్మా! శ్రీరాముల వారు మిముఁబిలిచి

రమ్మలిరి నన్ను గాయని వినయాలాపములు వచింప హనుమంతకూర్తి
 ప్రేమ మశబ్దము పీనులంబుల నె లేచి గరుత్తంతంతునంగని గుమింపు మిప్త
 డే వచ్చెదనని గరుత్తంతుని వెన్నురిటిగా నారంభించె నెటు జూచు శ్రీ
 కృష్ణుండు తనసతియగు సత్యభామనుంగని నామమ్మలమోహనాంగీ!
 సత్యభామా: శ్రీ రామలలిత్యనంబునకై యాంజనేయులువచ్చును. ఆ
 మహానుభావుండు వచ్చునంతలో నేను శ్రీ రామావతారందెత్తెద, నీవు
 వైశమ్నే సీతవుగమ్ము, అటుచేయనిచో నాంజనేయుండు కోపమున
 మము నేమిచేయుచో తెలియదు, కావున త్వరగా జానకవిగమ్మునివలక
 సత్యభామకు నేమియుండోపక నాథా!

కం॥ మున్నెన్నఁగెని సీతను
 కన్నారంగఁజూచి యెటుఁగ, గాననిచానక
 జేన్నార నెటుల మదిఁగని
 పన్నుమవేపంబు సాధ్యపడ దిది నాకు॥

నాథా! యీవని నా క సాధ్యంబ నెను. అప్పుడు శ్రీహరి యచ్చెరువుపడిన
 వానింబలెనటించి భామా! నీవు మహా సతీవతీవు! ఎట్టి మా పంబైనదాల్ప
 నేర్తుననితలంపితి, అయిన నేమాయె. రుక్మిణిని పచారించెనని రుక్మిణిం
 బిలిచి సరి! నీవు సీతవుగమ్ము నేను రాముడనయ్యెదననినంతనె పతి
 వ్రతాశిరోమణియైన రుక్మిణి వెంటనే తనజడవిప్పి చానకొప్పు బెట్టి
 సయ్యెదఁ జక్కఁగఁదిద్దికొని సీతయై విలిచెను. సత్యభామ దానినిఁగని
 ముఖమువంచికొని నిలిచెను, అనంతరంబు వైశమ్నేయంఁగాంజనేయు
 నహితుడై రా హనుమంతుండు శ్రీ రామలనుఁజూచి యానంద బాష్ప
 పూరితహృదయంబుడై

ఉ॥ భన్యుడనైతి నేనిపుడు దాశరథి; కరుణారసాంబుధి!
 మాన్యుడనైతి నేను క్రులిమార్గ విచారవిహరతత్పరా!

యన్యముఁగోర. నీకుభవదాంబుజ సంస్తరణంబు దప్పఁగా
దైన్యముమీఱ వేడుదును చాగుండ రాఘవ రామ! మౌనమున

ఈరీతి నత్యర్థమై భక్తిరసాంబుధి నోలలాడుచు వేడు నిజభక్తుని పవ
మానసుతునిఁగని శ్రీహరి సంతసించి వత్సా! బహు కాలంబునకు నినుఁ
గంటిని. ననుమఱవకయున్నవాఁడవని సంతసించితి. నాభక్తులలో స్రగ్గి
సరుండవునీవు. బాలకా! నిన్నిపుడురప్పించిన కారణంబేమనిన సీతాప
సోత్తములు నారదతుంబురులు గానవిద్యాప్రవీణులై పరస్పరజయాకాం
క్షులై యిచటికివచ్చినారు. వారిగానవిద్యను బరీక్షింప నీవే తగుమావసి
నినుఁబిలిపించితిని, కావున వీరికిఁ గానవిద్యాప్రవీణత కలదో లేదో పరీ
క్షింపుమనిన వానరమూర్తి సంతసించి నారదతుంబురులచేత సుండు
తాళములుతాఁగొని యారీతినొక పాటను బాడెనట.

పాట. (చివరనువార్త) యుఁబడినది)

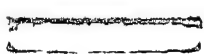
ఆరీతిగా నాలాపంబుసేయుచుండ నందున్న యొకరాయి కరిగి
నీరైయుండ నానీటిలో నారదతుంబురుల తాళములు పడవైచి నిలిచెను.
ఆరీతి మరల ఘనీభవించి తాళములు లోఁజిక్కినదిచూచి అంజనానంద
నుండు యోనారదతుంబురులారా! మీమీగానప్రవీణతఁజూపి మీమీ తాళము
ములు తీసుకొనుఁడని పలుక నారదతుంబురులెంత పాడినను పాషాణం
బు నీగుగాదయ్యెను. అపుడంజనానందనుండు మీయుభయులకుగాన
ప్రవీణతలేదని వారిగర్వభంగంబుఁగావించి సీతారాములకు నమస్కరించి
వారి యాశీర్వాదంబులుగొని వారియాజ్ఞ నది తనదారి తానుపోయె
ను. ఎంతటి మతిమంతులకైన నించుక గర్వముండకమానదు. కావున
దూర్వాసుఁడెచటనైన గర్వరహితచ, కవర్తికలఁదాయని యరయుచు
నెందునుఁగానక తుదకు బృహదశ్వమహీపాలుని సరసకురా బృహ
రశ్వుండు సతీస మేతుఁడైనచ్చి నమ్మనికినర్హ్యపాద్యంబులిచ్చి నమస్కా
రించి పీఠమునకై గూర్చుండఁబెట్టి

ఉ॥ భూతదయా సుశీలవతః; భూతితపోధనః, దీనబాంధవా;
నాతరమే మిముక్తబాగడ? నాజననంబు పవిత్రమయ్యె; మీ
పూతపదామరాగ పరిభూషిత మన్త్రహమయ్యె; కావునకా
నీతివికారదా! వరమునీ! యభివందన మాచరించెదకా॥

ఈరీతిఁ బొగడు సతీపతులనుఁజూచి సంతసించి 'వారియంతరగంబు
నిమగ్నపట సుగుణస్థానంబనితలఁచి యాట్టి నిగర్వశిరోమణులగుదంపతులు
త్రిలోకంబున నుండురాయని యచ్చెరువందుచు జీచ్చవడినిలువ, భ
ద్రాశ్వుండదిగని మహానుభావాః హస్తమునకుఁ గారణంబేమని య
డుగ దుర్వాశుండు కరుణించి మహిషాలా! ఈ నీకుటసతి పూర్వ
జన్తమున శూద్రాన్వయమునజనించి యొకవైశ్యునింటి దాసియై యుం
డెను. దానికి విటుఁడవై నీవు తిరుగుచుంటివి. ఆవైశ్యశిఖామణి యా
శ్వయుజ శుద్ధద్వాదశేదినంబునఁ బద్మనాభవ్రతంబు సలుపుచు విష్ణు
దేవాలయంబున దీపమాలికలుంచి మీయిరువురినిఁ గావలిపెట్టెను.
మీరతి ప్రయత్నంబున నాదీపమాలికలఁగాఁచిన పుణ్యంబున మీకీజన్తం
బుననితటి భోగంబుసిద్ధించె. హరిభక్తి నేమటక యుండువారు మీకు
కావున గర్వమును వస్తువు మిమ్ము సమీపింపవేఱుచుచున్నది. యదియంత
యు నేకాదశీ వ్రతఫలంబని హర్షించితి నని వాక్రుచ్చి ముని యధేచ్ఛం
బోయెను. ఈమహిని మాధవవ్రతము మానక సేయువానికి మహితై
శ్వర్యంబులుగలుగును. కావున మానవులారా- మీరీవ్రతము మానక
సేయుఁడు.

మ ం గ ల ము.

పాట (చివరనువ్వియఁబడినది).

త్రైతీయాజ్ఞము

ప్రథమరంగము.

పీఠి.

విదిశాపురము, యువజనులు, రాగేశ్వరుఁడు, భోగేశ్వరుఁడు
జోగేశ్వరుఁడు.

రాగేశ్వరుఁడు — హా! హా! ఎంతమ గోమారమా గానము! నేనిన్ని వర్షం
బులు ప్రపంచంబుచందుండు గాయకులవద్ద కష్టపడి నేర్చిన పద్య
యంతయు నామానినీమణి మహానీయానూననైపుణిలో గోట్యంశ
మొకరాదని నేనెన్నెద.

శ్రీ॥ కలకంఠకుల కుహూకలనాద మలయించు కంఠనివాదనైఖియు ఘనత
ముదిత, రత్నవిపంచి మోముంచి సాడెడు పంగమస్వరబాణి సాట ఘాత
కాలమానంబులఁ దాళరీకులఁగూర్చి పల్లనబాతుల నల్లు ఘాత
ఆరోహణారోహణముల తుదిమూర్చనలసొంపు హెచ్చించి సొలయు ఘనత

గీ॥ స్వరములను బేర్చి ప్రశులలో బెకఁజేర్చి
సురుచి రాలాపరాగ సంశుద్ధిఁగాంచి
గాననెనరించుచున్న యాచార, దివ్య
మానినీమణి యని యెంతు మానసమున॥

ఈ గానంబు గాత్రప్రియుడైన నారాజువినిన నాచారనువదలి
యొకయడుగైనఁ జనఁజాలఁడు, నేఁబోయి, యీతరుణి వార్త
తెలిపెద. (నిష్క్రమము)

భోగేశ్వరుఁడు. ప్రవేశము.

భోగేశ్వర — బోరా! అనారి యెంతటిరూపరి. ఆది కిష్కరకన్యయో
విద్యాధరనారియో, యురగతరుణియో, సిద్ధసతియో, సాధ్యమద

వతియో, గంధర్వకామినియో, మరుత్తరుణియో, గాని మానవ
భామినికాదని నాకుందోడు ఆమమని యామిదేనుగనున్న
తిన్ననినడలు, అనవలామిన్న మిన్నుగలతోడలు, ఆ పూజాః
మిన్నునగుకొను, ఆమమమిన్న హొన్నునగుమేను, ఆమమమమ,
ఆబెగుకులు, ఆతగుకులు, చూచువారికి మమనిములుకులై నోకును
గదా: హా! హా! ఎంతటిది యామంగసౌందర్యము!

సీ॥ నిరుపమాననిలాస, నీహారకరహాస, యసవృశచాంపేయ కసుమనాస,
బింబఫలాధర, పీనపమోధర, కంబుకంధర, కాలకంధచికుర,
రాజితరాజమ రాజియాచితయాస, రాజీవలోచన, రాజవదన,
అంచితకాందన చంచలాసమదేహ, నవలోమల మృశానాశిబాహ,

గీ॥ స్వర్ణశుభకర్ణశుచిర శ్రీవర్ణకర్ణ,
పుల్లకముగూర్చోయ విస్ఫురణ చరణ
విపులసేకతాతల సితంబబింబవిధవ,
అభిలలోకైక మోహిని యావహంగి॥

అజగన్తోహిని- రాజభోగ్యవస్తువుగాని తదితరముగాదు, ఇవ్వాత్త
నారాజునకుఁ దెలిపెద. (నిషక్రియము).

భోగీశ్వరుఁడు—అయ్యో; బ్రతమిత్ర కళత్రక్షేత్రాదుల సంయోగము
స్వప్నయోగంబనియంచి, వైగాగ్యంబుఁగాంచి, యాలిని, సంపదా
లిని, వ్యజించి భుభుయరోగ విషజ్జగ్గవ పనిర్తగ్న మర్త్యాళిక నా
వయగు పరిమేశ్వరునిఁ బూజించి, ముక్తి నార్జించి, ధన్యుఁడనగు
దునని యెంచితి. అరణ్యంబునసేవసించితి. భీమేశ్వరునిఁ బూ
జితి. అయ్యో; సమాధిఁజేరినను శనివదలదనునటుల యటవినిపై
తము కుటిలాలక యెవతెయోవచ్చి చేరినది. నామానసంబెల్ల స
మాధియోగంబునఁ జేర్చి యప్రమత్తయోగంబున నుంటకు నెంత
యత్నించినను నావధూటిచేష్టలు వహ్నివద్దనుండు వెన్ననుంబోలె

ననుఁ గరిగించుచున్నయవి. ఆపక- ఈలోకంబునఁ జపలావలో
కనలమోహపాశంబులుగదా యెంతటి పుణ్యపుగుఱుల నైనను
బంధించి పుణ్యలోకంబునకు వెలిచేయును?

శ్రీ॥ నిరవద్యులై యుండు నీతికొవిదులచు నిరయంబునను దోయినేర్పుఁ దగని
నిరతసత్కర్తలఁ బరిపూతులగువారిఁ దొరసి దుష్పథములఁ జెఱునుఁజెలువ
నియతాత్మలైనట్టి నిగమాంతపేదుల ధీరత్వమగలింపఁ జలియు నాతి
నిత్యచిన్నిర్మాణ నియతాంతరంగుల మాయలోఁ బొలింపఁజేయుఁ జెలియ॥

శ్రీ॥ బ్రహ్మభావంబుఁ బడిసినప్రాజ్ఞజనుల
భోగరాగాళిఁ దోయును భుని మగున
కానఁశాంతాళి విడనాడి కాననముల
మానవృత్తిని మనుచుండు మానవాళి॥

ఇటు మునివృత్తి నవలంబించి కానలోఁ గాలకంఠుని భజించుటకు
నంతరాయంబుగ నిక్కాంత యీకాంతారమునచ్చి చేరినది. భూ
కాంతునకీ యుద్రతంబుఁదెలిపి యామానినీభూతంబును గాననంబు
నుండి తొలఁగించెద.

నిష్క్రమము.

తృ తీ యా జ గ్గ ము.

ద్వితీయరంగము.

రాజగృహము.

రుక్మాంగదుఁడు, సంధ్యావళి.

సంధ్యావళి—నాథా- తేపుప్రాతఃకాలంబునఁ దమకు ప్రయాణమై
వింధ్యాటవికిఁ బోవుదురనిదింటిని. కారణంబేమి?

రుక్మాంగదుడు—ప్రియా! నాప్రయాణంబు నీకెవరు దెలిపిరి?

సంధ్యావళి—ఇటులనే కర్ణాకర్ణికగింటిని.

రుక్మాంగదుడు—సఖీ! ప్రయాణోదంశంబుఁ దెలిపినవారు తత్కారణంబుఁ దెలుపరైరా? నీవు వినవైతేవియా?

సంధ్యావళి—నాథా : నేనితరులచే నెంతవిరియుండినను మీనోట వినను గుతూహలపడుచున్నదానను.

రుక్మాంగదుడు—సారసాక్షీ! రాజులపుడపుడు తమరాజ్యమెల్ల నంచరించి చిత్రవిచిత్రంబులు గనుట ధర్మముగాదా?

సంధ్యావళి—నాథా! చిత్రవిచిత్రంబులు రాజులుండు పట్టణంబులలోనుండును. అరణ్యంబులలో నేమియుండును?

రుక్మాంగదుడు—సారసాననా ! వింధ్యారణ్య పరిసరప్రాంత్యంబుల ఋషికులూవతంసు లనేకులు తపంబాచరించుచుండురు. వారి భద్రం బరయుట రాజులకు భద్రంబుంకాన నదియొక పనిగ నంచి ప్రయాణమైతిని.

సంధ్యావళి—నాథా: అది ముఖ్యోద్దేశంబుగనుండదు. నిజము మఱుగుపఱచిన నమ్మదా రెవరు?

గీ॥ నిజము మఱుగుపఱచి నీవెన్ని పలికిన
నమ్మదాననే మనమ్మనందు?
నీటిలోన సూనె తేటతెల్లముఁగాఁగఁ
జేలునటుల నిజము తేలుచుండు॥

నాథా! నిజము పలుకుము. సందేహావచనంబులు వలదు.

రుక్మాంగదుడు—నాథీకాననా: అదియేమి ప్రాపంచికచిత్రమోగాని యెంతటివయసుచెల్లిన పురుషులనుగాని జారులని వారిపత్నులు

గందియించుచుందురు. ఎట్టిసతీమాణికిఁగాని యీరీతిఁ బురుషుల
ముఠాభావంబు గందియించుట సహజముగనున్నది. కావున, బురు
షులును దత్తందేహానిచారకముగ మాటలాడుచుందురు. నాప్ర
యాణంబునకు నిజమగుకారణంబుఁ దెలిపెద.

చ॥ అతివర! చింధ్యవాటిఁ దనరారు గిరీశుని దేవచ్ఛనన్
రతిసతియో, భుజంగకులరామయో, నాదెలుగొంతునారి, స
తతము సతీపతిస్తరణతత్పరయై, యతిచిత్రగానసం
గతి భువనైకమోహినిగఁగ్రాలుచునున్నది, ముదయోయెవఁ

ప్రాణసతీ. ఆచాన యనూనగాన నైపుణ్యంబిజ్ఞగాన నెందానుఁగాన
నని మనయాస్థానగాయకశిఖామణి ఈశ్వరుఁడనైతము పలి
కెను. ఆసతీమణి దేశకోశంబులు కులనామంబు లెవరికిని దెలియ
వఁట. దివ్యస్త్రీయని జనులాడెదరు.

సూర్యవళి— మనోహరాః ఆపాలతి పొగడికనామనంబుఁ బొగలిం
చుచున్నది.

చ॥ ఘనమగు మీయభీష్టమునుగంటిని; వింటిని వార్తలన్నియున్,
పనితను నేను మర్పకుకవచ్చునె మోలనునిల్చి, మీమనం
బునకు విరుద్ధరీతి? నటు బోలవటంచని మానమూన, నా
మనమునకు విరుద్ధమగు, మాన్యచరిత్ర! మదిన్ దలంపద ॥

నాథా. అదివ్యస్త్రీ చరిత్రవిని విస్తయాసీనమానసయై భీతిల్లు
చున్నాను.

దుక్తాంగ—చ॥ సుదతిరొ యీగుణంబులు వసుధధరింపరులందు సాదనో
గద; పటుధీరచిత్తులను గాంతలదేష్ట కలంప స్పృశే?
వవలుమభీతి ప్రాణసతి; వారిజనేత యనూనగానసం
పదవినివచ్చెన్ దెవుల మునుగా నెలువిష్ట ప్రాణమా॥

సారసాక్షిః నీ కెట్టిసందియంబునువలదు. రాతికి గిలిగింత కలుగనేర్చు నేఁ ధీరస్వాంతుని నారి కలంపనేర్చునేఁ ఎలయి సందియంబు? వైశం జెవచ్చెద. సెలువిమ్ము.

సంధ్యావల్లి — నాథా! చనువిచ్చి మచ్చికతో మాటలాడుచున్నవాడు ఈ పున నేను బడులిడ సాహసింజెద. నేను స్త్రీని, అయినను స్త్రీజాతి మధ్యుణంబులు గణింపకతప్పదు. సృష్టికి ప్రథమంబుననే మాయ ప్ర కృతియను నామంబునఁ బ్రఖ్యాతికెక్కెను అప్రకృతియే స్త్రీరూ పము. మాయాప్రకృతికి లోబడని పురుషుఁడు పుడిమినిలేడు. ఎంతటిధీరస్వాంతుఁడైనను నారిసిమించినవాఁడు కాఁడు మారుని జయించినవాఁడు కాఁడు. ఎవ్వఁడుత్రుఁడు ధీరస్వాంతుఁడు కాఁడా? పరాశరుఁడు బ్రహ్మవేత్తకాఁడా? వారివీరినినననేల సర్వప్రపంచ కారణభూతుడగు పంచాననుఁడు దురి తేభపంచాననుఁడు పంచశ రుని వంచనలకు లోబడఁడా ?

సీ॥ పున్నాగచిత్రాగ మలనుభేడింపఁగ గండగొడ్డలిగాదె, కలికిపలుకు?

ఆగమతత్వవిద్యాచంద్రికనుగప్పు కాలమేనుముగాదె కాంతకొప్పు?

ప్రాగ్జన్మకృత పుణ్యపశ్యతో హరములై పరిణమించుచుగాదె తలఁచికనులు?

నిశ్చలహృదయాంబునిధినిగదల్చెడు మారుతాకృతికాదె మగువతెగువ?

గీ॥ భవ్యతాపసజన ధైర్యః పవిత్రమల

పాలి పరిధార లలివలభానహావ

విభ్రమవికాస వీక్షణవిభవగతులు,

కానఁబయనమ్ము వడలుమా కాంత! యిపుడు॥

పాణికాంతాః ఆస్త్రీ దివ్యవనిత యనుటయేచాలును నాధైర్యమ్ము నగలించుటకు. ఆస్త్రీ గానవిద్యానైపుణియే చాలును మిమ్ములొక గొనుటకు. దివ్యస్త్రీభూలోకంబున నవతరించుటకు మహాతాప-ర

నం బుండక తప్పదు. అకాగణ మగోచరంబు కావున నట్టిదేవతా
రహస్యములఁ దెలియఁమకట్టుట సాహసము.

క్లాంగ—నాతీ! పురుషులు దృఢమానసులు. వారిసంకల్ప విరుద్ధముగ
స్త్రీలుషలుకుచుంట ధర్మంబుగాదు.

ద్యావళి—నాథా! క్షేమముగఁ బోయిరండు. నాపైదయయుండ
నిండు.

క్లాంగద—నాతీ! నాపలుకులకు మనసు నొచ్చెనాయేమి? నిన్ను నో
నాడనేనాడిన మాటకాదు. నీవుపత్నివతాశిరోఽక్షణివి. సర్వధర్మం
బులు గీరతలామలకంబుగఁ గలుచినదానవు! పూణ్డ్రపియా! మనబా
లుఁడు ధర్మాంగదుఁడు నీకై కాచియుండును పొమ్ము. నేను నాలస్యం
బుచేయక త్వరలో మరలివచ్చెద.

నిష్క్రమము.

తృతీయాంకము.

తృతీయరంగము.

వింధ్యాటవి - భీమేశ్వర దేవాలయము.

మోహిని - రుక్మాంగదుడు,

❦❦❦❦❦❦❦

మోహిని...—ఆహా ! నేను నా తండ్రియగు నంబుజగర్భుని యానతిరీతి నీవింధ్యాటవిజేరితి. ఇష్టకామేశ్వరుని భజించుచున్నదానను. అయినను నాయభీప్సితంబీజేరదాయె. ఆరుక్మాంగద సారవభౌముడు రాఁడాయెను. యువతి యావనలావణ్య సంపూర్ణవాహిని నీచు నపుడు పురుషసంయోగంబను తెప్పలేనిచో క్షేమముగ దరిజేరఁ గలదా ? ఈలోచనయుగళపర్వముగ నారాజసుపర్వేశుని నేనెపుడు గన్నులారఁగని, మనసారఁ గొఁగలించి సుఖింతునోగదా ? ఆసారవ భౌమునిజేరని నాశరీర మతిభారము.

ఉ | తమ్ములు పుండరీకములు, దండలు మాలలు, శీతవాతపో
తమ్ములుగుప్రభంబన విధమ్ములు, శాతశిలీముఖమ్ముల
గుమ్మెరచాని, చందురుడు దోడఁపుగామయె, తాళనక్కటా ?
నెమ్ములుపోశిఖుల్, భువిని నేతలసంగతిలేనినాతికిఁ.

అయ్యో ! ప్రపంచంబున సతీపతులుగదా సార్థకనామధేయులు నాగ ర్థంబులరీతిఁ, జంద్రచంద్రికలంబలె, శరీరప్రాణంబులభంగి, రుక్మాంగ సామ్యంబున, బుష్పామోదంబురీతి, నభేదానుకూలానుగతులై యున్నఁగదా దాంపత్యసుఖమ్ముగలుగును. ఆమాట మాదుడు నాకె పుడు దొరకనో ? నన్నెపుడువరించునో ? నన్నెపుడు భార్యగా భరించునో తెలియకన్నది. నేనిచట నూరకయుండిన సన్నాసారవభౌముం

జేయుమానును? ఈ నిష్టకామేశ్వరు నీదినంబున మనసారఁబూజించి
నుతించి విదిశాపురిప్రాత్యంబుజేరెద.

(కామేశ్వరలింగము సరసంజని. నమస్కరించి.)

శా॥ కంఠేకాల, కృతాంతగర్వమథనా, గగ్నారినిర్వాపకా,
కుంతీభూత సమస్తచైత్యవిభవా, కోటిరజైవార్యకా,
కంతీహస్తసఖా, హిమాగ్రిజసుఖాః గంధేభగర్తాంశుకా,
కంతాహార భుజంగపాలక, హరా,కాత్యాయనీనాయకా.

ఈశానా ! రజితాచలస్థానా ! గజచర్తవసనా ! శ్రితార్తివిఖండనా ! నిశా
టవిపాటనా ! పార్వతీహృదయేశా ! భవవినాశా ! ఈశా. నీహిదా
రవిందంబులకు వందనంబు లర్పించెద. నాయభీష్టంబు నెరవేర్పనఁ
దప్ప నాకు వేఱుశరణంబు లేదు. ప్రణతవత్సలా ! ఆ భూపాలునిఁజూపి
ననురక్షింపుము. సురసంయమిపాలా ! ఈయిల నేనుండువరకు ననుబా
లింపుము.

రా గ మా లి క.

సీ. కేదారవాస ! నాకేదారి, జ్యోదారుఁ డీదారి రాఁ గాయె నేమికతమె?
మోహనాంతక ! ముద్దుమోహనాంగునిఁజూపిమోహినీహృద్విధి మునకుఁగూర్పు
కల్యాణనీరధీ ! కల్యాణములను సాకల్యంబుగానిచ్చి కరుణఁపాలు,
ఆరభితిప్రతీకార, కుభంకర, యారాజురాకకు దారిఁబాపు.

గీ. తోడి నీడయి భూవిభుఁడొడితెయ్యి,
కన్నదను బాపునాఁడునీకన్న నేరు?
సహసఁగానను నిస్తులసహసగహన,
భైరవస్తుత్య, భైరవీప్రణానాథ,
సురటివిసరెద సుమనసుకృభదనకు.

(నతులొనరించి వీణవాయింపఁబండును.)

(రుక్మాంగదుని ప్రవేశము.)

రుక్మాంగదుఁడు:- (దూరముననిలించి గానంబువిని మోహినిని వీక్షించి.)

మ. ఆల శక్తిప్రయవర్ణభావగరిమం బాశించి, స్వాగ్ధృత
జల ప్రాబల్యముచే నభీమణి శిరోబాతంబు నైల్యంబయెడ,
ఫలియించెక మృగుబాధరంబునయై, బాగొప్ప లోకేక్షణం
బులు ధావశ్యధశంధశారుచుల సొంపుకొనెంపుఁజూపట్టుచుకా.

(విస్మయంబు నభినయించి) ఆహా! ఈ కళావతి యీ కళానిధి షోడశక
శలనుమించిన నవీననిర్మల నిశ్చంచలకళయో? ఈతరుణి యీపంచ
శరుని శరపంచకమునుమించి ప్రాంచితరుచుల భాసిండు నూతనశర
మో? మరుఁడు కరసానబట్టి మెఱుపుహెచ్చించిన వరపుత్రికయో?
శృంగారవిలాసలావణ్యరససారమున నచ్చొత్తించిన బంగరుప్రతిమ
యో? పసిండినీటితేటలఁ బలుమాటుఁబలుగడిగిన మోహనాస్త్ర
మో? తెలియకున్నది. (ఇంచుకయాలోచించి.)

ఈ కళాపిఁలాపకుంతలను సృజించిన యజుని నైపుణ్యకలాపంబెంతనిజేనెం
తు, ఈనాగయాన, నాగాంగనయో, సురభామినియో, విద్యాధర
జరవర్ణినియో, రతీసతియో, సతియో, సరస్వతియో, యరుంధతియో,
సంధేహముగనున్నది.

గీ. తుంటవింటచేగ, తుహి నాంశునునుసోగ
మెఱుంగుడిగ మహిమ మెఱయు నాంగ
వెలయు నాగయాన, విలసిత చాంద్రమ
సాన సంబుఁజూడ నర్జున తంబు.

ఈ మానినీమణి శరీరావయవసౌందర్యపరిమితి యంతయింతయనివర్ణిం
పనాతరమా? ఈ త్రిజగన్తోహిని సౌందర్యవదనంబు కమలాంబు
కళానదనంబు. ఈ మదనమోహనమంత్రాధిదేవత క్రేగంటిమాచి

తుంటవిల్తునీతీపానుతూపు. ఈ మానితమదనమత్తతురంగ కను
బొమలు వనజసాయకుని ధనుర్విభవములు. ఈ మోచాఫల మధురా
ధర కెమ్మోవి చారుసుధారసస్రావి. ఈకందర్పవిజయైకఖడ్గలత కంఠ
ము, నుధురవోత్కంఠనుగు కలకంఠ కంఠము. ఈ శృంగారరసాధిజే
వత కేశజాలంబు, పురుషమృగబంధనైక నీలపాశజాలంబు.

సీ. ఆల మయూరమరాళ కలభరాజములకు యానవైభరిఁ జూపుఁజూననదుపు,
శాతకుంభాంబుజ చారుకోరకచక్ర జాతిని నిరసించుఁ జన్నఁగోయి,
మీనకేతన శరమీనసోదామిని చరితముమీటు లోచనముసోరు,
పట్టదశైవాల శక్రనీలోపల శ్రీలను వింఁచెను చికురుచులు.

గీ. చంద్రశతపత్రముల నోముఁచాన మోము,
పక్వబింబతిరస్కారపదవి పెదవి,
కనకతిలసుమసమమగుఁగలకీనాస
యింతిసౌందర్య మెంత నుతింతుమదిని.

ఈ సంపూర్ణపూర్ణిమాచంద్రవదనను, ఈ యాకర్షణంతవిశాలలోచనను,
ఈ డిండిర మందహాసను, ఈతరంగావళీ విలాసను, ఈ ముక్తాఫలాభి
రామను మనసిజరాజరాజ్యరమను, రనుణీలలామను భామను నేవదలి
యొకయడ్కుగైన నిడఁజాల. కావున నే నిచటనేనిలచి యాచాన గా
నరసాంబునిధిలో నావీనుల నోలలాడించెడ, (అనుచు మృగగున
నిలుచును)

(నాటకురంజి - ఏకతాళము.)

పాట. కరణఁగావుమా - కరణఁగావుమా శ్రీ ।
నిరతము - నినుమది ముదవను - కినుమ ॥
తాతయ్యా నెఱవ - భూతలంబు కేరి ।
భూతలాధి నేర - నీలలానఁ గాన ॥
రాజరాజమహిత - రాజరాజు మోగి ।
రాజనేవ్యమానా - రాజరాజు మోగి ॥

పల్లవి ॥

రుక్మాంగ:—ఈ పద్మజాత్యామోదావహా, ఈమంజులాస్య మనోజ్ఞా
యా శశికి థాధరునిఁగూర్చి కిన్నరకామినీ మధురగానాలాపము
ను మించెడు కిలకంఠకుహూకార కిలరవంబున గానాలాపము
చేయు నైపుణి విశ్వమోహనకరంబుగనున్నది.

చ. సురుచిర వృత్తభావపరిశోభిత మీరమణీకుచద్వయం
బయదగు శోభకాంతిరుచిరాంచిత మీ రదనాంకుకంబు, బం
ధుర శుభవర్ణ భాగ్యపద ధూర్వహముల్ చెలి పాదపద్మముల్
తరరుచిసారలాలితము వాగ్విభవంబు సుధానుసేవ్యమై.

అదిమేమియో యావనితనుఁ జూచినతఱినుండి నాకనుఁగన కనిమిష
త్వంబు సిద్ధించెను. నాశరీరమెల్లఁ బులకాంకురమిషంబున ముద్బీజం
బు లంకురించెను. తత్ప్రోషణకై శమబిందున్యాజంబున నానంద
జలంబు ప్రసవించెను. నా పాలిభాగ్యచేవత, నాపూర్వజన్మసుకృతఫల
పాకము, నానోములపంట సరసకుఁబోయి యామదమ త్తమరాళ
గామినిఁ గూడి, యాపికోదంచితస్వరనుఁ బల్కరించి, యా సారస
వచన, సరసవచన రచనామృత పాగరవీచులలోఁ దేలెద (అనుచువె
ళ్ళి మోహినిసరసఁజేరును) మానినీ! ఈవిజనప్రదేశమున నొంటిరి
గనుండు నీవెవతెవు?

మోహిని:—అయ్యా! నీ వేవఁడవు? వనాంతరంబుల నింతు లేకాంతం
బున సంచరించుతఱి వారినిఁజేరి పల్కరించుట సమంచితమా?

రుక్మాంగ:—నారీమణీ! జలధివలయితధారణీవలయంబు నేలు రుక్మాంగ
ద భూపాలుఁడగునేను మేదినిజనావనానుభావుఁడనై మదవదభియాతి
భయద సత్వంబున సంచరించుచు నీ యిష్టకామేశుని భజింప నిచ
టికివచ్చి మార్గంబున నోయుడురాజబింబాననా! నినుఁజూచితి
నీ శతవ్రతనేత్రా! నీకులగోత్రంబులు నేఁదెలియ నిచ్చుననిచితి.
అర్హమగునేని నీవచనరచన సుధారసమ్ము నావీనులు గ్రోలనిష్టు.

మోహిని:—సర్వభౌమా ! భూపాలుగు దైవసములుగావున వారికి
జేలుపని యుదాకం బేమియుండును? భుననాననా! నేను బ్రహ్మమాన
సప్రతిని, మోహినియను నామంబున నున్నదిచెడదు; కన్యను, స్వ
చ్ఛావిహారిపరమై యీ వింధ్యాటవిజేరితి. భూపాలా! నేబోయి
వచ్చెద.

దుక్తాంగ:—లతాంగీ! ఈ లతాకుంజపుంజముల విభవముఁ గంటివిమా?
ఈ లలితపరిమళమిళిత లతావితానంబుల సిరిగన్నులారఁ గాంచితివి
యా? తనుణీమణీ! ఈదక్కునుజూచితివి యీ నిరంతరోత్తంగాద్రుతిత
నిర్దురశీకరాభిపోషిత తనుషంకంబుల శృంగారమహిమంబు? తదంత
ర విహారమాణ సమనసారఁ గల సంచయంబు? నుజువాణీ! ఈమం
జుల మంజరీగుంజ దళి పూజరంజిత మంజాంతర నిమమాణచమరీన్ము
గనిఁగ భేలవినోదంబు మానసా మోదమ్ముగనున్నది చూడుము.

మోహిని:—మానవనాథా ! ఆవినోదమ్ములు భోగపగులకు మానసా
మోదములు సుబోలెడి యేకాంగులకు చిత్తిభేదమ్ములు. కావున
నేనవిచూడ నేనుప్రయోజనము? సర్వభౌమా! నేబోవలెను. పోయెద

దుక్తాంగ:—నుచిరాస్యసరోదుహా; నీవీరీతిమాటలాడి విష్ణురూపే
నను వీడిపోయినచో నిచట నాగతియేమి?

మోహిని:—సర్వభౌమా ! నీభటవర్గముక జేరి నీదారిని నీవు సురక్షి
తముగఁబొమ్ము. అంతరాయమేమియు లేదుకదా?

దుక్తాంగ:—కుసుమకోమలాంగీ! కుసుమాంబకుఁ గలంతరాయముగ నిలి
చినాడు.

పీ. చలిగాలి పోకున సులియు నీ నీలాలకములు నాహృదయముం గలఁదఁజూచి
క్రొక్కాడు క్రొమ్మేముండులఁ గ్రోలఁగాఁజూచు కలికినిఁ నవ కలఁదఁజూచి,
తంజీ ధరుల గొప్ప తన మంత నామంద రను నీసుచోన్నతి నమరఁజూచి,
విశ్వభరణాచక్ర విభవము నావెనుకనియూడు కటివక్రసునఁగఁజూచి.

మట్టజోకిల కాటునీమధురనివద

సౌమ్యమగు గానర సమర సార సముద్ర,

మునిగి నేలుచు నరదాపు గజకనిలిచె

మాన బేమి నేయుదు మందయాని?

మోహినీ! విషమాంబకి నూతన గేహినీ! సవలావిద్యువాహినీ! నీ భు
వ్వుకి మోహనాకి తిగని, యీజగానకా గానసి నీ గానమువినో నిన్ను
వదలి పోజూచు నిర్భాగ్యుడెవడై న నీభువనిగలడా? కలికీ! నీ లి
కిపలుకులు సుధారసధారలు చిలుకుచుండ వానిని నెల్లకాలంబు గో
లుచుండక, ములుకులై నాలు పరల పలుకుల్లు విను వెకిలు వీయిల
లోనుందురా? మేచకికచా! కౌశుక సూచక చాచ కావ్యత వీచికల
నను దేలింపుముగాని దురింతదుర్భర వియోగ దుఃఖాంబుధిలో
ముంపకు.

మోహినీ: — సర్వభౌమా: ఇపియేటిమాటలు? భూర్మములోగనిన
మానినీమణులయెడ నిట్టి మాటలాడుట ముష్కహి లో రాజ్యమదాం
ధులసూర్తముకొబోలు. చాలుజాలు, దారిద్ర్యము. నేబోయెద
రుక్కాగ;—అంబుజలోచనా; నిన్ను నేదలుట, యీ యంభోనధి మేఖలా
కలిత భూతలకుల్ శరీరముతో నకలుటకానే? పంచంచలాభ
దేహ! పంచరశర పంచంబు నానలువెల్ల కాగిచి దహించు
చుండ, నను నీవీరీతి వంచించుట నన్నీ పహుచిలునుండ వెలయు
టకదా? శ్రవణిలోపల వినీలచికుర! నీ గురవల కర్మకరమరంబు
లో నేజిక్కు-ముందు దారి గానరాకీ చీకకు పడుచున్నాడను. చంద్ర
కాననహా! నీ చిటునవ్వను వేన్నెను బసరింకక యెగా బదకు
నెన్నుకొనరాదు. పరపాణవిధి వమధ్యా! పరోపకారమునకై ధి
రుడు శరీరముగదా శరీరము? కలహాణి! ఈ యశోజాముల

యూలిపులు చిలునల కాటురీతి ననుగలంచెడు నీ చంపకామోద పరి
పూరిత శరీరంబున ననుగల్గి నాబాధ మాన్పుము. కోకిలాలాపా!
ఈ కోకిలలప్రలాపము, ఈ శుకముల సల్లాపము, ఈకలాపులవిపులౌ
ధత్య నటనాకలాపము, నాసంతాపమును హేచ్చింపుచున్నయవి. న
నుజేపట్టి మదనరాజ్యంబునకుఁ బట్టంబుఁగట్టుము.

మోహిని:—బౌరా! ఎంతటి దిట్టతనమిది? కట్టా!

ఉ. దిట్టతనంబుమీఁగను దియ్యనిమాటల నేర్పుఁజూపుచున్
గట్టడి శంబరారి పటుగాధలుపల్కుచుఁ జంచలాక్షులన్,
గుట్టుఁగదల్చి రట్టులొనఁగూర్చుచు వంచనలెంచి, వారినిన్
చెట్టుకు గుట్టుకున్ వదలు చిట్టకపున్ జెడుగుల్ నృపాలకుల్.

పార్వభామా! ఇట్టిమాటలచే నాగుట్టుఁగూల్పనమకట్టితివి కాబోలు?
కపటశీలు రనేకులుభువిఁగలరు, వారిమాయా వాగురులకున్ లోబడ
వలదని నాతండ్రిహితముపజేశించెను, ఆయర్థమునేఁడు సార్థకమ
య్యె. కామినీకాముకులు కామ్యకాంక్షకులగుదురుగాని ధర్మోర్జితా
లోచనాశకులగుదురా? కాముకులకును లోలుపులకును గల్గలే నిజము
లనుటతప్పగునా? మగ వారిక త్యములు సందుసుడిమాయలను లోకో
క్తిలేదా? అందునరాజ్యమదాంధుల మాటలు బూటకముల మూ
టలుగదా; వలదు. ఇట్టిమాటలాడకు.

రుక్మాంగ:—కుటిలాలకా! ఇటుకట్టాక్తులు బలుకనగునా ?

సీ. చర్చింప, ధర్మశాస్త్రప్రచారముగల యవనీకు లనృతంబులాడఁగలరె?,
వరికింప, ధారణీపాలు రనాథలఁ బ్రోచువారనుటలుబొందులగునె?,
భావింప, సర్వార్థ పారగులగువారు, దారల నిగ్రహంగఁగోరఁగలరె?,
తక్కింప, రవికులోతండ్రి లెందైనను కలఁచితే, తరుణులదటమడింప?

గీ. సత్యవచనమ్ము, సూర్యపంశజులసామ్ము
తథ్యవచనమ్ము, రవికులోద్భవులధనము,
మానీనీమణి! నమ్ము వామాటనిజము
చారంగను నన్ను నేలు గాంధర్వవిధిని.

మోహనాంగీ:—రవికులోద్భవసూర్యభాము అన్యతంబులాడ తోయు
దురు, ఇది ముమ్మాటికి నిజము, నీవు నాచారపై మించితివేని నాంగ
మైవచ్చిన నాపాలిభాగధేయంబు నీవనియెంచి సదాకాలంబు నిన్ను
మన్నించుచుండెద.

మోహిని:—మానవనాథా! నీమాటలునిజమని నేనమ్మునదేటుల?
రుకాంగ:—చకోరలోచనా! సత్యవాగ్ధర్మిణుల చాక్ర్యమే పమాణ
ము. అయినను నావిషయంబీవేఱుంగవు కావున నేజేయు పమా
ణంబు వినుము.

ఉ. తూలినీనాలుఁ, గేలున సనుస్తము నేలేడువాలు, మేనదే
తాళులఁదోలఁజాలు గజదానవుతోలును, బాపచూల్కాలక్,
భౌలతానరాజిలు విభావసుదాలునుఁగల్గు శూలిపైఁ
గేలునునుంచిపల్కెద సభీమణి! నిన్నెడఁబాయ నెప్పుడున్.

(అనుచు శూలిపైఁగేలుంచి ప్రమాణముచేయును.)

రంగత్త నకశుభాంగీ! ఇప్పుడను నామాటనిజమని తలంచి దయ
యుంచిగాంధర్వవివాహవిధిని ననుఁగామించి ముదబ్బిలోముంపుము.

మోహిని:—సూర్యభామా! సాహసించి సర్వజ్ఞుడగు శంకరునిపైఁగేలి
డి శపథంబు సలిపిన నీమాటలందు సత్యంబుండదని నేనందించు
చున్నాను. ఇంతటి యైహికసుఖమునకై యంతటి పరమాత్మునిపైఁ
గేలిడి ప్రమాణంబు నలుతుగువా?

రుక్మాంగ:—మానినీ! నీమాటలునిజము. అటుసలుపనిచో నీవునన్నునమ్మి
వని ఘోరప్రమాణంబుఁజేసితి. మరునారీ! ఇచట మసలనేల రమ్ము.

మోహిని;—సర్వభౌమా ! ఎచటికిఁబోవలెను.

రుక్మాంగ;—సామ్రాజ్యలక్ష్మీ ! నారాజధానియగు విదిశాపురికి.

మోహిని;—నృపాలా ! అచటయేమియున్నది.

రుక్మాంగ:—గురునితంబబింబా! అచట రాజ్యమున్నది. రాజ్యసంపదయు
న్నది. హరులున్నవి. కరులున్నవి, సిరులున్నవి.

మోహిని;—నరనాథా! నీవు తలఁచినచో, యా హరులు, కరులు, సి
రు లిచటికి రావా ?

రుక్మాంగ;—రాజబింబాసనా ! రాజకీయవిచారంబు విశేషంబుగ రాజు
లకుండునుగదా ? దానినిసరకుసేయనేని రాజ్య మరాజకంబగును.

మోహిని;—కుటిలాత్మా ! ఏమీతెలియని నన్నుఁబిలుచుకొనిపోయి
నగరులోవదలి రాజకీయ విచారంబున నీవు కాలంబుఁగడపెదవా?
ఇదేనా “నిన్నెప్పుడెడఁబాయ” నని మృదునిపైఁగేలిడి నుడివిన ప్ర
మాణనచనము? మంచిప్రమాణమిది.

రుక్మాంగ;---బోటీ! మాటమాటకుఁ దప్పులెన్నకు. సదాకాలంబు నీసర
సనుండెదనని సదాశువునిపైఁగేలిడి శపథంబొనరించినది సత్యము. ము
మ్మాటికిని సత్యము.

మోహిని;—అటులయిన రాజ్య మరాజకమగునే? ఏమిసేయుదువు ?

రుక్మాంగ;—తన్వంగీ! రాజ్యభారంబు నాముద్ర తనయుఁడగు ధర్మాం
గదునిపైనిడి నేనెల్లకాలంబు నీసరసనుండెద.

మోహిని;—(అచ్చటవభినయించి దూరముజని) కుటిలాశయా ! నీకు
ముతుఁడుగలఁడా ? భార్యయాన్నదియా ?

కుక్కాంగ:—(భీతినభినయించి) సారసలో చనా! నాకొకసుతుఁడుగలఁడు నూరుగురు భార్యలుగలరు. అందున నాపట్టపురాణి సంధ్యావళి.

మోహిని;—ఏమీ! ఏమీ! ఒకరికప్పుగారు నూరుగురు భార్యలున్న వారా ? ఒకటి రెండుమోసములుగావు దినదినము నూరుగురిని మోసగింతువా? మంచిటక్కరివి. నాగరికిత నీయందు ముదిరినది. నూరుగురిని వంచించి కఠినప్రమాణంబు లాచరించి వారినిఁ దెచ్చికొంటి వికాఁబోలు ? నినునమ్మినవారికి నూరిదోపల నున్నేగతికాఁబోలు.

కుక్కాంగ:—నారీమణీ! నన్నాఱడిచేసి దూఱకు, రాజులు కేజోవిరాజులు కావున భూరమణులు తమసుతలను కానుకగ వారికినిచ్చెదరు. అట్టి రాజబింబాననలను రాజులు తమయిష్టానుసార మనుభవింతురు

మోహిని;—అట్లులైన నేను నూరియొంటవ భార్యనగుదును, నూరుదినములకొకతూరి నాకు నీనుఖదర్శనము, వీడ్కోలు లేనిచేఱ బాగుగనున్నది.

కుక్కాంగ:—భామామణీ! ఆభయమునీకువలదు. భార్యలనెల్లను దృఢించి రాజ్యమునర్జించి రాజకీయవ్యవహారములుమాని నీసేనకావ్యత్తినిఁ బూని నీకినుసన్నమెలఁగెద. ఇందులకుఁ దప్పితినేని నాచేయు కఠిన శపథంబు వినుము.

ఉ. భూసురుఁజంపువానిగతి, పోరునఁబాటిన వానిదర్శతికా
వాసిగవిద్య నేర్పుగురుభార్యను గూడినవాని దర్శతికా,
భాసురహేమచోరుగతి, బాయకకల్లోను వానిదుర్గతికా,
బాసనుఁ దప్పి తేని విను భామిని! వాకగు నన్నియొక్కమై

నీహారాంశు బింబాననా! ఈకఠినశపథంబు నిజము. మున్నూటికిని నిజము. నీతారాలకా! నాకు నీలోకముదప్ప పరలోకముకలదని నమ్మ

ను. నిన్నుఁజూసి యొకనిమిష మైననుండను. నీమాటజనచాటును, నీల
నిభాలకజాలా; నాభామినీస్తమమునెల్ల నీవశపఱచెద. నారాష్ట్రము
లోని జనులును నాపు తుఁడును నీశులై యుండులాగొనర్చెద. నీల
గ్రీవసమానయానా! నార జ్యనై భనమ్మే నీయధీనపఱచెద. వేయేల,
సదాకాలంబు నీవేగతియని నీదాసునిగ నర్తించెద! నీరజాక్షి! ఈశప
థంబునకుఁదప్పనని. తిరణశుద్ధిగ శంకఁ నిమోగలదిక్కా లకులసాక్షి
గ వాద్దాన యనరించితి, ఇఁకను నీవానిగఁగొని రతులఁదేలింపు
ము. శరీరతాపంబార్పుము! ప్రాణంబునిలుపుము. ప్రాణరక్షణపుణ్యం
బుఁ గొనుము.

మోహిని: --- మోహనాంగా! ఏమియెఱుఁగని ముగదను నేను. మో
సవుచ్చకు నినుఁజెప్పెదను. నీవిపుడొసరించిన బాసలన్నియును నీ హృ
దయమున శిలాక్షరముల తి నుంచికొని యుండుము. మఱవకుము.
దుక్కాంగ; --- మోహినీ! నీ వీతి యెత్తి యెత్తి పలుకవలెనా? వల
దు. రమ్మ శుభకాలమ్మిది.

(అనుచుఁ గేలుపట్టి పిలుచుకొనిపోవును)

(నిష్క్రమము.)

చతుర్థాఞ్కము

ప్రథమరంగము — మోహినీమందిరము.

* మోహిని. *

సీ॥ హరి హరాజ సురేశ హవివరుణాదులు, లోలలోచనలకు లాగిమనరె?
కమనీయకుణ గణాకరుతైన నరు లిల నలరువిల్తుని మ్రోల నిలువఁగలరె?
సరిసిజానలకు సర్వజ్ఞుడైన వశంకరుండగుఁగాదె? సకలవిధుల
యోగీంద్రుడైనను నాగయానల పద యోగంబుదొరకిన యోగ్యమనఁడె॥

గీ॥ మరుశర పరంపరకుఁజిక్కి నరులు దొరలు
తరుణులనుఁజూచి మరులూరి ధరణి వారి
చరణుల మ్రోలదొరలి కింకరులు నగుచు
మరియుచుందురు నారులే గురువులనుచు॥

మరుఁడు యువజనభీకరుడై యీధరణి నరులను తరుణుల మైసిరుల
యులులలోఁదవిలించి వారిచరణసేవఁజేయింపఁడా? ముగ్ధుల ముఖ
విలాసము యువజనుల చిత్తనగ్ధముగాదా! మానినుల మధురభాషణ
ము మానవుల హృదయతోషణముగదా? కలకంఠకంఠుల కలికి చూపు
లు వయోవంతులకు నులుకు తూపులుగదా? పాటలగంధులపాటలు
నీటుగాండ్రమర్తములకుఁ బోటులుగదా? మత్తేభయానల మంద
హాసము చిత్తజాకారులెత్తఁగోరుగ్రాసముగదా? నాగయానల
పాదవిన్యాసంబు యోగుల యోగసన్యాసంబుగదా? అలరుఁబో
ణులు కిలకించితరసంబుఁజిలికించి యపాంగావలోకంబునఁ దిలకించి
చూచినచో వయోవంతులమేను పులకింపకయుంటకు వారిదేహము

లు లోహపురాల్లా? ఈరుక్మాంగదుడు నిసాపరుడై జపతప
 ఘోషామూడులచేఁ దపించుచుండుననికదా కింవదంతి. ఇప్పుడెటు
 లున్నవాఁడు? నాచరణదాసుడై, నే గీచినగీటుదాటక, నాగృహంబొ
 క్ క్షణమైనవదలక, కట్టుఁగదలక, నాపడకవిడువక, యితరసతులను
 వరకు సేయక, తనసుతునినైన బల్కరింపక, హరిస్త్యరణసేయక,
 మారస్త్యరణమటవక, మోహినీ ప్రపంచమే ప్రపంచంబని మోహం
 బునిధిలోమగ్నుడయి మైమఱచినాడు. ఇదిగదా మోహినీ సా
 మర్థ్యంబు! ఏమీ (ఆలోచించి) ఇదిదశమిరాత్రిగదా? ఈరాత్రి
 మండికదా యేకాదశీవ్రతమారంభమగును? ఎటులనయిన నీరాత్రి
 యు తేపహర్షిశంబులు సార్వభౌముని సాన్నిధ్యంబువదలక సార
 సాంబకుని సంగరంబున శరీరముమఱచు లాగొనరించినచో సార
 సాక్షవాసర వ్రతభంగంబుసిద్ధించు, నామనోభీష్టంబుఫలించు. అటు
 చేయవలెను. ఈదినము దశమియని రుక్మాంగదునకుఁ దెలియదు.
 తెలియక నేయుండనిమ్ము.

కం॥ అతిహిత మిదిసుత యవచుకా

మతిమంతుఁడు నాదుతఁడై మమతనుబలికెకా

క్షీతిపతినిష్ఠుడు జేఱపఁగ

గుతుకంబున సాహసించి కూల్చెద వ్రతముకా॥

అటుచేయకున్న నేనొకమానినియగుదునా? అందున మోహిని
 యనునామంబునాకుఁజెల్లునా? వైశమ్పై పోయి నాకైగాచియున్న
 భూకాంతునిఁగూడెద.

(నిష్క్రమము).

చిత్తుర్థాజగము.

ద్వితీయరంగము. — రాజమందిరము.

సంధ్యావర్ణి.

ఉ॥ పన్నగశాయి భవ్యతరవాసరమిద్ది యటంచునైనఁ దా
నెన్నక మోహనాంసుడల పన్నగవేణికఁ జిక్కెనయ్యె! యా
పన్నశరణ్య! వేడెదను. పాణిపతికొ ట్టుమియించి కావునూ,
సన్నుతిఁజేసెదకొ, హృదయసారస మందున నిన్ను నిల్పుచుకొ॥

ఆపద్బాంధవా! అనాథరక్షకా! ఆపదుద్ధారకా! దీనమనోరథదా
యకా! భుజంగమ తల్పకా! యతిమానసహంసకా భక్తకల్పకా!
మన్నాయకుండు మోహినీమోహపాశబద్ధుడై లోకైకనాయ
కుడగు నీవ్రతులు మఱచినాడు. ఆర్తిపాపణా! పాపహాపణా!
దయాగుణభూషణా! నీభక్తురాలి మొఱచాలకించి నాహృదయేశుని
గతదోషునికేయి భారంబు నీయది.

హా. హా. పాణిశా : నన్నుమఱచినందులకు నేఁజింతింపను.
నాతోనూర్పురుసతులను నిరాకరించినందులకుఁజింతింపను. సుతునిఁ
బల్కరింపకయుంటకుఁ జింతింపను. రాజ్యముసరకు సేయకయుంటకుఁ
జింతింపను ఆరాజీవలోచనతోఁగూడి యహరహముముచ్చటంగనుం
టకుఁ జింతింపను. ఆయ్యో? ఆ శిష్టవర్ధనుని, దుష్టమర్దనుని, జనార్ద
నుని వ్రతదీక్షమఱచితివేయను చింత నాచిత్తంబున హత్తినది.
నాథా!

స్త్రీ॥ మురువులయ్యెనె నీకు మదితభాషణములుమఱచితే మురహరస్మరణనేఁడు?
గురువులయ్యెనె నీకుఁ గోమలికులుకులు, వదలితే హరిదినవ్రతమునేఁడు?
హరువులయ్యెనె నీకు హరిమధ్యచేష్టలు కనవె హరివ్రతదిశమునేఁడు?
ఇరువులయ్యెనె నీకు నిభయానచేతలు, తెలియవే శ్రీహరిదినమునేఁడు?

గీ బడువులయ్యెనె శ్రీనాథు భజనలయ్యె?

యురువులయ్యెనె హరివ్రాజ లుర్విరమణ?

తరువులయ్యెనె నాకు నీదర్శనములు?

పరువుపోవునె యచ్యుతుపర్వమిటుల?

అకటా! ఏమి సేయుదును? ఆమోహినీ మందిరంబుఁ బ్రవేశించి నా భర్తనుఁజూచి హరివాసరదినంబిదియని హెచ్చరించివత్తురా? (అఱిచించి) పాడిగాదిది. నపత్నీమందిరంబున ధూర్తత్వమునఁ బ్రవేశించి ముచ్చటగనున్న భర్త నెదరించివచ్చిన పచ్చిగయ్యాళి యిదియని జనులురచ్చ సేయుదురు? అదితగదు. నాహృదయంబున మంచితలంపుఁగలదని యెవరెఱుఁగుదురు? లోకులతో నాకుఁ బని యేమియని యనుకొనినను మఱియొక గొప్ప దోషంబు నాకుఁ బ్రాప్తిండు. భర్త చిత్తవృత్తికి విరుద్ధముగ నటించినదాననగుదు. అందునుండి పాతివ్రత్యంబునకు భంగంబుఁగలుగు. ఆపనినేనొనరింపనోవ: వలదనిన వసుమతీశుం డావనిత వశంవదుండై వసుదేవసుతుని వాసరవ్రతంబు మైమఱచి మఱచునుగదా? ఇందులకు సదుపాయంబేమిగలదు? (అఱిచించి) సరి. తగును. హరివాసరవ్రత దినమిదియని నగరెల్లను నేడుచాటింపవలెనుగదా? చాటించువారినిఁ బిలిపించి మోహినీ మందిరంబుసరస భేరిధ్వనులు వాయించి హెచ్చుకంఠమునఁ బ్రకటనఁజాటింపుమని యాజ్ఞయొసఁగెద. ఇది హితమార్గము. దీనియందుదోషముండినను నది పుణ్యఫలంబుతో నీనమగును. చంద్రునియందుఁ గళంకమురీతి శోభిల్లును. ఇక వాలస్యంబు సేయుటతగదు పోయెద.

(నిష్క్రమము).

చతుర్థాఞ్కము.

తృతీయరంగము. — మోహినీ శయ్యాగ్రహము.

మోహిని, రుక్మాంగదుఁడు, చాటించువాఁడు.

(మోహినీ రుక్మాంగదులు నిద్రించుచుందురు. తెరపడి జనులకు నగపడక యుండవలెను. తెరలోనొక కిడికిమాదిరిగనుండి దానికిఁ బట్టవేసి యుండవలెను.)

(చాటించువాఁడు ప్రవేశము)

(భేరి వాయింపుచు) - ఓ హేమా హేమా! వినుఁడి, కనుఁడి, వినలేదనేరు కనలేదనేరు. ఈదినము దళిమి, తేపేయేకాదళి. మటునాఁడు ద్వాదశి ఇవి హరివాసరములు. ఈరాత్రి నిరశనులైయుండుఁడి. తేపహర్షిశలు నిద్రాహారంబులువదలి శ్రీహరిని భజించుఁడి. ద్వాదశి ప్రాతఃకాలంబున బ్రాహ్మణులకుఁ బాయసాన్నంబులు భుజింపఁబెట్టి మీరు భుజించి దినమెల్ల నిదుర వదలి యుండుఁడి. ఇది యాబాలశృద్ధులు పలుపవలెనునుఁడి ఇందులకుఁదత్పకుఁడి. తప్పిన రాజదండన కలుగును. నిజమిది వినుఁడి.

(అనుచుఁ బలుమాటలు బిగ్గరగ నటచుచుఁ బోవును.)

(రుక్మాంగదుఁడు నిద్రలేచి కిడికినుండి వెలికి మొగముంచి చెవు లొగ్గి విని క్రిందికిదుమికి నిలిచి)

శ్రీహరీ! ఎంతటిపాపంబున తొడిగట్టితి (అనుచుఁ గేలుమోడ్చి యే కాగ్రచిత్తత)

హరిగతిరగడ.

అజరుద్రాగ్ని నిలచంద్రానల! యక్షాద్యాశితగగ్భకటాహా!

నిజభక్తజనాఘ వినాశనకర! నీరజచక్రగదాంచితబాహా॥

క్షీరాంబుధి శేషఫణీరత్న । శ్రీరుచివిలసిత పేశలశయ్యా ।
 సీరేజాలయ సేవాపరవశ । సిగమాంతాకల్పిత సునిశ్చయ్యా ॥
 సాత్వికరాజసతామసగుణగణ । సర్వోత్పన్నస్థితిలయకారణ ।
 తత్త్వజ్ఞానోదితవైరాగ్య । ద్రవ్యాలయసింహాసన పోషణ ॥
 మాయాకారణ మాయనికారణ । మాయాజనిత నినాదవిनోదన ।
 ఆయతశబ్దోద్భవితాకాశా । యంబరసంభవితాతతపవనా ॥
 పవనజనిత సంభావితతేజా । భాసితతేజోద్భవజలరూపా ।
 భువనోద్భవ సకలస్తుతభువనా ! భూతేశస్తవనీయకలాపా ॥
 పంచగుణోతతయోజితకలలా । ప్రాంచతకలలాండోద్భవప్రభువన ।
 చంచలనారాధ్యగ రూపాయిత । చారుశరీరా హారి నారాయణ ॥
 నిద్రాహారవిహారవివర్జిత । నియతవ్రతసంపూజితచరణా ।
 భద్రగుణైకాశ్రయవైకుంఠా । భావుకదా ! భవరోగనివారణ ॥
 విందుగవిందును నావీనుల గో । విందా ! నీవగుభవ్యచరిత్రము ।
 సందేహము లేదిందునునందును । సంకర్షణ ! నీమహిమ పవిత్రము ॥
 అరవిందానన ! నావందనముల । నందుమప్రీతిని డెందమునకగని ।
 అరిష్టద్వర్గంబుల హోఽజిక్కుచు । నంగజవశుఁడై యందితి నార్తిని ॥
 మోహవిపాశ విబద్ధుఁడనై నే । మోహినిపాలై వ్రతతిథిసులచితి ।
 దేహముగేహము నీకర్పించెద । దీనావన ! ప్రోవును నీవేగత ॥
 నతులర్పించెద నుతులూనరించెద । నయభక్తిని నీ మహిమఁబ్రార్థించెద ।
 సతిసుతులను నీహితమతి మఱచెద । సత్యంబీవని నేమడిఁదలఁచెద ॥
 నీరజనేత్రా ! నీకువందనము । నిత్యానందా ! నీకునమస్కృతి ।
 నీరధిశయ్యా ! నీకిదెదండము । నిగమస్తుత్యా ! నీకిదె నా నతి ॥
 మారమణీపతి ! నీకివె మ్రొక్కులు । మారజనక ! నీకివెజ్జోహానులు ।
 నారాయణ ! నీపదములునమ్మితి । నాగశయానా ! మోక్షితిఁగరములు ॥

(అనుచునతులూనరించి).

జగద్రక్షా! ఖచరగమనా! ఈఖచరచకోరలోచనా క చలికుచపరిరం
భ సంభావితస మ్నోదమానసుఁడనై యామ్నాయత్రయీవందితుఁ
డవగు నీపదసేవమఱచితి కలుషకదళికాభద్రకరీ, హరీ, దురిత
శుండాలహరీ! ఈమోహినీ సమ్మోహనబాణప్రహరితచిత్తుఁడనై
పరిసరశయితవధూనీసురతశ్రమచే నిద్రఁజెంది హరివాగరవ్రతం
బు నేమఱితి. భవమహార్ణవతారకా! అరిషడ్వర్గ పరిహారకా!
దురితవనీకుతారకా! ఈ నాకానోకహ పుష్పగంధిజేరి విషమాస్త్ర
కేళికలాప సల్లాపంబులమైమఱచి పరిఘాతవ్యధనంబులును, దురిత
నిర్మథంబులునగు నీపుణ్యకథనంబుల సరకుఁజేయక రిత్తగఁజిత్త
వృత్తిని నామత్తకాశినీలావణ్యరసాంబుధిలో ముంచితి. భక్తమం
దాగాః ఈమందయాన యాకారవికారంబులుఁజూచి శ్రీకరమైన
నీచిరశుభాకారములఁ జూడ నేమఱచితి. పద్మోదరా! ఈమోహినీ
లావణ్యవాహినీ తరంగావళిలోఁజిక్కువడ మంగళకరమైన నీ సుగు
ణామృత సాగరంబునందు మునుంగమఱచితి. పుండరీకాక్షా! నమ్రైక
రక్షా, దనుజద్విరదహర్యక్షా, నన్నెటు నిర్దళిత దోషునిఁజేసి సంత
త సాధురక్షుఁడు తోయజదత్తాక్షుఁడను బిరుదు రక్షించుకొని
యెదవో? నన్నెటుబోచెదవో?

సీ॥ జలజాతగచ్ఛని చదువులకునుఁదోడు, నిర్జరాదులకు పెన్నిధులవీడు
నీరధిమునిఁగెను ధారణికినిసావ, త్రిదశారిహృదయ నిస్త్రీంశనఖుఁడు
భూనభంబులదవ్వు మేనఁగొల్చినవాఁడు రాజులరక్త తర్పణపరుఁడు
దశశిరోధికి విపద్దశఁగూర్చుడైవంబు రేవతీదేవికి భావజుండు॥

గీ॥ అసురకాంక్షల శీలాగ్ని నాద్యుఘనుఁడు
తురగఖురఘట్టితా నేకదురితచయుఁడు
సంచలత్వా విశిష్టకప్రణవవాసి
ద్రాసునిఁగఁబోయె నా శుద్ధా ధరణినన్ను॥

(అనుచు వందనంబులిడి).

హా! ఈ మోహినిసరస నేనిపుడు నిలిచితి నేని వజ్రల ననుమోహ
వారధిలోముంచును. కావున వైశమ్యే నాగృహంబుఁజేరి యాదనుజ
విధ్వంస్తుని, జగత్ప్రశస్తుని, చక్రహస్తుని, నిస్తులార్చనలఁ బ్రొద్దుపుచ్చె
ద. పోయెద.

(నిష్క్రమము).

(మోహిని నిద్రలేచి అటులిటులఁజూచి రుక్మాంగదునిఁ గానక నలు
దిక్కులువెదకి)

మోహిని—ఆహా! మోసమాయెను. నిష్ఫలమాయెను. ఇచట నెందు
ను రాజులేదాయెను. హా! నిద్రాదేవతా! నిర్భాగ్యచరితా!
మాయానికరసంవృతా! మందప్రజ్ఞలాలితా! విద్యావృద్ధ్యంతరా
యశోభితా? ననుఁబొందినదేవతా కార్యంబునకు విఘ్నంబాచరించి
తివి. నీనహజదుర్గుణమ్ముఁ జూపితివి. అబలలకు నిద్ర బలమనునది
నిజమయ్యె: ఏమిసేయుదును.

ఉ॥ పోయెను రాజువీడువిడి, పోయెను నాపరిరంభణంబునకొ
బాయుచు, నేమిసేయుదును? భంగముపాటిలెఁ గార్యభాగమం
దీయెడఁ, బాసునిద్ర వసునీగతిఁ జేడ్వడఁజేసె, నక్కటా!
యాయువతీ మనోహరుని నారసితెచ్చెద నెందు నుండినకా॥

కానిమ్ము. ఎచటఁబోయియుండును? ఎందున్ననందుఁబోయి మోహ
పాశములబంధించి, వలపులుహెచ్చించి, వలరాజునకు నొప్పగించి,
నిర్నిద్రత నేఁగాచియుండెద.

నిష్క్రమము.

పంచమాజ్గము.

ప్రథమరంగము. రాజగృహము.

(రుక్మాంగదుఁడు, మోహిని, సంధ్యావతి, ధర్మాంగదుఁడు, శ్రీహరి.)
రుక్మాంగదుఁడు—(నిమిలితలోచనముడై జపమాలాఁదిష్టచుండును).

(మోహిని ప్రవేశము.)

మోహిని—(రుక్మాంగదుని నెఱాగఁజూచి జపమాలగుంజిపాఱవైచి)
ఔర! మటుమాయకారీ! ఎన్నియవతారములెత్తెదవు? ఇపుడొక
గడియకుమున్నేగదా రతిరాజపీఠము నలంకరించి రాజ్యమేలితివి?
ఇపుడీ యతిరాజ పీఠమలంకరింపఁ జూచెదవు. ఇదిసాధ్యమా? ఏనుఁ
గునెక్కి దిడ్డినాకిలినుండి పో నలవియా? ఈజపమాల మోహిని
వక్షోజయుగలాలిత మాలలమాడిగ నీ యతను తనుతాపంబార్చ
నేర్చునే? రమ్మ వలదీ జపతపములు.

రుక్మాంగదుఁడు—(లేచి) మోహిని! ననుఁబలగఁరింపకు! హరివాసర
వ్రతదీక్షఁబూనినవాఁడను. మూడురాత్రులు నీముచ్చటలునాకు
పలదు.

గీ॥ భవ్యచరితాళిఁగూ గురుభాసురంబు
వాసుదేవ ప్రియోత్తమవాసరంబు
భూసురాత్యంత పుణ్యస్థానంబు
భాసురాంగిర! విను హరివాసరంబు॥

కామినీ! ఇట్టివ్రతదీక్షఁ బూనినవాఁడనుకావున నక్కా లంబున
(స్త్రీ) సంపరగంబు చూష్యము. నీవును దద్వారదీక్షఁబూని వాసుదే
వు నారాధింపుము కైవల్యంబు కరతలామలకంబగును.

మోహిని—హా! హా! ఏమీ- ఎట్టేట్టా- బౌరాపిచ్చి! బౌరా మటుమా
 యల వేదాంతము! సార్వభౌమా! ఏమీ! వ్రతదీక్షయా? రతీదీక్ష
 యా? ఇంటగెలచి రచ్చగెలుపుమను లో కోక్కిదెలియదా? మదన
 వ్రతదీక్షసమాప్తియైన పిదపగదా మదనజనకవ్రతదీక్ష బూన
 వలెను? ఉట్టిబట్టి స్వర్గమునకుఁ బోనగునా? విల్లును వెలగకాయ
 రేంటినిఁబూనిన గుఱి కుదురునా? రాజ్యమేలువారికి ముక్తిరమా
 రాజ్యము లభించునా?

చ॥ వదలుమ దీక్ష పాణిపతి! వాడగనేల విచారతప్పుడై?
 కదలుమ మద్భ్రహంబునకుఁ గాయజాసంగర మాచరింపుమా
 పదిలముగా, నవీనకృతబంధచమత్కృతులకు రతాంతసరి
 పదల నిమిలితాక్షుడయి, స్వర్గసుఖులఁ జెందుమా భువికా॥

మోహనాంగా! పంచతత్వావృత శరీరప్రపంచంబు నరిపి స్వర్గ
 సహితుడై పంచాయుధుం డేలుచుండును. పంచాయుధగురు సేవసే
 యుమని శాస్త్రములోఁ బలికినపలుకులకు మూఢులు వేఱొక
 యర్థంబుఁగల్పించి యాశబ్దంబు హరికి నన్వయించుననిరి. దేహతత్త్వం
 బుఁగనరైరి. కావున నీవు పంచాయుధుని సేవయొనర్పము. అదియె
 స్వర్గసుఖంబని తలఁపుము. లెమ్ము.

దుక్తాంగ॥—మోహినీ! నీమాటలికఁజూలు. ఏకాదశీవ్రత చరితంబు విని
 చెద విను.

సీ॥ దుర్భరభవరోగ తోయదపవనమ్ము, వనిత! యేకాదశీ ఘనదినమ్ము.
 బహుజన్మదురితేభ బంధనాలానమ్ము, వనిత! యేకాదశీ ఘనదినమ్ము.
 దుస్తరసంసార తోయధితరణమ్ము, వనిత! యేకాదశీ ఘనదినమ్ము.
 భూనుతపుణ్యోఘ భువనైకభవనమ్ము, వనిత! యేకాదశీ ఘనదినమ్ము.

గీ॥ స్మృతిమతావన మేకాదశీ దినమ్ము
 శ్రీత ముదావహ మేకాదశీ దినమ్ము
 శీతకరానన! యేకాదశీ దినమ్ము
 రతివిధానమ్ము తగదు సమ్మతిగఁబొమ్ము॥

వారిజాయతలోచనా! వారిజాక్షుని వ్రతదినమ్మున సారసాక్షుల
 రతి సంయోగంబు తగదు. బహుజన్తకృత దుర్దాంతదురితతోయధిఁ
 దరింప హరిచరణసరోరుహారాధనయను తెప్పఁ దప్ప వేటుమార్గం
 బీధర్మవొరకదు. అట్టిహరికిఁబ్రినుమైన వాసరబిది. ఈవ్రతదినం
 బులందు మానవులు భూరివివేక తావహవిభూతిసమేతులై, హరి
 కథాశ్రవణతత్పరచిత్తులై, నిష్ఠురజపానుసాన నిష్ఠాపకులై, నారాయ
 ã యాపావలోకనము, నారాయణవిగ్రహారాధనము, నారాయణ
 పదసేవనము ఇట్టిపుణ్యవిధానంబులఁ గాలక్షేపం బొనర్పవలయును.
 అంగజువశులై యంగనా సంగంబొనర్చిరేని తద్వృతదీక్షాభంగం
 బగు. కావున నన్నీరీతిబాధింపక నీమందిరముఁ జేరుము.

మోహిని—బౌరా! ఆనాఁడటవినిఁ బటుతరమగు నీ కామశాస్త్రార్థ
 ప్రవీణత వెల్లడించితివి. ఈనాఁడిటు నీకుటిల వేదాంతార్థోపదేశంబు
 నకు మొదలిడితివి. నీయందు విరుద్ధధర్మంబులు పెక్కులున్నవి.
 హింసాత్మకా? సంసారసుఖంబు వదలి కంసారి సేవసేయుటకా
 నన్నిటదెచ్చినది? జడాత్మా? జడజాననలందా నీవిడంబనములు?
 త్రీడాపరయైన వీడావతియెడకా నీవైరాగ్యాడంబరములు? మంద
 మతీ! కుందరదనల మది కుందొనర్చి ముకురిద సేవఁ జేసిన నీవు నిత్యా
 నంద మొందుదువా? వలరాజే యాయిలఁగొలువందగిన దైవమని
 యును మేనుఁబాయుటే కైవల్య మనియును సర్వజ్ఞులువచింపరా?
 వలదీవ్రతము లేమ్ము. (అనుచుఁ గేలుఁబట్టియాడ్చును).

(సంధ్యావళి ప్రవేశము.)

దుష్టాత్మా. నన్నుకష్టబెట్టకు. ఈజగదాగమాటలచే నాకువగల
గూర్చుకు. శూలిమో! నెక్కాలంబు నన్నాలుగ నేలెద నిన్నెడల
బాటునని నుడివిననుడువులు స్థిరపటచికొనుము. ఈకట్టడివ్రతము
లచే శరీరమునుగష్టబెట్టకు.

కం॥ దిష్టా! కట్టడివై, న

న్నట్టిటు గావించి వెళ్ళ నగు నే నీకున్?

గట్టుమ రతిరాజ్యమునకు

నెట్టిన బట్టంబునాకు. నెట్టుమవ్రతమున్॥

రుక్మాంగదా! లెమ్ము. మందిరమ్మునకురమ్ము (అనుచుగుంజును)

రుక్మాంగ—(కోపంబున) భామా! నీబూమెలమాటలువిని కామునికిలో
నై కామజనకుని నోము వమ్ముఁజేయుదునా? ఎన్నటికినిఁజేయను.
హరివాసర వ్రతమువదలను.

చం॥ వదలుదు రాజ్యమున్, సకలచారిధివేష్టిత భూతలంబునున్,

వదలుదు సర్వవైభవము, వాగణవాజి పదాతిరాజ్యమున్,

వదలుదు దార పుత్ర హిత బంధు పురోహిత సేవకాళినిన్,

వదలను శ్రీహరివ్రతము, వారిజలోచన! ఊటలేటికిన్॥

నీరజాక్షీ! నీటిబుగ్గనుబోలు నైహికసుఖంబును నన్ని, నిరంతరానంద
దాయకుండగు నీరజలోచనుని చరణసేవ వదలఁగలనా? వేదండ
యానా! ఎండమావులవంటి యాయువునునన్ని, పండువెన్నెలవంటి
సంపదనునన్ని, నిరంతర నీవీవి మోచనరతుండనై, దండధరుని క్రూర
దండనకులోఁబడకుండ హరివాసర వ్రతంబాచరించి, హరిచరశాం
బుజ పావనసలిలంబు తీర్థంబుగఁగొని, పక్షివాహను చరిత్రామృత

పూరిత వాహ్నినిగోనోలలాడి, మునిచేతస్సరో హంసునిఁగొనియాడి.
శ్రుతివఘూసీమంతినీవీధులఁదిరుగులాడి, జన్మజన్మాంత రాజ్జిత దుర్భర
దుస్సహ దుస్తర దురితంబులఁ బోనాడి, హరికరుణాపరిబద్ధ జ్ఞాన
కలిత భావులగుభాగవతులఁ గూడి, భవబంధురసింధువును దరించెద.
దీనికినంత రాయంబుగఁ బరిణమింపకు. నీవెంతవేడినను నెంత
దూషించినను నెంతదలచినను నేనీవ్రతంబును వదలను.

మోహిని—మానవనాథా? మానినీమణిని నన్నువంచించితివి. మగ
వారికృత్యములు సందునుడిమాయలని యిపుడుగదా నేనెఱింగితి.
అహ! ఆనాఁడేమని పలికితివి? “మోచాఫలమధురాధరా? నీవచన
ములే వేదవచనములని నమ్మెద. కలికీ! నీపటకు కళాధరునిపలుకని
శిరసావహించిచేసెద. చంద్రలపనా? నీమాటశిలాస్థాపితలిపిగాఁ
జూచెద” ఈయర్థంబునిచ్చు మాటలాడికదా ననుమోసగించితివి?
అకలి లీరినవిదప నళులు విరులఁబాసినరీతి ననుఁబాసితివి. వట్టివల
పులనన్నాటడిపెట్టితివి. ఇలాధిపులచెలుములు జలములోనివ్రాత
లనునది నిజమయ్యె, ధరాప రాగంబు ధరాపరాగంబనునది స్థాపిం
చితివి. అయ్యో! వంచకా! నిదురించువేళ నన్నువంచించి యీ
చంచలాక్షినిఁ గూడ నపేక్షించితివియా? వెంటనంటి నేఁగనుఁగొంటి
నని వ్రతవ్యాజంబున ననుఁగికురింపఁజూచెదవా? తుంటవిల్తుని కేల్చికి
ననువెలిచేసెదవా? కంటకమతీ! నీతుంటతనంబు నాయెడ ఫలించు
నా? వైళమ్మె వెళ్లుము. నామందిరమ్మఁ జేరుదము.

సంధ్యావళి — అమ్మా- మోహిని!

ఉ॥ మానవతీలలామ! యజమానసపుత్రివి నీవు కావునకా
భూనుతధర్మసూక్ష్మములు బుట్టుకతోడనె నీకుఁదెల్లమా.
మానవనేత నీదుపతి మానఁగ రాని హరివ్రతంబుఁ దాఁ
బూనినవాఁడు భంగమిటుబోలదు పల్కఁగఁబాతకంబగుకా॥

భామినీ—పాక్ష్తమానినులంబోలే నీవిటులాడనగునా? భర్తనలయిం
పనగునా? భర్తదైవంబుగాదా? సతికిఁబలికంటెను వేఱుదైవంబు
గలఁదా? పతివచనములుగదా సతికి వేదములు? అధిపతి యానతిగదా
సతికివ్రతనియతి? భర్తముదముగదా సతికిమోక్షము? ప్రేయని
ప్రియభాషణముగదా సతికిఁబాయసాన్నము? పతిభక్తిగదా సతికి
భూషణము? పతిదర్శనముగదా సతికిఁదోషణము?

సీ॥ శరతలామలకంబు గాదఁటే చెల్లెలా? యిభయానకును ముక్తి విభునిభక్తి
కొంగుబంగారమ్ము కోమలీకాదఁటే? వనజాయతాక్షికి వరునిభక్తి
ప్రాంగణస్థాపిత పాణిజాతముగాదా? తరళాయతాక్షికి ధవునిభక్తి
తలయంపి మేరువెలయదే చెల్లెలా? నలినాననకుఁ బ్రాణనాధుభక్తి॥

గీ॥ సతికి పరదైవమీధరఁ బతియసుమ్ము
వనిత కీయిల వ్రతనిష్ఠ వరుఁడెసుమ్ము
పడతి కీభువిఁ బరగతి పతియెసుమ్ము
చాన పతిభక్తి సతికిని శక్తిసుమ్ము॥

తరుణీమణీ! వరు నెదిరించి మారుత్తరమిచ్చిన నారికి నిరయము సర
సనుండునుగదా? బిసరుహాక్షీ! కాంతుని సేవచేయక కనరుచువిసుకు
కొనుచునున్న కిసలయపాణి కీ వసుమతి సుఖముకలదా? సతీమణీ!
పతివ్రత శుచీభూతయై తనపతిని సదాపూజించినఁగదా రమాపతి
మెచ్చు. ఈధర్మంబులు నీకుఁదెలియవా?

మోహిని—అమ్మ చెల్ల! ఎంతటియెమ్మెలాడివే? కారులఱవి కథలు జెప్పు
వచ్చితివికదా? పాడిదీర్చెదనని పిలువనిపేరంటమునకువచ్చి భార్యా
భర్తల నడుమనిలచి యహమించి గరితవలె ధర్మంబులు తెలువసా
హసించెదవే? నీవెంతటిపతివ్రతవు? పుట్టుకతోడనే పుణ్యపాపం
బుల తారతమ్యంబు సహజముగాఁదెలిసిన నాయెదుటనా నీయువ

వ్యాసంబు? అగ్రహారములోనా తంబళజోస్యము? నీవెఱిగినంత
పతిభక్తి నేనెఱుంగనా? కంచునిస్సాణమెదుటనా ఢక్కవాద్యము?
పతిభక్తియను బెదరువెట్టి మెరికెలవంటి మాటలాడి సతీపతులకు
వియోగంబుగల్పింపఁ జూచెదవా? అడ్డగఱిమాటలాడి వాతివాడి
తనంబునెఱపి నఖిమాంసవ్యాయంబున క్షీరోదకమురీతినున్న దంప
తులలోఁగలహంబుఁబెంచి తత్కలహఫలంబు నీవనుభవింపఁజూచె
దవా? గట్టువాయిపలురాగా! ఎన్నిపన్నాగములు పన్నితివి? ఛీ
గయ్యో! ఇచటనుండి వెడలిపోయి పోయి పోయి. ఎటుకగలచేడి
య కొకపలుకు చాలదా? ఛీయన్న కడమరాగము సేయుదురా?

రుక్మాంగ||—మోహినీ! ఎవరిని నీవట్టిమాటలాడనది? అదినాపట్టపు
రాణి సంధ్యావళి పతివ్రతాశిరోమణి. హీనోన్నతతారతమ్యంబులు
దెలిసి మాటలాడుము.

మోహిని—ఏమీవంచకా! ఏమీయెఱుంగని యింతినిఁగొంతు విఱవఁజూ
చెదవా? కుంభినీధవులు కుటిలత్వము కూడుగాఁగుడుచు వారను
నది సార్థకపఱచితివి. మెత్తనిదొంగవీపుపువ్వుఁగుత్తులతోఁగుత్తుకకో
యుదువు. ఎడమచేయి యిది కుడ కేలిది యని తెలియని జడజనయ
నకుఁ బెడబుద్ధులుచెప్పి పడకవార్తలుదెలిపి సదాకాలము నిన్నెడఁ
బాయనని మృదునిఁజైఁగేలిడి కఠినశపథంబులు నుడివి కడుసంబర
మున విడిదికిఁదెచ్చి వెడజవ్వనము సడలించి యిపుడీజడజాక్షి నుడు
వులువిని నన్నిటు లిడుమలఁగెడపెదవా? జడాత్తా!

సంధ్యావళి—మోహినీశ్చ ఏమిమాటలివి.

మ|| తగు నే ధర్మవిరుద్ధచర్య లిటుకాంతా? యింతకాటింపఁగా
నగునే? యీవసుధాతలాధిపుని నోనాడంగనోరాజునే?
మగువా! శ్రీహరివాసరవ్రతము సంతాన్యంబుగాఁజేయు నీ
మగనికొదూరకు. నాహిత్యునిపొమ్మ చెల్లెలా! యింటికిక్కొ

చెల్లెలా! ఈవ్రతదీక్ష ముగిసినతోడనే నీయిష్టానుసారంబు నీమగఁడు నిన్నెడఁబాయకుండును. పతిని నోనాడుటతగదు. మందిరంబునకుఁ బొమ్ము.

మోహిని—అవునే: గయ్యారీ? చెల్లెలాయని నన్నుఁబిలిచెదవు? పరాటి బాంధవ్యంబిది? ఈచుట్టటికముఁగుదిర్చినవారెవరు? మిన్నగువలె మిడిసిపడియెదవేల? మందురాలా? ఈమందిరంబున నినుఁబొందను నామగనివదలి మిన్నక నామందిరంబునకుఁ బోదునా? ప్రపంచంబు లో స్వకార్యపరులు మాటలాడువిధంబిదియ కాఁబోలు. రాజ్య వైభవమదాంధుని మాటనమ్మి డేటుదెచ్చికొంటిని. మానవాధిపా! ఆమహారణ్యమున 'మా' హేశ్వరుని యుత్తమాంగంబున నీపాతక హస్తముంచి మోహిని! సదాకాలంబు నిన్నెడఁబాయక యుండునని యాడినమాట లన్మతములుగదా? సూర్యవంశమునకాబుట్టి హరి శ్చంద్రుని వంశసంభవులై నడిసన్నఁగాంచిన పుడిమిపులు మృడుని యెడఁజేసిన శపథము మృషయనినకాజాలు. నీకుకామెడఁజూచిన ఫలంబున నినుకదలఁచికొనుచు నడవులంబడి పాణింబులు విడిచెద.

రుక్మాంగ॥—మోహిని! ఎంతటికారిత్యముఁ బూనితివి? అర్యమకులోద్భవుఁ డన్మతంబులాడునా?

ఉ॥ నీరజిలోచనా! వినవె, నీరజగద్భుని ప్రాతఁదప్పినకా
వారిజలోచనాంబుకుని వాడిశరంబున ధారఁదప్పినకా
వారిధిమేరఁదప్పినను వారిదపజ్జియుదాఠిఁ దప్పినకా
సూరకులోద్భవుండెటుల సూన్యతవాక్కులు దప్ప? మానిసి!

వారిజాననా! భానుకులమునఁబుట్టిన మానవాధిముండైన సన్మత ము లాడ నోడుననిన సకలమానవ మానితుఁడగు మానవాధిపుండ నే ను సూన్యతములాడక తప్పుదునే? అన్మతభాషణునకంటె నోషా ధికుఁడీ ధరఁగలఁడా? ప్రతిజ్ఞఁజేసి మృషాలపితుఁడ నగుదునా?

మోహిని-మానవనాథా! కామి నిజము పలుకుట కలలోనిమాట, కానిచో నీ ప్రసన్నితులెడఁబాసి వత్తువా? ఇపుడేమాయెను, నీవ్రతదీక్షవడలి యతనుదీక్షఁ బూనెదవా? పూనవా? ఎటులానరించినను నాకు సం తోషము సూర్యకుంభద్భవుండు వారిజాననకు గౌరీశుని మ్రోలి నిచ్చినవాద్దానంటు నెఱవేర్చక యబద్ధము లాడెనని లోకులనితొనినం జాలు. అదియనాకు ఘటము.

రుక్మాంగ|| — మోహిని! నన్నేల యారీతి బాధించెదవు? మిన్నక రెండు దినంబులుండును.

మోహిని — కుటిలాత్మా! కపటపుమాటలు నాకుఁగరిపడవు. హరివ్రతము నీవునదలఁజాలవు. హరికొమరుని వ్రతము నేనునదలఁజాలను. మా యిరువురకీ ధూరము. కావున నన్యతములాడితిమని పలికి నీయిచ్చాచి నుసార మే వ్రతమయిననుఁ జేసికొనుము.

రుక్మాంగ|| — మోహిని! వ్రతమును వదలువాను వచనంబుఁదప్ప వెఱ్ఱెడ్డి యడిగిన నిచ్చెద. ప్రాణమడిగిన నిచ్చెద.

చం|| సకలభువికౌద్యజింతు, సరసంబగు భోగములుజ్జగింతు, నా సకియలనెల్ల నీచగణసారససేవకునుంతు, సూనుకు త్తుకఁదెగఁద్రుంతు. కట్టినయి తోయజలొకన సన్యసింతు, నో రికకలదేని, మానను హరివ్రత మాడ నబద్ధమయ్యెదన్||

మోహిని--ఏమీ! నృశంసా? స్త్రీవంచకా! బాలఘాతకా? ఎమిపలికితివి? నీమాటలు చక్కఁగ గమనింపను. ఎఱియొకతూరి పలుకుము. వీను లార వినియెద.

రుక్మాంగదుండు—మోహిని! నావ్రతిన మరలవినఁగోరెదవా? అట్లులేన వినుము.

(“నకలభువిద్యజింతు” అనుపద్యంబుచ్చరించును.)

మోహిని — రుక్మాంగదా! ఇంతటి సత్యహరిశ్చంద్రుడవా? అన్యతంబు
లాడవా?

రుక్మాంగదుడు — మోహిని!

కం॥ వెఱవను యమదండమునకు,

వెఱవను హరిచక్రమునకు వెఱవను తస్త్వి!

గఱకంత శూలమునకును

వెఱచెద మృషలాడ మృదయవీధినిఁ గనుచు॥

మోహిని — మానవనాథా! ఇట్టిమృషావచనంబులాడకు. ఒకతప్పు
సవరింప వేయితప్పులుచేయకు.

రుక్మాంగదుడు — మానినీ! నీ కేసందియమువలదు. సత్యపాశాబద్ధుడగు
నే నసత్యంబాడను. ముష్టాటికినాడను.

మోహిని — (అలోచించి) కఠినాత్తా! పుట్టించి పెంచిన నీకు దయ లేనిది
నా కేల? ఏదీ నీ పుత్రనిశిరము నీచేతులార నీ ఖడ్గమున నాయెదుటఁ
ద్రుంపుము. నీతెంపుఁజూచెద.

రుక్మాంగదుడు — (హాసని నిశ్చేష్టతఁగూర్చుని మూర్ఛవేఁబడును).

సంధ్యావళి కా॥ { ఇంతి! పోనరమా? ఎయోచుదమ? నీ పీఠీతి నాబాలునికొ
గొంతుకొగోయఁగఁగోరఁగానగునె? యోగొడాల! ఛీ సాతకి!

మోహిని { కాంతా! నన్నిటు దూరనేమి కత మీకాంతుండు నీపుత్రుకొ
గొంతుండెంతనబంచుఁ బల్కెఁగద. నీకుకొ వీనులుకొ లేవఁజే?

సంధ్యావళి — జగజంతా! ఎంతటి హుంతకారివే! భూకాంతుని
స్వాంతమును జీకాకుఁబఱచి శిశుహంతవైవిగదవే! గుడినుండియే
గుడిత్రాళ్లు గోయుచందాన మాయిల్లుచేరి మాయింటితనంబుఁ నెటు
ప్రబ్రయత్నించెదవే! గయ్యాళీ! నీపుగొడాలపు. విడ్డకుట్టెలుఁగచ్చ

కావున కటికగుండియవై కనుకందని పసిబాలుని యసువులార్ప
సమర్థుఁడైతివి. నిష్కళంకమూర్తియగు నీభూవిభుని మాన్ననకలదని
పినయసంపన్నుని తనయునికంతంబుఁదెగ వేయుమని యడుగనగువాఁ
చెఱుకుతియ్యనని వ్రేళ్ళతోనమలనగువాఁ

మోహిని — ఒగరాగా! తలపొగురా! మించిమాటలాడి రఁతులొనరిం
చెదవు? హనుమంతుని ముందరఁగుప్పిగఁతులా? సుతుని గొంతైన
ద్రుంశునని కంతోక్తిగఁ బలుమారు నీమోలనే నీవిఘఁడే పలికె
నుగదా! అపుడేలమిన్నకయుంటివి? నీనోటఁబురువుబట్టియుండెనా?
శనియుండెనా? హెచ్చుమాటలాడకు నీతలపిచ్చిదిం చెదను సుమీ
హెచ్చరిక.

(ధర్మాంగమని ప్రవేశము).

సంధ్యావళి—(తనయునిఁ గొఁగవించుకొని) ధర్మాంగదా! ఇపుడేలయిచ్చ
టికివచ్చితివి?

ధర్మాంగ—అమ్మా! ఇచట నోరగుచుండ నేమితారణమోయని చూడ
వచ్చితి. (నేలంబడినతండ్రినిఁజూచి) అచ్చెరువంది.

కం॥ నాతల్లీ! యిదియేమిట?

నాతండ్రిటు బడియేనేల? నాకుకాదెపుడూ

దేతప్పుఁ జేసిరావతే

మితని చిత్తంబుఁగలఁత నిమ్మనిధరణికా॥

అమ్మా: నాయన్నయేల నాయన్నాయని నన్న బలకరింపక చేరఁ
దీయక శిరంబుచూర్చొనక ముద్దిడక నేలపైఁబడినాడు! ఎవరే
మొనర్చిరి?

సంధ్యావళి—(కన్నీరుదొరఁగుచు) నాయనా! నేనేమనిదెలుపుదు
(అనుచు నేలఁగూర్చుండును)

ధర్మాంగమఁడు—(స్వ) ఇనియేమిచిత్రము? నాతండ్రి నేల బడ నేల? ఆకారణంబడిగిన మాత్రన నాతల్లి కన్నీరుమున్నీరుగా దొంగుచు భూమిపైఁగూలబడ నేల? (మోహినింజూచి) అల్లీ

శం! తల్లీ! యేమిదిచిత్రము

తల్లియఁ దండ్రియను దుఃఖతప్తులునగుచుకొ

దల్లట మందఁగ నేలా?

తెల్లంబుగఁ బెల్పుచున్న దీనికతంబుకొ॥

మోహిని—తనయా! ధర్మాంగదాః ఈవ్యసఃవృత్తాంతంబు నేనేనుని తెలుపుదు? నాకును వ్యాకలముగనున్నది.

ధర్మాంగమఁడు—అమ్మా! మీరింపటిట్లులైన నాగతియేమి?

మోహిని—నాయనా! బ్రహ్మమానసపు తినైన నేను వింధ్యాటవిని సంచరించుచుండ నీతండ్రి నన్ను వరించి నన్నెప్పుడెగానియెడఁబా యనని యా పంచాననుని యెదుట శపథంబుగావించి యిచటికిఁ దెచ్చెను. నేడుహరివ్రతనెసంబున నామందిరంబువదలి యిచటికి వచ్చెను. హరివ్రతమువదలి నామందిరంబునకు రమ్మనిపించ నా సుతునైనఁ జంపెదిన హరివ్రతము వదలఁనెను. సుతునిఁజంపుచుని నేనడుగ నీరీతి నేలపైచాత్రెను తనయాః నీవినయవివేకంబులు జూడ నామనంబు గఱగుచున్నది ఇంకను నీవువాఁడవు వృద్ధికి రాఁదగినవాఁడవు నిస్తులంబగు నైహికసుఖంబు లిచ్చునువారంబగ ననుభవింపఁ దగినవాఁడవు బ్రదికియుండిన శుభములు బడయనగు నని ప్రాజ్ఞులువచించిరి. ఈ నీతండ్రి ముదిమాదిదప్పి తఃసుఖమునకై నీప్రాణంబులు దీయసమర్థును. నీనందులకు సన్నతిఁ పక్కయుంటి వేని నీప్రాణంబులునిలుచు. నీకు సుఖంబులుదక్కుఁ. సుఖానుభవము గొక్కెగదా జనులింతగఁ బాటుపడియెదరు.

ధర్మాంగదుఁడు—తల్లీ! తనయుఁడేమి బోధించెదవు? పితృనాక్యోల్లం
ఘననాకు హితమగునా? అదిహితముగాదు.

ఉ! మానవదేహ మెత్తుచును, మాయనశిక్యమందై నదండు, తా
గానఁడు ప్రాకృతానుభవకష్టఫలంబు, భవిష్యదాపదల్,
జ్ఞానవిహీనతక బ్రకృతకర్త సుఖంబులఁజిక్కి సొక్కుమక
మానఁడుపాపకర్తమును మానసహర్షద మద్దికావనకా॥

తల్లీ! మానవుఁడు దైవాధిష్టత కర్తయోగంబున మాతృగర్భాంధ
కూపములఁజిక్కిబాల్చి కౌనూర కైశోరవయోజరావస్థలకుఁలోఁ
బడి సంసారావర్తగర్తంబున సుడివడుచు పితృవయోరూప విద్యా
బలంబుల నహంఃరించి పయోదధిఘృతగ్రాసంబుల సమీరపూరిత
మైన తోలుతిత్తిబలెబలసి యంగనాసంగమాది భోగమలుగోరి
కామకేళీపరతంత్రుఁడై యకర్తవ్య కర్తవ్యతా విచారంబుల పీఠిం
బుచ్చి మూలమువాడినతరువు నిలువెల్లవాడినరీః క్షీణించి యాధి
వ్యాధులశుష్కించి దేహమువీడి ఘోరనరకంబులందుండి తల్లడమం
దుచు మఱలఁగృతఫలానుభవమునకై పుడమిఁబుట్టుచు బాధపడు
టకంటెచుహరివాసరవ్రతరక్షణకై పితృవాక్యపరిపాలనంబుగేయుట
శ్రేయఃపథంబుగాదా? తల్లీ! నాప్రాణంబునకేనా వీరింతగఁజిం
తిల్లునది? ఇదియెంతకీపని (అనుచుఁదండ్రుఁడేరి) నాయనా! నీయ
మంగుతనయుఁడు నీమోమువీక్షించుచు నీశుభాక్షరకలితాశీర్వాచ
నంబున శ్రమరఁజూచుచు నిలిచినవాఁడులెమ్మ. నీముద్దుకొమరునిఁ
గన్నులారఁగనుము.

ధర్మాంగదుఁడు—(లేచి కన్నీరు గార్చుచు ధర్మాంగదునిఁ గౌగలించుకొ
ని శిరముయూర్కొని) వాయనా! నీవేలయిచటికివచ్చితివి? నిన్నె
జరురప్పించిరి?

ధర్మాంగదుఁడు—తండ్రీ! నాతల్లుగారువురు గట్టిగవాదులాడుచుండిరి.
కారణంబరయవచ్చితిని. నాతల్లి మోహినీదేవిచే నిజమెఱింగితి.
తండ్రీ! సత్యచోపరిపాలనం బొనరించి నిత్యసుఖంబులందుటకై
యనిత్యంబైన నాశిరంబు ద్రుంచుటకుఁజింతింప నేల?

దుక్తాంగదుఁడు—పుత్రకా! పున్నరకాటవీతరుకుతారకా! బహుజన్త
కృతమతలవిత్రకా! నీశిరంబుఁదలుఁగనే నెటువలతు? (అనుచుఁ
గూర్చుండును)

మోహినీ—ఓరీకుటిలాశయా! పెఱభామల మానముఁ దెంప నేర్తువు
గాని నీస్థతునికంఠంబు ద్రెంపనేరవు కాబోలు? నీకు సుతప్రేమ
హెచ్చుగనున్నచో నన్మతమాడితినిని పలుకుము. ఆలశ్యంబునకుఁ
గాలంబులేదు లేమ్ము.

ధర్మాంగదుఁడు—తండ్రీ! వేదాంతవిదుఁడు, దుక్తాంగదుఁడని సడిసన్నఁ
గనిన నీవితటి వ్యామోహవారిధిలో మునుంగనగునా? దృశ్యం
బులైన యీ ధైహికవ్యవహారసంబంధబాంధవ్యములు శాశ్వత
ములా?

కం॥ ఈతటి సుతవార్త్యుత
నే తతివై యన్మతమాడహేయముగాదే?
యేతటిని వెంటనంటిన
యాతత ప్రిక్కర్తఫలము లడపన్వశమే॥

తండ్రీ! ఆలస్యంబువలదు. ఇదిగోనాశిరము. అదిగో నీకరవారము.
హరిచింతనాపరుఁడవై వైశమైతలుగుము.

దుక్తాంగదుఁడు—తండ్రీ! నేనేమని యీపాపికరముల నీసుకుమార కం
ఠంబును నావాడికరవారమునఁ ద్రుంతును? అయ్యో! ప్రాహరీ!

ఎంతటి దురిత వారిధిలోనను దోసితివి? (నిశ్చలుడై యిండుక నిలుచును)

మోహిని — రుక్మాంగదా ! ఆలస్యమేల? వైభవై వాలమున నీబాలుని శిరముతలుగుము. ఇదిగోకరవాలము (అనుచుగత్తినిచ్చును)

రుక్మాంగదుడు — (కత్తినిఁ బారవైచి) మోహిని! నన్నెలయారిత బాధించెదవు?

సీ॥ అపన్న సత్వయా యతివనాలోకించి పుమపత్య పుణ్యంబుఁబొందనలరి పొదుగుళ్ళలోనున్న పుత్రుని ఏక్షించి ముద్దుపల్కజివిని మోదమంది చిన్నినవ్వులు నవ్వు చిరుతనిరీక్షించి ముఁజలసోధిలోన ముఁగిలేచి వినయవిసీతుని తనయుఁగన్నులఁగాంచి సర్వస్వకుండనంచు సంతసించి

గీ॥ శ్రీ కళత్రుని మానససీమ నిలిపి

తనియుదురు సర్వమనుజు లీధరను గాఢ?

తనయుకంతముఁ గటిపనిధర్మమాని

తఱఁగ నగు నెటు? తరుచి! యీతలఁపువలదు!

కోమలి! నాకులభవనస్తంభముగదా యాముద్దుకుమారుడు? భామా! నాజరాభారంబుఁ బోకార్చు సుధామాత్రగదా యీసుతుడు? వనితా: బహుకాలాగత పిశ్చాణబంధ విమోచనధనఖనిగదా యీతనయుడు? పూఁబోణీ! పున్నాన నరకమునుండి మాతాపితృలనుదరింపఁజేయు పుణ్యఫలాకారంబుగ వా యీపుత్రుడు? మానినీ! యిట్టిపుత్రునిఁ జంపుశలంపు నీకేలగలిగె? వలదీతలపుమానుము. అధిలాలకా: సంతోషజలరాశి వీచికలదలిదండ్రులఁ దేలిగిచు బాలకుని వంశపాలకుని యచునివ్రోలికిఁ బంపుమనిపలుక నీకు నోరెటులాడెను? నీవిటుపలుకను. నావంశదీపమార్పకు, వనజాయా

తనయనా: దేవతా వితానమునకు ముదము తానము సంతానంబు
బలె జనవితానమునకు సంతానము సంతోషస్థానముగదా? బాలు
ని పాగ్గింబులు రక్షింపుము.

మోహిని—అసత్యవాదీ! నీవిపరీతచర్యలుగంటిని. నీమనంబున నొక
టి, ఆదునది వేఱొకటి, జేయునది మఱియొకటి ఇట్టివారుగదా
వైభవమదాంధులగు భూవిభులు. ఇట్టివారు రాజులనికదా “రా
జ్యాంతేనరకంధృవం” అనిపెద్దలాడిరి రుక్మాంగదా! ఇంతగనీకు
బుత్రవాత్సల్యముగలదేని యసత్యంబులాడినని పలికి పుత్రుని
బోషింపుము.

ధర్మాంగదుడు—(తలవంచుకొని వ్యసనమునఁగూర్చున్న తండ్రిని
జూచి జనకా! ఈవ్యసనంబు మానుము. ధైర్యముఁబూనుము.

మ॥ అనఘా! యచ్యుతభక్తియన్ శరమచే వ్యామోహపాశంబునున్
మునుముద్దెంపుమ, సత్యవాగ్విభవసమ్మేదాత్తుడై మాన్యుడై
తనయున్ద్రుంపుమ, సత్యకీర్తిజగతిన్ దధ్యంబుగా నిల్పుమా,
కనుమా యారవిచంద్ర తారకముగాఁ గళ్యాణసౌఖ్యమున్॥

జనకా! పలదీ చిత్తవైకల్యము. వైశిష్ట్యే లెమ్ము కరవాలమ్మగొమ్మ
(అనుచుఁగరవాలమిచ్చును).

రుక్మాంగదుడు—(రుక్మాంగదుడు కత్తిపాఱవైచును)

మోహిని—(రుక్మాంగదనిఁజూచి) సత్యవారిశ్శంద్రా! నీసత్యవాగ్ధురీణ
తఁగంటిని ఇంకనేఁబోయివచ్చెద. అసత్యవాదులలో రుక్మా
ంగదుడ్రగేసరుడని జగతిని నీనాపము శాశ్వతముగ నిలుచుఁగాత
(అనుచువెళ్లు నానిబలె రెడదుగులు వెనుకకునిడును)

రుక్మాంగదుడు—(దిగ్గునలేచి కేలుఁబట్టిదివిచి నిలువంజేసి) హా వైభవా!

శ్రీః కటకటా! నాకంఠ కాలపాశములయ్యె కాంత వినూతన కాయదూచులు
 కురి హరీ! ప్రాణాప హరవిషంబయ్యె హరిమధ్యరుచికలితాంగవల్లి
 అక్కటా! శిరముపై నశనిపాతంబయ్యె నావర్తనతనాభి యనుగుఁబలుకు
 దుర్భగదుర్వార దుస్ప్రసహంబయ్యె విమలలోలాపాంగ వీక్షణములు॥

శ్రీః నారీకానేరదిది మహామాధి భరను
 నారీకానేరదిది మహా భూత మకట
 వయితకానేరదిది దొడ్డ దయ్యమయ్యె
 జేడితినన్నిట నీచెలి చెలిమిఁజేసి

అకటకటా! ఈకుటిలాలక యింతటికటికగుండియయని తెలియనై
 తిని. అయ్యో: ఈకలకంఠకంఠి నాబహిః ప్రాణంబైన బాలుకంఠ
 మునకు నకాలకాలపాశంబుగఁ బరిణమించెనుగదా? ఈదుర్మతి
 యగునాతి నాకామితపారిజాతంబయిన సుతునకు శిరోనిర్ఘాత
 పాతమై పరిధవలైనుగదా: హా! ఈకోమలగాత్రి నాపుత్రప్రాణా
 పహారిణియగు గాళరాత్రిగదా: ఈకాలాహివేణి నాబాలునకుగళ
 బద్ధోగ్రకాలాహి యయ్యెనుగదా? ఈయుదురాజవదన యురుమని
 పిడుగై నాకొమరుని శిరముపైఁ బడియెనుగదా! ఉడుగనికార్చిచ్చ
 యి యాచిటుతనుగాల్ప నెంచెనుగదా! ఈశాతోదరివాగ్నతి,
 యమృతపూరిత వర్ణతతియని యెంచితినిగాని చక్కెరపూతపూసి
 న విషంబని తెలియనైతిని. ఈసుత్తకాశిని చిత్తము, శిరీషకుసు
 మంబునకంటె మెత్తననియెన్నిటినిగాని వెన్నమెత్తిన పాషాణరంబని
 యెఱుంగనైతిని. ఈచెలువ తిథుకుపెళుకులు, విమోహానురాగ అ
 తలనియెంచితినిగాని నన్నుగట్టుటకుఁదెచ్చిన రత్నఖచితసువర్ణశృం
 ఖలములని కాననైతిని. ఈయలివేణి, ముండుకన్దన ఫణిగాని పూఁ
 బోణిగాదు. ఈచెల్లి, మేకవన్నెపులిగాని నామేలుగోరెడి యాలు

గాదు. ఈమధుకరచికుర, నాశీలత్కాధరవజ్రధార. ఈహరినీలని
భాలకజాల, దయాజలధి బాడబజ్జాలయయి నాకులపాలకుని
బాలకునివ్యాకుల జలధిలోముంచెనుగదా. ఈయవతీలలామ మృ
షాభిమానమదహింసాజననసీమగాని స్వాభావికభామగాదు. ఈ
కలాపికలాపకుంతల నాపురాకృత సుకృతసారంగ శార్దూల
గాని నాసుఖాలవాలమైన గుణజాలగాదు. ఈకుంభికుంభోపమ
కుచకుంభ, దంభాకారముకొబూనిన యాప్రళయకాలాభీల భైరవ
మూర్తియై, యీకోమలమూర్తిని నాసుతుని మృతికినెదరుఁజూ
చెడు. ఈలలితచంపకకుసుమసమవిలాసనాసవేసం బావిలయకాలా
త్యంతకుపితాంతకుఁడుబూని నాసన్నిధిఁగిచెను. ఈవిద్రుమా
రుణాధరరూపంబునంద కటా! యాదక్షయజ్ఞధ్వంసనాకుతూహల
వీరావేశవీరభద్రవిగ్రహంబవతరించి నా కుమాతవిగ్రహంబును
యాపుమాపెడు. ఈయండజరాజగమన నాకనుపండువయై యుం
డునని యెంచితినిగాని నాకుఁగుండెతల్లడమగునని తలఁపనైతిని.
ఈవినిర్మలదర్పణకపోల నాసుఖాలవాలమగునని తలఁచితినిగాని
నాపసిబాలుని కంఠమునకు గాల మగునని యెంచనైతిని. ఈయలస
గమన నాయలసటకు నమృతకలశమగునని తెలిసితినిగాని నాకం
టికి నలుసగునని యెఱుంగనైతి. ఈమచ్చైకంటి నాసచ్చరితముల
కుఁ దోడగునని యుంటినిగాని నాపచ్చడంబునఁ జిచ్చగునని యె
న్ననైతిని. ఈదుశ్చరిత నాకుఁ దుశ్చికిత్సంబగువ్యాధియయ్యె, ఈజడ
జానన నాసుఖార్ణవ బడబానలంబాయె. ఈయురగవేణి నాపరిధా
నాంతర్లీన మహూరగమయ్యె. దైవమా! పాపిదైవమా! నేనెటుల
నాకరములెటుల- నాపాడుకరములెటుల- యిచ్చట- ముద్దుముచ్చట
లఁబెంచెడు తల్లియెదుట- యీ నాకుమారుని- సుకుమారుని-
మారసమాకారుని- నాకరవారమున- వీరవైరివారప్రాణాపహర

కరమగుకరవారమునఁ ద్రుంతును? ఎటులజీవించును? అయ్యోః
జీవమా! నీవేలపాపాణంబులె- భద్రముననామేననిలిచితివి? పో
వేల? (అనుచుఁగూర్చుండును).

మోహిని—ఓరీ! కుటిలాత్మకాః ఆకటిపనితీరినచెనుక నభులు సుమ
ములను తుచ్ఛముగఁజూచినభంగి నీకెలసములేరెని నన్నుబలువిధ
ముల తుచ్ఛముగమాటలాడితివి. అమృతముగ్రోలిన నోటనే విష
ముగ్రోలితివి ఛీ, దురాత్మా!

చం॥ కుటిలతఁగూడు గాఁగుడుచు కుంభిని నేతకునీకు సత్యవా
క్పటిమఘటిల్లు నెట్టు? ధరఁగుష్కట మెట్టుమెయూరమా, నయ్యా?
కటికలధర్మమానుచును గన్నెలమానముఁ దెంపఁజూచు నీ
కెటులలభించు నక్కటక? మేలవినారము చాలులెమ్మికన్ ॥

ఓరీ! తప్పుదుబాసలుచేసి నాకన్యాత్వదూషణంబొనరించిన వానికి
ధర్మా ధర్తసూక్ష్మంబులు దెలియుటెటుల?

సంధ్యావళి—తల్లీ!నీవేల యింతటి కఠినతఁబూనితివి? ఈనాతనయుఁడు
నీతనయుఁడు గాదా? మనయుభయుల వంశము నిలుపువాఁడుకాదా?
ఆపసిబాలునిపైన నీకింతకసియేల? వాఁడునీకేమంతొనర్చెను?

నీ॥ దానినై నీసేవఁ జేసి నేమనియెదఁబుత్రబిక్ష మొసంగి పోవుమమ్మ
కరములమోడ్చెదఁ గమలాయతాక్షిరో పుత్రబిక్ష మొసంగి పోవుమమ్మ
ఒడియొడ్డికడుభక్తి జడజాక్షివేఁడెదఁబుత్రభిక్ష మొసంగి పోవుమమ్మ
అడుగులఁబడియెద నతివరో దయఁబూని పుత్రబిక్ష మొసంగి పోవుమమ్మ॥

నీ॥ ముదిత నీకీదెజాఁగిలి మ్రొక్కులిడెడ
పుత్రబిక్ష మొసంగుచుఁ బోవుమమ్మ
దిక్కులేదికనినుఁ దప్ప దీననైతిఁ
బుత్రబిక్ష మొసంగుచుఁ బోవుమమ్మ॥

(అనుచుఁ గన్నీరువిడుచుచు మోహిని పదములపైఁబడును)

మోహిని—(కాళ్ళతోవిసరితన్ని) మాయురే మాయలాడీ! బౌనే
వగలాడీ! తగవునకువచ్చి జగరాగాయని కన్నకూతలాడ్చిదూషిం
చి యదేనోటితో నిప్రుణునన్ను భూషించెనబా? పుత్రబిక్షునీకొనఁ
గెడువాఁడు నీమగఁడు. ఆతనిని వేడికొనుము (రుక్మాంగదునింజూచి)
కుటిలాశయాః కన్నీరు గార్చుచు వృథాకలహంబులు బెంచుచుఁ
గాలంబుఁగడపఁ జూచెనవా? మంచి నేర్పరివి! ఇట్టియేడ్పుఁగోలు
సత్యవాక్పరిపాలనము శ్రేయోభవప్రదికఁ గారణంబుగాదు. ఈ
గయ్యాళి సంధ్యావళి నాకాళ్ళంటి నాయాయువుతగ్గించెను. మిగత
నీభార్యలువచ్చి నాగొంతుపినుకుదు రేమోయని భయపడెద్యెడి,
నేటోయవచ్చెద.

సంధ్యావళి—పాగినాథా! ఈమోహిని చర్యలు లోకసామాన్య
మానినీ చర్యలకు విపర్యయముగానున్నవి. ఇదిసీమానసంబుశోధింప
నవతరించిన యవతారకామినిగాని సహజమానిని కాదు. కావున
క్షైర్యమూని కాదగిన కార్యంబుఁగావింపుము లేవు

ధర్మాంగదుఁడు—జనకా! ఈకరవారము గొమ్ము నాశీరమ్మునిశ్చలచిత్తు
డవయి ద్రుంపుము. జడియవలదు,

రుక్మాంగదుఁడు—(లేచి కన్నీరుదుడుచుకొని కత్తిచేతనంది నిమిలిత
నేత్రుఁడై)

ఉ॥ పక్షివరాశ్వ. దీనజనపక్ష, ఖిలావళిశిక్ష, యక్షయా,
కుక్షిగతప్రపంచ, వరకుంభివరప్రద, రాక్షసాంతకా
రక్షితలోకపాల, మునిరాక్షతమోక్షక, సత్య, వారహ
తేక్షణ, యక్షరాత్త, భజియింతునుతింతు! రమాపతీనిను! ॥

(ధర్మాంగదునింజూచి) లనయా! వినయవిధేయా! సుగుణసముదయా!
నిశ్చలమానసుఁడవై నిలుపుము హరిస్తరణచేయుము కటికలహం
గటికయైన నీతండ్రి నీకంఠముద్రుంచెడను.

ధర్మాంగ—తండ్రి వెలువళము. ఈ శిరముఁ దెగనటకుము.

ఉ॥ ఓపరమాత్మ, తాపసకులొత్తమచిత్తనివాస, మోక్షవి
ద్యాపఁశోభితాంగ! యమరాఠి విజృంభణభంగ, దీనసం
తాపనివారకా! భుజగతల్పక! ముక్తిరమాధినాయకా!
దీపద దాసుఁగాఁగొనుమ నీరజలొచన! నిన్ను నమ్మితిన్॥

(అనుచుఁగేల్తాగిచి) శిరమువంచును.

రుక్మాంగదుఁడు—(కరవాలమెత్తి ధర్మాంగదుని కంఠముపై వ్రేయఁ
బూనుచు)

మోహిని—(రుక్మాంగదుని కెల్పట్టి) పిచ్చిరాజాః! అరకాసుఁడేయని
హరివాసరమునకై సుగుణాకరుని కొమారుని శిరముఁదఱఁగఁగర
వాలమెత్తెదవా? ఇనుపములకుఁగాను మేడఁగాల్చెదవా? పరోక్షం
బునఁగలుగు సుఖంబతినందియంబు. ప్రత్యక్షంబునఁగలుగు పుత్ర
ఘాతకదోషంబు సిద్ధంబు. వారిదము నీరునమ్మి చెరువునీరు వెలిఁ
జల్లుదురా? అపుత్రస్యగతిర్నాస్తియను ప్రశస్తదచనంబు నీవువినవా?
ఏలయిట్టిదురితంబునకు లొగ్గెదవు? హరివ్రతము మానుము నీపుత్రుని
దక్కించికొనుము.

రుక్మాంగదుఁడు—మోహినీ! దుర్గణగణవాహినీ! నీమాటలు చాలిం
పుము.

ఉ॥ రాతవళంబుగా ద తనితాతతరంబునుగాదు, మానినీ!
నీతరమానె నాప్రతిని నీటొనరింపఁగఁ? జాబుఁజాటునీ
చేతలు. శ్రీహరివ్రతముఁజేయక మానఁ, పుత్రకంఠముకొ
నాతళరాశికిన్బలి ప్రశస్తముగా నిడఁదప్ప నిచ్చటన్॥

కుటిలాలకా? మాటలాడకు నేదృఢప్రతిజ్ఞుఁడను నాప్రతినిమాన్వ
నెవరితరంబునుగాదు.

(అనుచుఁగరవాలమెత్తి ధర్తాంగదుని శిరముపైవేయ నది సుమహా
రంబై ధర్తాంగదుని కంఠఘాతమగును).

(విష్ణు వుప్రత్యక్ష మై)

ఉ॥ మెచ్చితి నీదృఢప్రతిఘాత మెచ్చితి నీవ్రతదీక్ష, భూపతి!
మెచ్చితి నీదుపావనత మెచ్చితి నీఋషిమార్గవర్తనలో
సచ్చిరితా! నిరంతర యశంబాసఁగూడెను నీకునిద్ధరణ్
నిచ్చువువిష్ణు భక్తతతి నీవుశిరోమణివై వెలుంగుమా॥

(అందఱు నమస్కరింతురు)

మోహిని—(నమస్కరించి)

మ॥ అజయద్రామర దేవవందితపదా! యాహ్నయ భవ్యాంగదా!
యజ్ఞానిమానసపుత్ర నే నతినివాక్యంబాచరింపంగ ఏ
రజశీతా! మహా నీ మహామహానినైతే బాధలక బెట్టిరిక
వృజనాద్ధిక బడిముద్గిరిక మురహరీ! ఏతాఘనుకజేయుమా॥

మహానుభావా! దేవా! నేనానర్చిన దోషంబెటుమానునోతెలి
యదు, ఎటులననురక్షించెదవో యదినీభారము.

శ్రీహరి—మోహిని! ఈరుక్తాంగదుని హరివాసరవ్రతదీక్ష వసుంధర
యందు శాశ్వతంబుగనిలిపిన కీర్తికి నీవుపాత్రురాలవైతివి. ఇందు
నుండి నీకేపాపంబునురాదు. ఈవ్రతంబాచరించువారు ద్వాదశి
దినంబున పాలుమాలి పగలుపరుండినచో వారివ్రతఫలంబు నీవందు
దువు సందియంబులేదు, ఇదినావరము.

(రుక్తాంగదునిఁజూచి) రుక్తాంగదా! నీవ్రతచరిత్ర యతిపవిత్రమై
యీధాత్రి నాచంద్రార్కస్థాయిగ నిలుచును. నీకుఁగైవల్యంబిచ్చె
ద; నీపుత్రుఁడతిపుణ్యాత్ముఁడు వానికిఁ రాజ్యపట్టంబుగట్టుము

ఈసతి సంధ్యావళి పరివ్రతాశిరోమణియని భువిబ్రసిద్ధిగాంచి
మోక్షపదపినందు, నేఁబోయివచ్చెద.

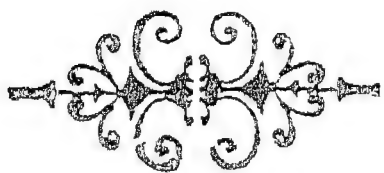
రుక్మాంగదుఁడు— శ్రీహరీ! హృతాఖిలభవభేదమ్ములు అత్తవిద్యో
ప్రమోదమ్ములు సంసారపాశవిచ్ఛేదమ్ములు సాధులోక సంవాదమ్ము
లు విదూరితసుపర్వానీకవిషాదమ్ములు అమ్మాయత్రయీవినో
దమ్ములు మునిజనాస్థోదమ్ములునగు మీపాదమ్ములకు వందనంబాచ
రించెద. నిగమస్తుతపాదా! మనుజునకు ముక్తికంటె నిత్యానంద
పదవివేత్తెద్దియును లేదు. అట్టియానందపదవి నేనందితి ధన్యుడనై
తి. భక్తపాలా! కృపాలా! గోపాలా! ఈబాలుని పరిపాలన
చేయు భారంబునీయది.

ఉ॥ పావనజీవనంబిడుచు బాలునిపాలనచేయుమా హరీ!
భావమునందు నిష్కపటభక్తి స్థరింతును నీపదంబులకై
కేవలదైన్యవృత్తిని నకించనరక్షణశీల! యాత్తవి
ద్యావిభవాశ్రయా! వరదయామయ! మాని హృదంబుజాలయా॥

(అనుచుఁ బునర్వందనమ్ములిడును)

శ్రీహరీ—రుక్మాంగదా! నీ కేసందియమునువలదు. ఈబాలుఁడు హరి
భక్తుడై నాపరిపాలనయందుండు మీ కెల్లరకు శుభమగుఁగాత.

మం గ శ ము. పాట.

శ్రీరామాంజనేయః.

పాటలు.

(ఈక్రిందిపాటను నాందిపద్యము ముగిసిననె పాడనడును.)

పాట|| ౧||

సాటిరాగం—యాదకతాళము.

పాహిమా - గౌరిలోల || పాహి ||

ఈక్షణమున - నీదు - భజన - సాక్షియనుచు - నెరనమ్మితి

మూక్షదము - నిచ్చి - వేగ - రక్షించు కామక్షిలోల || పాహి || ౧||

ముదముతోడ - మొదలు భజన - సదయానిన్ను వేడిసే.

మదినిదిగులు కావుము - గౌరి - హృదయలోలత్రిజగము నెరుగగ || పాహి || ౨||

(మొదటిపుట రుక్మాంగదుండి క్రిందిపాటపాడుచు ప్రవేశించును.)

పాట|| ౨||

కమాజురాగం—ఏకతాళం.

జ్ఞానసారావినోదా - శుభదా - సురపాలనమోదా - వరపద || జ్ఞాన || పల్లవి ||

విసతజననిధానా - విశ్వభావనా - గుణపాలనా - జనార్దనా

దీనావనా - మానావనా || జ్ఞాన || ౧ ||

నిగమవినుతపాదా - నిన్ను వేడెదా - కుదిగోరదా - ఆరోగ్యదా

ముక్తిప్రదా - బ్రోహ - సదా || జ్ఞాన || ౨ ||

(6 వ, పుటయందు “విశ్వావసుఁడు” ఇదినాగ్రహచారబలము)

(అనుచోట యీక్రింది పాటపాడనగు.)

పాట|| ౩||

కల్యాణిరాగం—చాప్ తాళం.

తామూడిభటులారా - తారీతిధర నను - కయబ్రోచి - ననుగించుమీ || పల్ల ||

అలసీతి-ననుమీరు బోలినెయ్యాద్యగ-అహ-మీబాధాలు - వలదువేడువాడ || తామూ || ౧ ||

మిదుపుడి ననుమీరు-వేడెద నేనిటు-బోలినె-య్యావరి - వలదు వేడువాడ || తామూ || ౨ ||

(9 వ, పుటలో “నాశరీరము నీయధీనము” అని.)

(రుక్మాంగదుఁడు శిష్యునితోడనే - యీక్రిందిపాటపాడనగు.)

క-జ, పాట||

రాగమాలిక—రూపకతాళము.

కల్యాణగాత్ర - యవగాధమేమియ - గానా -

నేవకుల - యంతిపు - డూపిసూ ||పల్లవి||

నీతోడి - మాటలమోడి - నీభటులిగలి

చోరుడనీ - చేరినన్ను - కారియల - బెట్టిరి|| కల్యా||౧||

మోహనా||గా - మునునేను - ఓనరించు - కర్మధలమిది

ద్రోహినినేను - మూడెనవమతిగను|| కల్యా||౨||

కనకా - కొనియాడెడ - వనజోతములనూ

జేకొనబానిస - మేల్కొని - చోరుడనీ - యెన్నిరారీతి || కల్యా||౩||

(10-వ పుటలో “ చాకలడర్గడు - దుర్గికినిదైలాగు ” దుర్గడు)

(“ ఏమే పాడుగుడిలో విలపడితివే ” బసకునెట్లుము.)

(అనుచోట ఈక్రిందిపాటనుపాడనగు.)

గి-జ, పాట||

హిందుస్తానితోడిరాగం—త్రిశ్రగతి—ఏకతాళము.

దుర్గ|| చలియరావే - లేవయికనుచలముయెలనె - గానికడగ నేలనె -

గుడిచేరాగాచారామె - చలముయెలనె ||౧||

దుర్గ|| పోర - పోర - పోర - పదర - పొందువదలరా - నాదుపొందువదలరా ఓరీ

పొందువదలరా - ఇందు - నేను పొందియుందు పొందువదలరా ||౧||

దుర్గ|| చలముయెల - వలదునీకు - పలువతనమిక - ఓనీ - పలువతనమిక

తులువ - తనము - వలదునీకు - పలువరాయిక||౨||

దుర్గ|| మారితోనపోరలేను - చేరరానురా ఓరీ చేరరానురా

కారు - కూతలాడలేను - కదలుమాయిక||౩||

(12-వ పుటలో దుర్గినీది తెలుగుకొని మాటలాడుము)

(ఈచృతిక అనుచోట యీక్రిందిదైలాగు పాడనగు.)

జి-జ, పాట||

రాగము—తాళము.

దుర్గడు|| మీరేల తగవులాడెదరే - సరివారు సూనినవ్వెరే ||౧||

దుర్గ|| ఈంతత్ర మాటనే విసను.

మారమ్మ! సో త్రిచ్చి పెండ్లిచేసినాను.

దుర్గడు! మీ నేత నేను బిక్కి-నాను.

దుర్గి! నేనింటనుండ - నేటినుండి.

మారమ్మ! పొట్టకేమి తినెదవేతిండి.

దుర్గడు! మీనుంచి కష్టమొచ్చిందండ - ఇటువిడిచి నేనెవ్వరినండే మీ!

(17 వ, పుటయందు “ నారదుడు ” యీక్రిందిపాటపాడుచు)

(ప్రవేశించును)

2-వ, పాట||

మాండ్రా రాగం—ఆదితాళము.

నారాయణకేశవా - మురారీహరీ - మురారీహరీ

మురారీహరీహరీ - మురారీహరీ || నారాయణ! పల్లవి||

వారాధేశయనానీ - నామామునెన్నెదన్

వారిజనయననన్ కరుణగాంచుమీ || నా|| ౧||

(20-వ పుటయందు “ నారదుడు నేజోయివచ్చెద ” యనిన)

(తోడనే రుక్మాంగదుడు యీక్రిందిపాటపాడునగు)

౩-వ పాట||

హిందూస్తానీ కాపిరాగము—ఆదితాళము.

ముదకుందితి మది నేడుచాలా నీదుదివ్యచరితమును - వినుచు|| ముడ|| పల్లవి||

భూరి పుణ్యమీవ్రతము - సలుపా, ఘోరపాపములెల్లనడంగు,

ధారణియెల్లన్ - ధర్మసహితమగు, నీరజ నేత్రుని - నితరభక్తిని || ముడ || ౧||

(28-వ పుటలో “ మోహిని ” తండ్రి అని యీక్రిందిపాటపాడునగు)

4-వ పాట||

బిలహరి రాగం—ఆదితాళం.

శ్రీపతివ్రతమును - బాపగఁ గలుపము

గోపముమానుచు - ఈపనివదలము|| పల్లవి||

భూపతివ్రతమును - బాపుటగులభము

పాపము - అనీకుదీ - దోషదేతాపము || భూ|| ౧||

(38-వ పుటలో “ రాగేశ్వరుడు ” ఈక్రిందిపాట పాడుచుప్రవేశించును.)

౧౦-వ పాట

బేహగూరాగం—రూపకతాళం.

లలితకుయ్యారె - లలనగానము - కానమెందీచానసౌమ్యము॥ పల్లవి॥

వరనితంబిని - సరసబాహిని - సారమౌగననాహ

నీరజాక్షి చారుగాన నిపుణసాటిగాననిలను ॥లలి॥ ౧॥

(౩9-వ పుటలో “ బోగీశ్వరుడు ” ఈక్రిందిపాట పాడుచుప్రవేశించును.)

౧౧-వ పాట

గౌరీమనోహరిరాగం—ఆదితాళం.

పావనీరథి - ద్రోచూభామినీ ॥పా॥

సారహీనసంసారమేనుభూనీ - జేరాయటివిని - జేరెఘోరనారి ॥పాప॥ ౧॥

కంబిలోచనా - కాంచమానమునా - పంచశరుడుతా - బెంచుగాదబాధ ॥పాప॥ ౨॥

భామసన్నిధి - పాపములుమాని - ప్రాజ్ఞులనిరిగా - సేమమును బూనీ ॥పాప॥ ౩॥

(40-వ పుటలో “ సంధ్యావళి ” రాజగృహమున ప్రవేశించిన)

(సమయమున - ఈక్రిందిపాటపాడనగు.)

౧౨-వ పాట

బేహగూరాగం—రూపకతాళం.

భయభక్తుల - నయరీతుల - ప్రాణేశవేడుదానను ॥భయ॥ పల్లవి॥

ప్రాణపతి - మిప్రయాణము - నేనుదెలసితి

కతమేమి - తెల్పగోరితి ॥భయ॥ ౧॥

మీషయన - కారణంబును - దావవలదికా

దావవలదీక - గృహబూనితెల్పగోరితి ॥భయ॥ ౨॥

(41-వ పుటలో “ రుత్నాంగదుడు ” ప్రయాణమైతిని అని)

(చెప్పినదే “ సంధ్యావళి ” ఈక్రిందిపాటపాడనగు)

౧౩-వ పాట

హిందూస్తానితోడి—వీకతాళం.

చాలునేనునమ్మ నీదువచనమ్ము॥ పల్లవి॥

చాలువలదీరితి - చాలువినజాలా ॥చాలు॥ ౧॥

మీలుగనసిజొడ - చాలికనాథ, లీలలివి - మేలూకొ మేకానెనాథ ॥చాలు॥ ౨॥

లపోదిదినీక్కాము - దావగనెల, చాలికనునానాథ - చాలుతెలుపుడు ॥చాలు॥ ౩॥

(42-వ పుటలో సంధ్యావశిష్టితిల్లుచున్నాను అని చెప్పినదే)
(రుక్మాంగదుడు ఈక్రింది పాట పాడనగు.)

౧౪-వ పాట||

శంకరాభరణరాగము—రూపకతాళము.

సరసిజవదన - నుగుణా - సారసాంగిని నే - గానకున్న మానజాల || సర || వల్లవి!
నారీ - ధర - మరునారి - ననుగూడ - నిను నేనువీడ
ననవిల్లు కేని జేర వేడద-నానయెలరమ్మ సరస-మాన లేనుమానినిగను || సరసిజ || ౨||

(45-వ పుటలో “ మోహిని ” ప్రవేశించి ఈక్రింది పాట పాడనగు.)

౧౫-వ పాట||

శంకరాభరణము—రూపకతాళము.

తాళజాలను మారుచారి నేగీవనంబున
మందమారుతములునన్ను మ్రందజేసెడున్ || తాళ || ౧||
రాజమాళిని నెవుడుగాంతునె - కన్నులారన్
కౌతుకమునా - కంఠుకేసుల నెవుడుదేల్పునె || తాళ || ౨||
మల్లెపువ్వులు మవిమొగ్గలు మదినిగలచెడున్
తాళజాలా - తాపమునే - తాళ - నేనికా || తాళ || ౩||

(47-వ పుటలో “ రుక్మాంగదుడు ” ప్రవేశించి ఈక్రింది పాట పాడనగు.)
౧౬-వ పాట||

కల్యాణిరాగం—రూపకతాళం.

కంటినిందు - కుంటవిల్లుని - కన్యకామణి - రమణి || కంటి ||
కామాకుగకమ్రుకాయను - కన్నులాలరు కాంచనాంగిని || కంటి || ౧||
చంద్రభానిటలతటము - చారుచంద్రికా విలాసము -
సారెసారెకుమారునిధ్యానము - సలుపుకాంతను గాంచుభాగ్యము || కంటి || ౨||
౧౭-వ పాట||

బీలహారి రాగము—రూపకతాళము.

బెళుకులమించుల మించునదియెమొ - తళుకులవిగ్రహమొ || బెళు || వల్లవి!
పైడిబొమ్మయొ - భావజునిబాణమొ - బంగరువన్నెల పల్కు నేర్పు మరుదీవియొ
సాగసతియొ - సాగుకృతపు - సావిభవపుభలమొ తెలియ || బెళు || ౧ ||

(48-వ పుట - “ రుక్మాంగదుడు ” సొలలాడించెద (అనుచుచురుగున)

(నిలుచును) అపుడు మోహిని. ఈక్రింది పాట పాడనగును)

౧౮-పాట ||

ఆరభిరాగము - ఆదితాళము.

ఈశనిన్ను వేడుదాన - పాపనాశ శ్రీశసఖుడ

కర్తృపాశమోచకనృ - కరుణగాంచుమీ || ఈశ || ౧ -

నాగభూషణ - నందివాహన - నదజనార్తిహరణ - నగజ

నాథనిన్ను వేడదనే - నన్నుబ్రోవుమా || ఈశ || ౨ ||

50 - వ పుటలో - మోహిని సారస్వతాపూ భూపాలురు దైవసములు)

(అనుచోట ఈక్రింది పాటపాడనగును.)

౧౯ - వ పాట ||

మోహనరాగం - రూపకతాళము.

భూపతివిను - వినిచెడనా - భూరివార్తలెల్లనీకు - పొందుగాను -

నెక్కుదిగను || భూప || పల్లవి ||

పుడమిపాల - అజుపుత్రిని - పుడమిగన - మదినెంచి-

అబధిఁజేరి జృంధునిపూజ గడపుదాన కాలమెల్ల || భూప || ౧ ||

కనులజూనీ - సమయమున - విమలమతిని - మనదాన

చనియెడను - జనపాల - జననభూమిజేగుదాన || భూప || ౨ ||

(51-వ పుటలో “ మోహినీ రుక్తాంగదులు ” రుక్తాంగదుడు దుఃఖింబుధి,

(లో ముంపకమనుచోట - ఈడైలాగుపాడనగును.)

౨౦ - వ పాట ||

హంసద్వనిరాగము ఆదితాళము.

రుక్తా|| చానదయగనుమ - మనవిని వినినను || పల్లవి ||

సూ - నా - బాణా - సుమశరవితతిని సొలయుచు నలసేతి || చాన || ౧ ||

మోహి|| సూనశరతగునా - సురసతి వలచుట || పల్లవి ||

సూ - నా - బాణా - సుదతులగనుగొని-సులభమెవలచుట || సూన || ౨ ||

రుక్తా|| తామినిచలమిటుతగున - కలచినమనగలసా కలయవగజగమనా -

కనుగొనకరుణా - కనుగొనకలికితో || చానా || ౩ ||

మోహి|| భూపతి హితమిదియగునా - పురుషుల కిదితగునా

భువి నెలతలుకలనా - దివిజులవలపుల్ దిటుములెమదిగను || సూన || ౪ ||

రుక్మా! మారుడు - కలతలిడుచు - కారింపక - శరమెనిబువగక
భామిని - మారుకొనను - కూరిమిగలయ - చేరవె
కొరిన కొరికలారగ || చానా || 3 ||

భూహి! భూపాల - పురుషులునుడి కాపాడ - కలరెపుడమినికా
జూడగ - పాపకూపములు - పార్థివాశులని ప్రాజ్ఞులు
బల్కరె - బాషలుచాలిక || సూన || 3 ||

(56-వ పుటలో “రుక్మాంగదుడు” ప్రాణరక్షణపుణ్యంబుగొనుము)

(అనుచోట మోహిని ఈక్రిందిపాటపాడనగు.)

57-వ పాట||

మాలకంన్ రాగం—త్రిశ్రగతితాళం.

మోహనాంగనాదు - ముదాముగనే - మానసాము చాలా||

ముదాముగనే - మానసాముచాలా||

ఇహలోకా సౌఖ్యమాయెఁ ముదాముగనే మానసాముచాల || ౧ ||

మీరకునీమాటలను - సారసనేత్ర - చారుతరా - సారా, ముదమ్ముగనూ -

వినుతునవి - అనాకుయ - మీరకువచనము, మనమున - మానధనా - లాలింపుము
లోలాధికలీలా, ముదాముగనే|| మానసాముచాలా|| ౨ ||

((58-వ, పుటలో మోహిని భూకాంతునిగూడెద అనుచోట)

(ఈక్రిందిపాట పాడనగు.)

౨౨-వ పాట||

బిలహారి రాగం—త్రిశ్రగతితాళం.

చూపెదనాసాహసము - బాపెదనూ - హరివ్రతము -

కానికాని - కార్యములా - కడవడగనుజేయుదునూ || చూపె || ౧ ||

మీరిన మారురూపుని - కూడెదనా కోర్కెదీర

ధీరుచేరి - మారుకేళ - గోరెదనాతమీదీర || చూపె || ౨ ||

ధీరుని - మానసంబును - నీడెదనాదిక్కుచేరా

భూరితైర్యసారమెల్ల - పీల్చెదనాశక్తిమీర || చూపెద || 3 ||

(59-వ, పుటలో, సంధ్యావళి - నాహృదయేశునివతవో)

(ఘనికచేయ బారంబునియ్యది అనుచోట ఈక్రిందిపాటపాడనగు.)

౨౨ - వ పాట||

శంకరాభరణము—వీకతాళము.

శరణుగూరపాలా - పరమపురుషమురాగూరహరా ||

ధారణీవరా - వారిజాయతాక్షశరణు - శరణు || పల్లవి ||

గరుడతాపానా - కరివరపాలనా - కరుణజూడుమా - పురహతవరసఖదేవా -
తురితజారణ - సూరసచరణ - నరహరి - నారాయణ || శరణు || ౧ ||

64 - వ పుటలో (మోహిని నిద్రలేచినలు దిక్కులుకెదలి)

(ఈక్రిందిపాట పాడనగు.)

౨౩ - వ పాట||

భూనేతననువిడిపొయెనుగా - అనాటినుడిదిత - అయెనుగా || పల్లవి ||

గూనాశరునిరతి - మానీభూనాథుడు -

బూనేనువ్రతదీక్షకాన - నెగలచెద || భూనేత || ౧ ||

మారుని - జనకుని - భూరివ్రతముమాన్పి -

మారుని - కేళిని - బూన - చేయుదువడి || భూనేత || ౨ ||

(65 - వ పుటలో మోహిని ఈక్రిందిపాటపాడుచు ప్రవేశించును)

(మోహిని ప్రవేశము అనుచోట ఈపాటపాడనగు)

౨౪ - వ పాట||

కమాజురాగం—వీకతాళం.

అవనీధీవనే - నారయవైతి సంతయుమాయలు వలదికవినుమా ||

లెమ్మానీళికయిటులేచి - రమ్మావేగమె యిలుజేర -

మానహీనతవీడి - అనాథను - కావగాను || అవ || ౧ ||

(67 - వ పుటయందు, రుక్మాంగదుడు సన్నీరీతి బాధింపకనీచుంది)

(రంబు జేరుము అనుచోట - మోహిని - రుక్మాంగదులిరు.)

(పురు యీక్రింది రెండు డైలాగులు పాడనగు)

౨౫ - వ పాట||

కాఫిరాగం—వీకతాళము.

రుక్మా|| చానాదీక్ష మానాగలనా - వినుమా || కనుమా || పల్లవి ||

మోహి|| వలదూ - వాదులాడన్యాయమా || కలదేధలము || పల్లవి ||

- కుక్కా! కనుకూచెలింబు - వినుమాటలుకు - చనుమానీవిడదీకి -
వనజాయతాటు వాసరమ్ము - వమ్ముగాదు ధబదికపలుకులు || చానా || ౧ ||
- మోహి! వలదీపలుకు - చెలివీనులకు - ములుకులై - అయింతు
జెలరేనిమారు - కేళిలోన - మానమాన - కలపుకుననువడి || వల || ౧ ||
- కుక్కా - వారిజాయీ - వారిజాయు - వాసరమ్ము - వదలపలుకకు
భూరిపుణ్యకారి శ్రేణుసారమైన వ్రతదినమిదిగను || చానా || ౨ ||
- మోహి! హీనదీయ - పూననేల - మానహీన - వలదువ్రతమును,
సూనచాణా - కేళిలోన - మానమాన కలపుకుననువడి || వల్లది || ౨ ||
- కుక్కా! విలనన్ను - చాలదూట - పాలుమాలి పలుకకొ కలికిరొ -
చాలుచానా - జేలుకాన - జొలమేల - చనుమికవిడదీకి || చానా || ౩ ||
- మోహి! కాలకంఠమ్రొలనీవు - కావరాన పలికినపలుకులు -
పోలునేరా - పాలుమాలి - బొంకుచేయ కలుషముగదయది || వల || ౩ ||
- ౨౭ - వ పాట||

మోహనరాగం—రూపకతాళం.

- కుక్కా! కోడులాంగి కరుణగాంచుమా -
కోరుకోర్కెల్లదీరు - కోడులినను కరుణగనుమ || కోడు || ౧ ||
- మోహి! కోడులాంగ - కరుణగాంచుమా,
కోరినిన్ను వేడుదాన - కోర్కెమీర కాముకేళి || కోడు || ౧ ||
- కుక్కా! కాంతరొ - మ్రొక్కెద - చెంతనుజేరకు - సంతసమందుకు || కోడు || ౨ ||
- మోహి! కంతుని - కేళిని - నెంతయు వదలను సంతసమందగ || కోడు || ౨ ||
- కుక్కా! చేడియ - నేడిదిశ్రీహరి వ్రతమును జేయకమానను || కోడు || ౩ ||
- మోహి! భూపుడ - నేడిక - మారుని వ్రతమును - సలువకవదలను || కోడు || ౩ ||
- కుక్కా! మూడపెలా రాత్రులు వీడుకునన్నును గూడెదపిడవను || కోడు || ౪ ||
- మోహి! మూడగుని మిసములై నను - నిన్నునె - గూడకవదలను || కోడు || ౪ ||

(69 - వ పుటయందు “ సంధ్యావళి ” అమ్మా మోహిని)

(యని త్రికింది పాటపాడనను)

౨౮-వ పాట

బేహారు రాగం—రూపక తాళం.

తగునే దోషమిది - మగువా - యిటు - మాట - లాడగ || తగు || పల్లవి ||

మానవాధినాథుడేరి - మాన్యమె యిటాలనీవు -

మాటలాడుచు - మానసంబును - లోటుపడ - జేయగ || తగు || ౧ ||

వారిజొమ్మ - వాసరమ్మ - వమ్మ నేయ - హితముగాదు -

సారసాక్షిరొ - భూరిపాపము - గోరానేల - నీవు || తగు || ౨ ||

(71-వ పుటలో “మోహిని” “నియన్న కడమ రాగము)

(“నేముదురా” యనుచోట రుక్మాంగదుడు)

(మోహిని “సంధ్యావళి” ఉక్రింది డైలాగు పాట పాడనగు.)

౨౯-వ పాట

మాండ్ రాగం—ఏక తాళం.

రుత్నా! వలదూ - పొగురు - వచనములాడ - చాలునిల్పుమనీవిరసములు
వెల్లమ - నారి - నన్నవదలుచు - దండించెదకనుమా - నిన్ను || ౧ ||

మోహి! అగురాభూప - తగుర - ధరాప - భూరితస్కరిగీవనితెలిసె
నేరనినారిమానగ నహరా - చాలురనీహితముచాలా || ౧ ||

సంధ్యా! పతిని - నీవిటులాడపోయినె - పాతకముకాదె - నారి - భూరి || ౧ ||

రుత్నా! చలమువలదు - చెలువరొసికు - మేలాయీతిమాటలుపలుక
చాలునెవెల్లమనన్నవదలుచు - శిక్షించెదకనుమా - నిన్ను || ౨ ||

మోహి! అగురాతెలిసెను - నీదురితి - సత్యవిహీనుడవు - నీవు || ౨ ||

(72-వ పుటయందు “సంధ్యావళి” మోహినినిమందిరంము)

(నబొమ్మనుచు సంధ్యావళి ఉక్రిందిపాట పాడనగు.)

౩౦-వ పాట

కాపిరాగము—ఆదితాళం.

ఇటుమాటలాడనలనే - శభి || పల్లవి ||

వారిజొడువాసరా - మారయా - ఘనమ్మగు
మీరరాదు శ్రీహరి - భూరిదీక్ష - మానరాదు || ఇటు || ౧ ||

భూమిసాలు - నోమును - భూమిని - వితావిత -
వమ్మనెయబోలునె - ప్రేమమీరగానారాదె || ఇటు || ౨ ||

(72 - వ, పుటలో సంధ్యావళి మందిరమ్మనకు)

(బొమ్మనుచోట యీక్రిందిదైలాగు పాటపాడఁనగు.)

3౧-వ పాట||

రాము - త్రిశ్రగతి ఏకతాళము.

మోహి|| పొటుకు తటుకు మాట లుడుగు.

కటుకులిటుల నాడకుమ || హ || పల్లవి ||

సంధ్యా|| కుటిలగతి యిటువలక - కటికవచ్చి చేటుగును ||

మోహి|| అటుమటులను యిటులజేసి - నటియింపగ నీకునగు
చటిమపటిమ మాటలువిని - దిటామును మానుదునె -

సంధ్యా|| కటకటయిటు కటికదాన వగుశేల చాలువలదు
దిటముమాని దయనుబూని యెటులై నమ కావుమమ్ము ||

(73-వ పుటలో, మోహిని అదియెనాకుముదము అనుచోట)

(రుక్మాంగదుడి క్రిందిపాట పాడఁనగు.)

3౨-వ పాట||

సురటిరాగం - చాప్ తాళం,

సుదర్శిరో - రకుణి - లరుణ - శుకపాణి .

మదనునలివేటి || సుద || పల్లవి ||

వనితా - ఏకాదశీ - వ్రతదిన మిదికనూ -

మనవీనివినావె - మానీనియికను || సుద || ౧ ||

అంగాన - నీవునా అంగాముదాకాకు -

మంగళాంగునిభూరి మాన్యావు దినమిది || సుద || ౨ ||

(74 - వ పుటలో “మోహిని” నీ పుత్రుని శిరము)

(నీచేతులార నీభద్రమున - నాయెదుటద్రుంపు)

(ము అనుచోట సంధ్యావళి ఈక్రింది పాట పాడనగు)

33-వ పాట॥

హిందుస్తాని కానడ రాగము తాళము.

చాటు - చాలె - చాండాలి - బాలఘాతకీ ॥ పల్లవి ॥

చాలునెల - బాధలిడ - పాతకీ - వలదూ ॥ ౧ ॥

ఏమీపాపమెన్నాడూను - చేయానిశువు -

తూరురాలా కోమాలుని - గొంతేల - తరగా ॥ చాలు ॥ ౨ ॥

(75 - వ పుటలో “సంధ్యావళి” చెరుకుతియ్యనని)

(ప్రేక్షితో నమలనగు నాయనుచోట - మోహిని - సంధ్యా)

(వశులిరువురు, ఈక్రిందిదైలాసుపాట పాడనగు.)

3౪-వ పాట

యమక కల్యాణిరాగం త్రిశ్రోగతితాళం.

మోహి॥ భద్రమునీవు - భద్రమునీవు - భయమువీడివదరకు ॥ వదరకు ॥ పల్లవి ॥

సంధ్యా॥ చెల్లవునీకు - చెల్లవునీకు - చెలియనీకు - చెడుగులు వెడుగులు ॥ పల్లవి ॥

మోహి॥ ధారణినేత - సూనునిజంప - కారణమాయెను - నిజముగ -

దూర నేలనన్నును - సారసాక్షికమైన ॥ భద్ర ॥ ౧ ॥

సంధ్యా॥ ధారుణినేత - మారునివశుడై - జేరనిన్నురాగుడై -

దూరయేలపుత్రుని - గారవించునన్లని ॥ చెల్లవు ॥ ౧ ॥

(77 - వ పుటలో - ధర్మాంగదుడు “పితృవాక్యోల్లంఘన హితము)

(గునాయనుచోట - ఈక్రింది పాటపాడనగు)

3౧-వ పాట||

భీమపలానురాగం - రూపకతాళం.

మాతనీడు - మాటరీతి - మనమునాను - పూనగా -

ఘనమార్గమును - వీడి - అనూనయమాని వదలా || మాత ౧ ||

మాననేహరిని - నూనుప్రేమనూ - బూని -

మానవేలహీనరీతి - కనావెపుణ్యమార్గము || మాత ౧ ||

(78 - వ పుటలో ధర్మాంగదుడు - నాశిరంబుద్రుంచుటకు జింతింపనేల)

(యనుచోట - ధర్మాంగదుడు ఈక్రిందిపాట పాడనగు)

3౨ - వ పాట||

రాగము—తాళము.

నాయన - యేమిది కననరిది - తనయని మనవిని వినుమిక || నాయ || పల్లవి ||

తనువునిత్యమె || తగదిదివెసనము

కానావె - ధర్మము - కాయము - హేయములెమ్మిక || నాయ || ౧ ||

సతమె - రాజ్యము - సతమె - విడిముడి -

చాలిక - వాలున - నీసుతుకంత ముద్రుంపుము || నాయ || ౨ ||

(80-వ పుటలో ధర్మాంగదుడు “జనకా ! ఈవ్యసనంబుమానుము”)

(ధైర్యము బూనుము అనుచోట ధర్మాంగదుడు ఈక్రిందిపాట పాడనగు.)

3౨ - వ పాట||

రాగం—ఆదితాళం.

భూపాల - పుణ్యపథమేలవదాలా

పుణ్యపథమేలా - వదలా || భూ || పల్లవి||

తనయనందు తగనిప్రేమా

దాల్చగనదియేలా || భూపాల || ౧||

-- తప్పగనగునా తథ్యముదారి

యొప్పుగునా - చేనునా || భూపాల || ౨||

(81-వ పుటలో “రుక్మాంగదుడు” కత్తిపారవైచును అను)

(చోట రుక్మాంగదుడి క్రిందిపాట పాడనగు.)

30-వ పాట

సురటిరాగం—చాప్ తాళం.

మనవినివినవె - మానవెపాపబుద్ధి మదినిదయబాని || మన || పల్ల||

మానిని పుత్రుని - మహిమ ననీడె|| మన|| ౧||

నినుజూచిమాతగా - గనుగొనుతనయమని

మనమునమానిని గనుమా - బ్రేమనుబాని|| మన|| ౨||

కలడేక పుత్రుడు - కలికిరొయనగుడు

చలమిటువానిపై శలువ నేలినె|| 3||

(83-వ పుటలో మోహిని ధర్మాధర్మములు దెలయబడుటల?)

అనుచోట సంధ్యావళి క్రింది పాటపాడనగు.)

31-వ పాట

తాళం—రూపకతాళం.

సారసాక్షి భూరిదయా, పరతసుతునిబ్రోవూ

నేరమేమి - నేయడయె - నిండుదయాగనుమవానిబ్రోవా|| ౧||

మదిరాక్షిసాదరతా - మదిగని పుత్రుని - బ్రోవుమనీ

పదముల నేబడెద - నిండుదయాగనుమవాని || ౨||

కలడేక పుత్రుడయె - సులలితా - గాత్రుడబ్రోవవె - నీ

పదముల నేబడెద (నిండుదయాగనుమవాని) ||సార|| 3||

సుతుభిక్షమివ్వమని - సతినినువేడెద - బ్రోవవెనీ - పదముల నేబడెద

(నిండుదయాగనుమవాని) సారసాక్షి ||౪||

(85-వ పుటలో “ ధర్మాంగదుడు ” తండ్రి వెలవకుము శూరము దగనరుకుము)

(అనుచోట ధర్మాంగదు డీక్రిందిపాట పాడనగు)

౪౦-వ పాట

మూలకంసే రాగం—ఆదితాళం.

శంభో - సుఖసదనాత్మ్యంబక - సకలశివకరాసుగుణనిధానా ||శంభో|| పల్లవి||

అడు రేశ్వరనుతచరణా - గుణ - గణగానా - మునివరధ్యానా
 సుఖకర - శర్వా - సతతము మనాంబుజంబున భజింతు - నేనద ||శం|| ౧||
 విశ్వేశ - శుభంకరా - సురేశ్వరా - సదాశివా -
 సుగిరా - ముఖరా - సుఖదా - వరదా - హరా - పరాత్పరాపుమావరా -
 త్ర్యంబక - సకలశివకరా సుగుణనిధానా ||శంభో|| ౨||

(13-వ పుటలో రుక్మాంగదుడు ఈమహామహున కెంతయవకారమొనర్చిన)

వారమైతిమి యనుచోట ఈక్రింది నీసపద్యముచెప్పనగు.)

నీ॥ హరిపూజ సలుప నేనతివింద సాహస్ర
 ములను దెప్పింపంగ తలచితేల ?
 తలచితిబో యేల జలజ సహస్రముల్
 దినము నెక్కొక్కటిగ కనంగతగ్గ ?
 తగ్గనుబో చోరు దండింపనేనేల
 బట్టి తెండని యాజ్ఞాశటుల కిడితి ?
 ఇడితినిబో యాజ్ఞా జడమతులై వారు
 గందర్వపతిఁబట్టి కట్టిరేల ?

గీ॥ బట్టి కట్టిరిపో యంత వట్లువిడక
 గర్వమితిని విమానంబుఁ గాల్చిరేల ?
 ఎంత యవచారమొనరించితి ఘనునకు
 పుడమిఁలేడయ్యె నెకఁడేని బుణ్యమూర్తి ॥

(67-వ పుటలో “మోహిని” వలదీ వ్రతములెమ్ము)

(అనుమఁగేఁబట్టియీర్చును అనుచోట యీక్రింది పద్యముచెప్పనగును.)

ఉ॥ అందఱిఁజోలె నన్నిటల నారడిపుచ్చకు మానఘాతకా
 మందవివేక - మానుమిక మాధవవాసరభీతి ; లెమ్ము నా
 పొందెడచాయఁ జూచిననుఁ బోవంగనివ్వను ; మానసా
 నందముముక్తి, దానికిని, నారి నిడమ్మగుదారి, యారయక ॥

Ready for sale

Dramatic History of the World
(in English)

written by
Kollachalum Sreenivasa Rao

Price Rs. 2—0—0.

For Copies,

Apply to

K. Sathrughna Rao,

Ramavilas civil lines,

BELLARY.